

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

MALLI LAPSI- JA PERHESOSIAALITYÖN JALKAUTTAMISESTA YLÄ- JA ALAKOULUIHIN

TEKIJÄ

Milla Ryyänen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala			
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sosiaali- ja terveystieteiden kehittäminen ja johtamisen tutkinto-ohjelma			
Työn tekijä(t) Milla Ryyänen			
Työn nimi Malli lapsi- ja perhesosiaalityön jalkauttamisesta ylä- ja alakouluihin			
Päiväys	8.8.2019	Sivumäärä/Liitteet	71/3
Ohjaaja(t) Sinikka Tuomikorpi			
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Pieksämäen kaupunki			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Lapsi- ja perhesosiaalityön jalkauttamisen tarkoituksena oli mallintaa Pieksämäen kaupungin perusturvan ja sivistystoimen yhteistyötä ylä- ja alakouluihin. Lasten, nuorten ja perheiden tarvitsema tuki tuotiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa heidän luonnolliseen kasvu- ja elinympäristöönsä. Jalkautuvan lapsi- ja perhesosiaalityön kokeilu toteutettiin ajalla 7.1.2019 – 30.6.2019.</p> <p>Opinnäytetyö on tehdyn kehittämistyön raportti. Kehittämistyön teoreettinen viitekehys sisältää tietoa sosiaalityöstä, perhetyöstä, lastensuojelusta, Pieksämäen kaupungin ylä- ja alakouluista sekä opiskeluhollosta. Opinnäytetyön raportti sisältää narratiivisen kertomuksen kehittämistyön toteutuksesta.</p> <p>Suurin osa lapsista ja nuorista ovat tyytyväisiä elämäänsä ja kokevat pärjäävänsä hyvin. Osalle lapsista ja nuorista kuitenkin kehittyi haasteellinen elämänpolku. Sosiaalityöllä ja perhetyöllä pyritään vähentämään sosiaalisia ongelmia, lisäämään yleistä ja yksilöllistä hyvinvointia sekä yhteisöjen toimivuutta. Samalla tuetaan perheiden hyvinvointia ja vanhempia lapsensa kasvatustehtävässä ja ennaltaehkäistään vahingollisia riskitekijöitä. Lastensuojelun tarkoituksena on ensisijaisesti huolehtia, ettei lapsen kehitys tai terveys vaarannu kasvuolosuhteista ja lapsen käyttäytymisestä johtuen.</p> <p>Opetuksen, ohjauksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana on huolenpito hyvästä ja turvallisesta koulupäivästä. Oppilaan hyvinvointiin, kehitykseen ja oppimiseen koulun tehtävänä on tarjota mahdollisimman suotuisat edellytykset. Jokaisella koululla on opiskeluhoitoryhmä, jonka tehtävänä on huolehtia oppilaiden hyvinvoinnista.</p> <p>Yläkoulussa on huomattu olevan tuen tarvetta, johon opiskeluholloin palveluilla ei yksistään pystytä vastaamaan. Vuonna 2018 Pieksämäellä tehtiin 13-15-vuotiaista nuorista yhteensä 111 lastensuojeluilmoitusta. Yläkoulun oppilaista noin 12 prosentilla oli asiakkuus lapsi- ja perhesosiaalityössä. Lisäksi Pieksämäellä on tehty paljon lyhytaikaisia avoimuksen sijoituksia. Pieksämäen kaupungin perhepalvelujen talousarviosta 75 prosenttia kuluu ostopalveluihin. Vuosittain tiukentuva kuntatalous pakottaa miettimään keinoja kulurakenteen hillitsemiseksi ja tuloksellisuuden parantamiseksi erityisesti sosiaalityön osalta.</p> <p>Jalkautumisen avulla pyrittiin selvittämään ja vaikuttamaan juurisyyhin, jotka vaikuttavat lapsen ja nuoren arjen rakenteisiin ja elämänhallintaan. Sosiaalityöntekijän ja perheohjaajan osaamista voitiin hyödyntää konsultatiivisesti koulun henkilökunnan tarpeisiin tiivistämällä työntekijöiden välistä vuoropuhelua ja yhteistyötä. Perhetyö tarjosi perheille konkreettista tukea arkeen.</p>			
Avainsanat lapsi- ja perhesosiaalityö, yläkoulu, alakoulu, opiskeluhoito			

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Master's Degree Programme in Management and Development for Social and Health Care Professionals			
Author(s) Milla Ryyänen			
Title of Thesis Model for the implementation of child and family social work in secondary and primary schools			
Date	8.8.2019	Pages/Appendices	71/3
Supervisor(s) Sinikka Tuomikorpi			
Client Organisation /Partners The city of Pieksämäki			
<p>Abstract</p> <p>The purpose of the implementation of child and family social work for Pieksämäki secondary- and primary schools was to model the co-operation between the social and health care services and education. The support needed by children, young people and families was brought into their natural growth and living environment as early as possible. The implementation of child and family social work experiment was conducting between 7 January and 30 June 2019.</p> <p>The thesis is a report of the development task. The theoretical framework of the development task includes information in the social work, family work, child care, primary and secondary schools in the city of Pieksämäki and student welfare. The thesis report contains a narrative report on the implementation of the development work.</p> <p>The most of children and young people are happy with their lives and they are doing well. However, some children and young people have a challenging life path. Social problems are reducing by social work and family work, increased overall and individual well-being and the functioning of communities. It supports the well-being of families and parents in their children's upbringing task. At the same time, it prevent harmful risk factors. The primary purpose of child care is to ensure that the child's development or health has not jeopardized by the growth conditions and behavior of the child.</p> <p>The starting point for teaching, mentoring and providing support is to ensure a good and safe school day. It is the task of the school to provide the best possible conditions for the well-being, development and learning of the pupil.</p> <p>There is a need for support in secondary school, which the services of student welfare alone cannot meet. In 2018, a total of 111-child care announcements were made for young people aged 13-15 in Pieksämäki. About 12 percent of secondary school students had a clientele in child- and family social work. In addition, many short-term placements in open care have been made in Pieksämäki. 75 percent of the budget for family services in Pieksämäki is spent on purchasing services. The tightening of municipal finances every year forces us to think about ways to curb the cost structure and improve productivity, especially in social work.</p> <p>The purpose was to find out and influence the root causes that influence the daily structures and life management of a child and young person. The expertise of the social worker and the family worker could be used consultatively for the needs of the school staff by intensifying the dialogue and cooperation between the employees. Family work provided concrete support for families in their daily lives.</p>			
Keywords child- and family social work, secondary school, primary school, student welfare			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	LAPSI- JA PERHESOSIAALITYÖ	7
2.1	Kunnallinen sosiaalityö.....	8
2.1.1	Perhetyö tuen tarpeeseen vastaavana sosiaalipalveluna	10
2.2	Lastensuojelu.....	12
3	PIEKSÄMÄEN KAUPUNGIN YLÄ- JA ALAKOULUT	16
3.1	Hiekanpään koulu	18
3.2	Harjun koulu	19
3.3	Kontiopuiston koulu	20
3.4	Maaselän koulu	20
3.5	Oppimisen ja koulunkäynnin tuki sekä opiskeluhoolto	21
4	KOHTI PERUSTURVAN JA SIVISTYSTOIMEN YHTEISTYÖTÄ	24
5	KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	34
5.1	Tarkoitus ja tavoitteet.....	34
5.2	Käytetty menetelmä	34
5.3	Toimijoiden roolit	35
5.4	Kehittämistyön luotettavuus	36
5.5	Kehittämistyön eettisyys	37
6	LAPSI- JA PERHESOSIAALITYÖN JALKAUTTAMISEN KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS	38
6.1	Työskentelyn lähtökohta	39
6.2	Työskentely Hiekanpään yläkoululla	39
6.3	Yhteistyö opiskeluhoillon kanssa.....	43
6.4	Yläkoululla syntyneet asiakkuudet.....	45
6.5	Työskentely Pieksämäen kaupungin alakouluilla	45
6.6	Tehdyt havainnot	46
6.7	Työskentelyn antia	48
6.8	Työskentelyn haasteet	50
6.9	Lapsi- ja perhesosiaalityön jalkauttamisen jatkosuunnitelma ylä- ja alakouluihin.....	50
7	POHDINTA	53

LIITE 1 LAPSI- JA PERHESOSIAALITYÖN JALKAUTTAMISEN YHTEISTYÖPALAVEREIDEN KESKEISET SISÄLLÖT.....	61
LIITE 2 ESIMERKKI ASIAKASPROSESSISTA.....	68
LIITE 2 PIENRYHMÄTYÖSKENTELYN ESITE	70

1 JOHDANTO

Lapsi- ja perhesosiaalityön jalkauttamisen tavoitteena Pieksämäen kaupungin ylä- ja alakouluihin oli hallituksen lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman, LAPE – kärkihankkeen mukaisesti, luoda hallintorajat ylittäviä, ennaltaehkäiseviä, nykyistä vaikuttavampia ja lapsi- ja perhelähtöisempiä palveluja. Nykyisin palvelut oli järjestetty pääosin hallintokunta- ja organisaatiolähtöisesti monelle eri sektorille. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos s.a.) Lapsi- ja perhesosiaalityön jalkauttamisen tarkoituksena oli mallintaa Pieksämäen kaupungin ylä- ja alakouluihin perusturvan perhepalvelujen ja sivistystoimen opiskeluhuollon monialaista yhteistyötä niin, että lapset, nuoret ja perheet saivat palvelut nykyistä sujuvammin ja oikeaan aikaan.

Toimintakulttuurin muutoksella pyrittiin lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin, ongelmien ennaltaehkäisyyn sekä heidän omien voimavarojensa vahvistamiseen. Perheen tarvitsema tuki tuotiin lapsen luonnolliseen kasvu-, kehitys- ja toimintaympäristöön tavallisen arkielämän osaksi. Tavoitteena oli, että työryhmät oppisivat työskentelemään tavoitteellisesti suunnitellessaan, toteuttaessaan ja arvioidessaan monialaista yhteistyötä. Palveluissa haluttiin ottaa huomioon vanhemmuuden tuen lisäksi myös lapsen etu. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos s.a.)

Oikea-aikaisella ja jalkautuvalla tuella tiivistettiin perheen omia verkostoja arjen tueksi ja vahvistettiin perheen omia voimavaroja niin, että viimesijaisten palveluiden tarve väheni. Tällöin palveluista tuli aikaisempaa kustannustehokkaampia ja vaikuttavampia. (Aula 2019.) Olemalla mukana lapsen arjessa ja tukemalla koko perhettä voitiin välttää vakavia ja kauaskantoisia ongelmia (Pätäri ja Ylikännö 2018, 12).

Toimintakulttuurin muutoksella pyrittiin vahvistamaan lasten, nuorten ja vanhempien osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Koulut ja oppilaitokset olivat jo vakiinnuttaneet oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa esiin nostettuja toimintatapoja osaksi omaa toimintaansa. Opiskeluhuollon hyvät työtavat ja lakiin perustuvat velvoitteet pyrittiin saamaan vakituisiksi toimintamalleiksi. (Hietanen-Peltola, Laitinen, Autio ja Palmqvist 2018, 7-8.)

Tukipalveluita tarvittiin perheiden elämän sujumisen helpottamiseksi. Lisäksi lapset ja nuoret tarvitsivat läsnä olevia aikuisia, kasvua tukevan turvallisuuden tunteen kehittymiseksi. Voimavarojen vähenyessä lapsen ja nuorten elämänhallinta vaikeutui, joka näkyi poissaoloina, syrjäytymisenä, oppimisen ongelmina, häiriökäyttäytymisenä ja päihteiden käyttämisenä. Oli tärkeää päästä vaikuttamaan oikeiden alkuperään eli oireiden taustalla oleviin syihin. Oppilaiden ongelmien syyt ja monesti jo oireetkin olivat sellaisia, että koulun keinot niiden ehkäisemiseksi tai korjaamiseksi eivät yksin riittäneet. Koulun tukipalveluiden rinnalla oppilaille ja vanhemmille tarjottiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Monialaisten ammatillisten verkostojen opiskeluhuollollinen työ ulottui myös koulun ulkopuolelle. Näiden eri sektoreiden tarjoamien osaamisen ja palveluiden avulla tuettiin oppilaan koulutyötä ja perheen elämää. (Huhtanen 2007, 12-15.)

2 LAPSI- JA PERHESOSIAALITYÖ

Yhteiskunta muuttuu kovaa vauhtia. Nyt menossa olevan muutoksen myötä olemme siirtymässä kohti palveluyhteiskuntaa, jossa palvelut ovat keskeinen osa tuotantorakennetta. Julkinen hallinto ja lapsi- ja perhesosiaalityö ovat osa tätä yhteiskunnallista kehitystä. Palvelulähtöisen ajattelun myötä uudistetaan sekä julkisen johtamisen sisältöjä, että palvelukulttuuria ja -asennetta. Sen myötä palvelujen käyttäjät on huomioitava aikaisempaa paremmin ja heille on annettava riittävästi aikaa. Arkipäivän sosiaalityö muuttuu uudenaikaisessa palveluajattelussa muun muassa niin, että palvelujen käyttäjien asema kokee radikaalin muutoksen lapsi- ja perhesosiaalityön sisältöjen uudelleen rakentumisen myötä. (Pätäri ja Ylikännö 2018, 66-68.)

Ihmisten hyvinvointi ja perusoikeuksien toteutuminen yhteiskunnassamme pohjautuvat toimivaan sosiaalihuollon palvelujärjestelmään. Sosiaalityö on kaiken sosiaalihuollon perusta. Sen avulla pyritään vähentämään sosiaalisia ongelmia, lisäämään yleistä ja yksilöllistä hyvinvointia sekä yhteisöjen toimivuutta. Sosiaalityöllä pyritään vaikuttamaan ihmisten toimintamahdollisuuksiin omassa elinympäristössään. Sosiaalityö pohjautuu ihmisoikeuksiin ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden toteutumiseen. Kyse on asiantuntijatyöstä, joka ehkäisee, vähentää ja poistaa sosiaalisia ongelmia. Sitä toteutetaan yksilöiden, perheiden, yhteisöjen ja rakenteiden tasolla joko itsenäisenä palveluna tai osana muuta palvelujärjestelmää. (Araneva 2016, 59-60.)

Asiakaslähtöinen ajattelutapa ja palvelujen integroituminen toisiinsa, määrittävät lapsi- ja perhesosiaalityön keskeiset työsisällöt. Palvelulähtöisessä ajattelussa merkityksellistä on asiakkaan kokemus prosessista eli, miten lasta, nuorta tai perhe kohdataan, kuullaan ja kuunnellaan. Palvelukulttuurin muutoksessa asiakaskeskeisyys korvataan asiakaslähtöisyydellä eli asiakkaiden tarpeiden tarkastelusta siirrytään siihen, että asiakas on mukana aktiivisena toimijana palveluja uudistettaessa. Näin merkittävä työtapojen muutos vie paljon aikaa verrattuna nykyisiin lapsi- ja perhesosiaalityön holhoaviin työtapoihin, joissa sosiaalityöntekijät määrittävät oman harkintansa perusteella, omista ammatillisista viitekehyksistään ja juridiikasta käsin asiakkaan saaman palvelun ohi asiakkaan oman tulkinnan (Pätäri ja Ylikännö 2018, 75-79.)

Sosiaalityön perustuu tuen tarpeen arviointiin ja tuen tarpeessa olevalle henkilölle mietitään yhdessä muiden mahdollisten tukitoimien kanssa yhteensopiva sosiaalisen tuen ja palveluiden kokonaisuus. Tämän kokonaisuuden toteutumista seurataan ja vaikuttavuutta arvioidaan sosiaalityön avulla. Sosiaalityön on ensisijaisesti ammatillista muutokseen tähtäävää työskentelyä, jonka tavoitteena on lieventää ja korjata tuen tarpeesta johtuvia sosiaalisia ongelmia yhteistyössä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Sosiaalityön avulla tuen tarpeeseen vastataan suunnitelmallisesti, koordinoitusti ja kokonaisvaltaisesti niin, että tuen vaikuttavuutta seurataan ja ohjataan säännöllisin väliajoin laadittujen asiakassuunnitelmien avulla. (Araneva 2016, 59-60.) Asiakkaasta lähtevä ajattelutapa ja tarpeisiin perustuva palvelujen aikaisempaa parempi integroituminen toisiinsa määrittävät sosiaalityön työsisällöt. (Pätäri ja Ylikännö 2018, 67.)

Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaisten palveluiden perustehtävänä on varmistaa lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, vakaaseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Lisäksi vanhempia ja huoltajia tuetaan onnistumaan kasvatustehtävässään. Lapsi- ja perhesosiaalityössä autetaan koko perhettä erilaisissa elämän pulmatilanteissa. Ristiriitoja voi syntyä perheen vuorovaikutukseen liittyvissä asioista, sisäisistä yhteentörmäyksistä, työttömyydestä, taloudellisesta tilanteesta, mielen-terveysongelmista tai päihteiden käytöstä. Tavoitteena on lieventää elämäntilanteesta aiheutuvia vaikeuksia sekä vahvistaa koko perheen kokemaa osallisuutta ja vahvuuksia varhaisessa vaiheessa ja ennaltaehkäisevästi. (Räty 2015, 1-4.) Lapsi- ja perhesosiaalityön palvelut, avuntarpeen arviointi ja oikeus palveluihin ovat vahvasti kytköksissä siihen, millaista vallitsevien yhteiskunnallisten normien mukaan lasten elämän tulisi olla. (Hennum 2011, 338.)

Sosiaalihuoltolain ihanteet ja tavoitteet toteutuvat silloin, kun resurssit ovat oikein kohdennettu palveluihin, osaavaan henkilöstöön ja tehokkaaseen yhteistyöhön. Kevyemmällä intensiivisillä tukitoimilla voidaan vähentää kalliimpien kuntouttavien ja lapsen kehitystä korjaavien palvelujen kustannuksia ja resurssit voidaan kohdentaa aikaisempaa paremmin lapsiperheiden peruspalveluihin. Tämä kehitys vaatii pitkäjänteistä työtä ja pidemmän aikajakson, jonka aikana rahoitetaan olemassa olevien kalliimpien korjaavien palvelujen piirissä olevien asiakkaiden tuki ja samanaikaisesti kohdennetaan resursseja lapsiperheiden peruspalveluihin. Perheiden erilaiset tarpeet haastavat kehittämään uudenlaisia, innovatiivisia, yhteisöllisyyteen, ryhmäytymiseen, toiminnallisuuteen sekä kohtaavaan lähestymistapaan liittyviä tukitoimia ja työmuotoja. (Pätäri ja Ylikännö 2018, 45-46.)

Jotta eri alojen ammattilaisten välinen ja lapsen edun mukainen yhteistyö toimisi saumattomasti on kaikilla osapuolilla oltava jaettu, yhteinen tieto ja käsitys toimintansa oikeudellisista perusteista. Näitä oikeudellisia perusteita ovat säännökset jotka määrittävät, lapsen oikeudet huoltoon, huolenpitoon ja suojeluun. Niissä on määritelty, mitkä ovat lapsen huoltajan tehtävät ja vastuut edellä mainittujen asioiden toteuttamiseksi sekä toisaalta viranomaisten ja muiden yhteiskunnan toimijoiden vastuut ja velvoitteet. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

2.1 Kunnallinen sosiaalityö

Uudistettu sosiaalihuoltolaki (1301/2014) on yleislaki, joka tuli voimaan vuonna 2015 ja sitä sovelletaan ainoastaan kunnalliseen sosiaalihuoltoon. Laki velvoittaa siirtämään palvelujen painopistettä erityispalveluista yleispalveluihin ja vähentää korjaavan tuen tarvetta tarjoamalla riittävän varhaisessa vaiheessa ennaltaehkäisevää tukea ja suunnitelmallisempaa asiakastyötä. Uudessa laissa tuotiin yksilö- ja perhekohtaiseen sosiaalityöhön aikaisemman enemmän palveluprosessille tyypillisiä yleisiä elementtejä määräaikoineen, kuten neuvonta ja ohjaus, palvelutarpeen arvioinnin selvitys, asiakassuunnitelma ja tukitoimien toteuttaminen sekä niitä koskevien päätösten tekeminen. Keskeisenä lähtökohdana on ollut lasten, nuorten ja vanhempien osallisuuden ja oikeusturvan vahvistaminen. Lapsen ikä ja kehitystaho huomioon ottaen, on hänen mielipiteensä aina selvitettävä ja hänellä on oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Itsenäinen puheoikeus on 12- vuotta täyttäneellä lapsella. (Pätäri ja Ylikännö 2018, 11, 40-41.)

Sosiaalihuoltolaki määrittelee sosiaalipalveluiksi sosiaalihuollon ammattihenkilöiden ja muun ammatillisen henkilöstön toteuttamia kunnallisia sosiaalipalveluja sekä niihin sisältyviä tukipalveluja ja muita toimia (Araneva 2016, 37). Uudistuneen sosiaalihuoltolain keskeinen muutos oli lastensuojelun kannalta se, että lapsen tai hänen perheensä tarvittaessa palveluja tai tukea, tuen tarve arvioidaan sosiaalihuoltolain puitteissa. Tarkoituksena on ensisijaisesti arvioida, onko lapsella lastensuojelulain tarkoittamaa tuen tarvetta. Tämän jälkeen lapsi siirtyy tarvittaessa lastensuojelulain alaiseksi lastensuojelun asiakkaaksi. Muussa tapauksessa voidaan perheelle järjestää tukea sosiaalihuoltolain mukaisilla ja muilla tarpeen mukaisilla palveluilla. Lain henki on, että lapset ja perheet voivat saada tarvitsemansa tuen ilman lastensuojelun asiakkuutta. Lastensuojelun asiakkuus voi kuitenkin muodostua silloin, kun sosiaalihuoltolain mukaiset, yleiset lapsen ja perheen palvelut olisivat käytettävissä, mutta niitä ei haluta ottaa vastaan. (Pätäri ja Ylikännö 2018, 44-45.)

Sosiaalihuoltolakiin on sisällytetty myös viranomaisten yhteistyötä koskevia säännöksiä, jotka velvoittavat muiden hallinnonalojen toimijoita. Järjestelmän muutokset mahdollistavat myös uusien toimintatapojen kehittämisen, usein paikallisesti erilaisissa hankkeissa ja pilotoinneissa. Tärkeää onkin miettiä, miten paikallisesti kehitettyjä toimintamalleja saadaan osaksi lapsi- ja perhesosiaalityön rakenteita. Palvelulähtöinen ajattelu pakottaa uudistamaan työn sisältöjä sekä palvelukulttuuria ja – asennetta. Tämä voidaan nähdä muutoksena asiakaskeskeisyydestä asiakaslähtöisyyteen. (Pätäri ja Ylikännö 2018, 40-41.)

Asiakaskeskeisyyttä tarvitaan mietittäessä palvelutarpeen ongelmanmäärittelyä eri ammattilaisten kesken. Asiakaslähtöinen toimintamalli perustuu siihen, että palvelujen käyttäjät ovat mukana aktiivisina toimijoina. Heidän tarkoituksenaan on kehittää ja uudistaa palveluja. Palvelulähtöinen toimintakulttuuri tarkoittaa yksinkertaisuudessaan sitä, että palvelujen käyttäjät on otettava vakavasti, heitä pitää kuunnella ja antaa riittävästi aikaa, heidän mielipiteilleen annetaan arvoa ja päätökset perustellaan ymmärrettävästi. (Pätäri ja Ylikännö 2018, 69- 76)

Sosiaalihuollon työskentelyn aloittamiseksi tarvitaan alaikäisen lapsen osalta pyyntö palvelutarpeen arvioimiseksi. Vaihtoehtoisesti voidaan tehdä myös lastensuojeluilmoitus siinä tapauksessa, että lapsen tilanne on vaarantunut ja vaatii selvittelyä tai lapsen kasvussa ja kehityksessä on havaittu selkeitä puutteita. Asianosaiset voivat myös itse ottaa yhteyttä lapsi- ja perhesosiaalityöhön tilanteensa ja mahdollisen tuen tarpeensa arvioimiseksi. Sosiaalityöntekijä aloittaa aina työskentelyn palvelutarpeen arvioinnista, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. Sosiaalityöntekijä pyytää arvioinnin tekemiseksi itselleen tarkoituksenmukaisen työparin monialaisen yhteistyön periaatteiden mukaisesti. (Mahkonen 2003, 31-40.)

Palvelutarpeen arvioinnin tavoitteena on, että perheelle löytyisi heidän tarvitsemansa apu niin pian kuin mahdollista. Palvelutarpeen arvioinnin aikana on tärkeää yrittää ymmärtää lapsen olosuhteita ja niiden vaikutusta lapsen käyttäytymiseen. On hyvä keskittyä ongelmien sijaan lapsessa ja perheessä oleviin voimavaroihin (Horwath 2007, 199.) Tärkeintä arvioinnissa on kuitenkin aina huomioida perheen oma ymmärrys tilanteestaan. Lisäksi on hyvä huomioida myös perheen sosiaalinen verkosto. Arvioinnista tehdään kirjallinen yhteenveto, jota voidaan tarvittaessa täydentää asiakassuunnitelmalla.

Nämä dokumentit asiakas saa itselleen. (Mahkonen 2003, 31-40.) Lapsella on oikeus henkilökohtaisesti tavata hänen asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää säännöllisesti (Pätäri ja Ylikännö 2018, 41).

Johanna Hietamäen (2015) tekemän väitöskirjatutkimuksen mukaan palvelutarpeen arvioinnilla on monenlaisia vaikutuksia perheille. Tehty palvelutarpeen arviointi lisäsi vanhempien tietoja sekä vaikutti perheen tilanteeseen useimmiten sitä parantaen. Vain harva vanhempi koki tehdyn palvelutarpeen arvioinnin heikentäneen perhetilannetta. Vanhempien näkemys yleensä on se, että heillä ja sosiaalityöntekijällä oli yhteinen näkemys vallitsevasta tilanteesta. Eniten vanhempien tietoisuus lisääntyi perheen muutostarpeista. Lisäksi vanhempien omat voimavarat ja lapsen tilannetta koskevat tiedot koettiin hieman lisääntyneen. Vaikka vanhemmat eivät aina tiedostaneet perheen tilannetta, tulosten perusteella siihen pystyttiin kuitenkin vaikuttamaan myönteisesti tehdyn palvelutarpeen arvioinnin pohjalta.

Pieksämäen kaupungin lapsi- ja perhesosiaalityön tiimi muodostuu kuudesta sosiaalityöntekijästä ja kahdesta sosiaaliohjaajasta. Perhetyössä työskentelee viisi perheohjaajaa, kaksi psykoterapeuttia ja kaksi ammatillista tukihenkilöitä. Lapsi- ja perhesosiaalityöhön sisältyy myös lapsiperheiden kotipalvelu, jossa työskentelee kolme lähihoitajaa.

2.1.1 Perhetyö tuen tarpeeseen vastaavana sosiaalipalveluna

Perhetyö on avohuollon tukitoimenpide, joka siirtyi lastensuojelulaista sosiaalihuoltolakiin eikä vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Perhetyö on tärkeä osa lapsiperheiden peruspalveluita. (Araneva 2016, 61.) Mikäli lapsella ja hänen perheellään kuitenkin on lastensuojelun asiakkuus, he voivat saada perhetyötä joka sosiaalihuoltolain mukaan tai lastensuojelulain mukaisesti tehostettuna perhetyönä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018).

Perhetyössä tuetaan perheiden hyvinvointia ja vanhempia lapsensa kasvatustehtävässä ja ennaltaehkäistä lapsen kehityksen ja terveyden kannalta vahingollisia riskitekijöitä kasvuolosuhteissa. Perhetyö painottuu perheen psykososiaaliseen tukemiseen, mutta voi sisältää myös muita arjessa tarvittavia tukitoimia. Sosiaalihuoltolaki määrittelee hyvinvoinnin tukemisen sosiaaliohjauksella ja muilla tarvittavilla keinoilla annettavaksi tilanteissa, joissa asiakas tarvitsee tukea ja ohjausta omien vahvuksiensa voimistamiseksi. Samalla perheen keskinäinen vuorovaikutus paranee. Perhetyötä tarjotaan ensisijaisesti erityistä tukea tarvitsevan lapsen (alle 18-vuotias) tai nuoren (18 – 24-vuotias) terveyden ja kehityksen turvaamiseksi. (Araneva 2016, 61-62.)

Sosiaalihuoltolaki määrittelee erityistä tukea tarvitseväksi lapseksi lapsen, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea tai saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Vaikeus voi johtua kognitiivisesta-, psyykkisestä- vammasta tai sairaudesta. Lapsella voi olla myös useita samanaikaisia tuen tarpeita. Erityisen tuen tarpeessa on myös päihteitä käyttävä lapsi tai lapsi, jonka kasvuolosuhteet ovat vaarantuneet tai eivät pysty turvaamaan lapsen terveyttä ja kehitystä. Lapsi voi myös itse omalla käyttäytymisellään uhata terveyttään tai kehitystään. (Araneva 2016, 47.)

Perhetyö on asiakkaalle maksutonta, matalan kynnyksen palvelua. Se on kokonaisvaltaista, suunnitelmallista ja pitkäjänteistä lapsiperheiden tukemista. Perheet voivat itse hakeutua saamaan perhetyötä, ottamalla yhteyttä kunnan sosiaalihojaajiin. Perhetyön saajiksi voidaan perheitä ohjata myös muista palveluista, kuten neuvolasta tai perheneuvolasta. Perhetyön tavoitteena on lapsiperheiden elämänhallinnan ja omien voimavarojen käyttämisen tukeminen sekä arjen selviytymiskeinojen vahvistaminen. (Araneva 2016, 61-62.)

Perhetyön avulla varmistetaan, että perhe saa tukea vanhemmuuteen, parisuhteeseen, sosiaalisiin verkostoihin, lapsen tarpeisiin ja kehitystä tukeviin asioihin oikea-aikaisesti. (Araneva 2016, 62.) Yleensä perhetyötä toteutetaan perheen kotona, jolloin tuki ja ohjaus saadaan kohdistettua suoraan perheen arkitilanteisiin ja käytäntöihin. Perheohjaaja tukee vanhemmuutta ja perheen arjessa selviytymistä keskustelujen, neuvojen ja ohjeiden avulla. Tavoitteena on aikaansaada lapsen hoidon ja huolenpidon sekä tasapainoisen kehityksen kannalta myönteinen muutos pysyväksi osaksi perheen arkea ja lapsen luonnollista kasvuympäristöä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

Vanhempia neuvotaan lasten hoidossa ja kasvatuksessa. Vanhempia ohjataan lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvistä vaiheista sekä neuvotaan heitä lapsen päivärytmiin, syömiseen ja nukkumiseen liittyvissä asioissa keskustelujen ja mallintamisen avulla. Perhetyön tavoitteena on muuttaa lapsi näkyväksi vanhemmalle ja sen myötä lisätä vanhemman ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta. Vanhemmille opetetaan vuorovaikutustaitoja suhteessa lapseensa käymällä keskusteluja siitä, mitä juuri hänen lapsensa tarvitsee. Vanhemmat voivat tarvita neuvoja esimerkiksi lapsensa kanssa leikkimiseen ja ulkoiluun. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

Pieksämäen kaupungissa perhetyö voidaan aloittaa tarvittaessa nopeastikin. Sosiaalityöntekijä voi myöntää perheelle perhetyötä 5-10 kertaa ja vasta sen jälkeen tehdään tarvittaessa palvelutarpeen arviointi. Perheohjaajat käyvät läpi yhdessä vanhempien kanssa heidän voimavarojaan ja havainnoivat samalla asioita, joissa he voivat antaa tukea vanhemmuuteen. Perhetyön toteuttamisesta tehdään suunnitelma yhteistyössä perheen kanssa ja sitä arvioidaan säännöllisin väliajoin tapaamisten yhteydessä. Tarvittaessa perheohjaajat ohjaavat perheen myös muiden tarjolla olevien palvelujen piiriin, kuten esimerkiksi perheneuvolaan tai mielenterveys- ja päihdepalveluihin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

Perhetyön sisältämät työmenetelmät määrittellään asiakkaan tarpeen ja perhetilanteen pohjalta. Käytettävissä on paljon erilaisia työkaluja, mutta tärkein käytetyistä menetelmistä on kuitenkin keskustelu, joka perustuu asiakkaan dialogiseen kohtaamiseen sekä ratkaisukeskeiseen työotteeseen. Lisäksi työskentelyssä voidaan hyödyntää erilaisia kartoituslomakkeita, kortteja ja roolikarttoja. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

Auli Pohjolaisen (2019) väitöskirjaansa tekemän tutkimuksen mukaan vanhempien ja perheohjaajien perhetyölle ja kodille antamat merkitykset olivat pääosin samansuuntaiset, mutta niissä oli tulkittavissa myös jännitteisyyttä. Keskeisiä perhetyölle merkityksellisiä arvoja ovat luottamuksen lisäksi keskinäinen kunnioitus, yhteinen suunnittelu ja perheohjaajan antama ohjauksellinen tuki. Tutkimustulosten

mukaan perhetyö on palvelu, joka vahvistaa vanhemmuuden identiteettiä. Vanhemmat arvostivat perheohjaajia ja arvioivat heidän tehneen enemmän työtä kuin kuuluisi varsinaiseen perhetyöhön. Perheohjaajalta vaaditaan reflektiivistä ammatillisuutta ja tilannesidonnaisuutta. Vanhemmat nostivat esille perheohjaajien luonteenpiirteitä, jotka liittyvät tehtävään työhön. Tällaisia olivat luottamuksen lisäksi, kärsivällisyys ja joustavuus perheen arkielämän tilanteissa. Perhetyön haasteet liittyvät vanhempien ja perheohjaajien erilaisiin arvoihin, kasvatuskäytäntöihin tai sidosryhmäyhteistyöhön. Pohjolainen toteaaakin, että *”Lastensuojelun perhetyötä institutionaalisenä lastensuojelun tuki- ja kontrollityönä voidaan pitää yhteiskunnallisena hyveenä, jonka tavoite on mahdollistaa perheen hyvä arki ja painottaa lapsen etua”*.

2.2 Lastensuojelu

Lastensuojelu on institutionaalinen puuttumisen muoto, joka pohjautuu laissa määriteltyihin ja myös kansainvälisiin sopimuksiin. Julkisen vallan tehtävän on tarjota laadukasta lastensuojelua avun ja tuen tarpeessa oleville lapsille, nuorille ja perheille. Lastensuojelussa käytetään suurta valtaa lasten, nuorten ja perheiden elämään. Tämän vuoksi lapsen, nuoren ja perheen elämästä tehdyn palvelutarpeen arvioinnin on oltava osaavaa, osallistavaa ja kohtaavaa (Pätäri ja Ylikännö 2018, 10 ja 58-59).

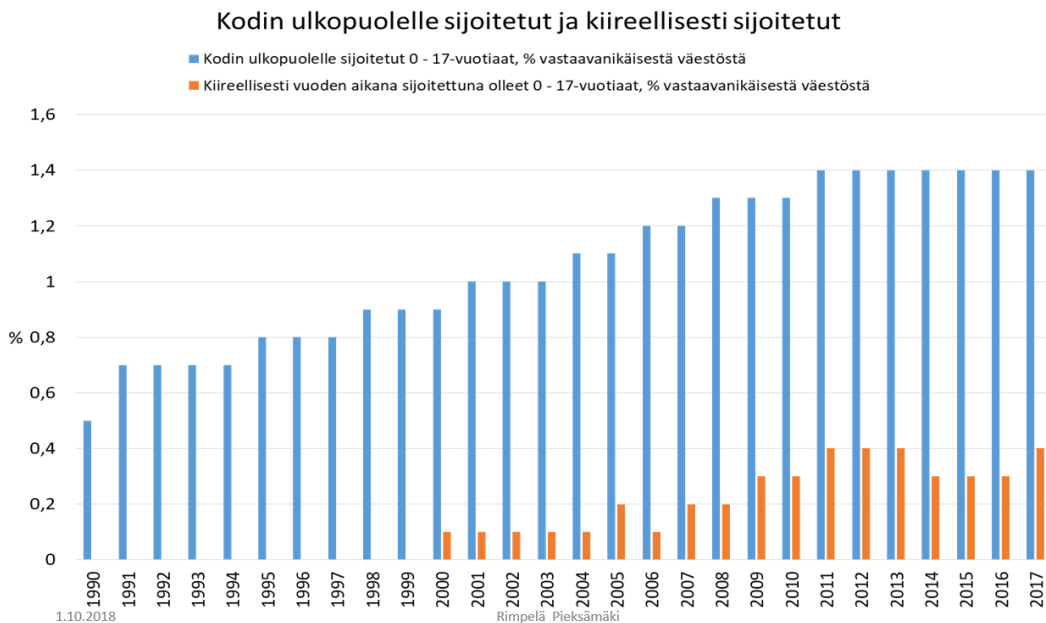
Lastensuojelulain mukaan lapsella on oikeus turvalliseen kasvu ympäristöön, vakaaseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun tilanteissa, joissa lapsen hyvinvoinnista ensisijaisesti vastuussa oleva henkilö ei pysty vastaamaan lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kasvatuksesta ilman lastensuojelun palveluita ja tukitoimenpiteitä. (Araneva 2016, 159.) Lapsen hyvinvointi koostuu oikeuksien lisäksi myös suojelusta ja tarpeista. Lasta tulee suojella hyväksikäytöltä ja laiminlyönneiltä, mikä mahdollistuu pysyvää huolenpitoa, tukea ja virikkeitä tarjoavassa ympäristössä. (Jenson ja Fraser 2006, 26.)

Lastensuojelussa ei auteta pelkästään lasta. Yhtä tärkeää on työskennellä koko perheen kanssa. Vanhempien oikeudet ja velvollisuudet voivat olla ristiriidassa lapsen edun ja oikeuksien kanssa. Tämä vaatii lapsen erityistä huomioon ottamista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 209, 58). Työskentelyn onnistumisen kannalta merkittävää on se, kuinka kyvykkäitä sekä lapsi että vanhemmat ovat sitoutumaan muutokseen ja ottamaan vastaan erilaisia tukitoimia. Perhe kulttuuri määrittelee sen, mihin muutoksiin perhe on elämässään valmis lapsen kehityksen tukemiseksi ja kuinka he itse näkevät oman tilanteensa oman arvomaailmansa ja pyrkimystensä kautta. (Bernheimer, Gallimore ja Weisner 1990, 223.)

Lastensuojelun palveluiden ja tukitoimien tarkoituksena on ensisijaisesti avohuollon tukitoimenpiteiden avulla huolehtia, ettei lapsen kehitys tai terveys vaarannu kasvuolosuhteista ja lapsen käyttäytymisestä johtuen. Lisäksi se pyrkii korjaamaan jo lapsen kehitykselle ja terveydelle aiheutuneet vahingot ja estää niiden uusiutuminen. Lapsen huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen on viimesijainen keino turvata lapsen tasapainoinen kehitys turvallisessa kasvuympäristössä silloin, kun avohuollon tukitoimenpiteet eivät ole riittäviä. (Araneva 2016, 159.) Lastensuojelu vaatii vahvaa ammattitaitoa sekä sosiaalityöntekijältä että muilta lapsen kanssa työskenteleviltä ihmisiltä (Pätäri ja Ylikännö 2018, 10).

Lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle on yksi yhteiskuntamme kriittisimmistä haasteista. (Rimpelä, Rimpelä ja Heinisuo 2018, 23.) Tämä johtuu suurimmaksi osaksi ennalta ehkäisevien palvelujen puutteesta ja siitä, että asiakkaita ei ole tunnistettu tai osattu ohjata oikeiden tukitoimien piiriin (Pätäri ja Ylikännö 2018, 116). Huostaan otettujen lasten määrä pysyi 1990-luvun alussa noin 7000 lapsen tasolla. Kodin ulkopuolelle tapahtuvat sijoitukset alkoivat lisääntyä vuosikymmenen puolessa välissä talouslaman jälkeen. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä kolminkertaistui vuosina 1995-2013. Huostaanottojen määrä kasvoi tasaisesti vuoteen 2008 saakka ja on sen jälkeen tasaantunut. Eniten huostaanottoja tehtiin vuonna 2013 ja 2014, jolloin niitä oli lähes 11 000. (Rimpelä, 2018).

Sama ilmiö on nähtävissä myös kuviossa 2 esitettyjen kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja kiireellisesti sijoitettujen lasten lukumäärissä koko maassa. Vuodesta 2013 alkaen kodin ulkopuolelle sijoitettujen, 0 -17 -vuotiaiden prosentuaalinen osuus verrattuna vastaavan ikäiseen väestöön, on pysynyt 1,4 prosentin tasolla. Sitä ennen kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on noussut tasaisesti vuodesta 1995 alkaen. Vaikka huostaanottojen määrä on vähentynyt viimeisten viiden vuoden aikana, on kiireellisten sijoitusten määrässä ollut tasaista nousua vuodesta 2007 alkaen vuoteen 2014 saakka, jonka jälkeen sijoituksia oli hieman vähemmän kolmen vuoden ajan. Kiireellisten sijoitusten määrä on palannut vuosien 2011-2013 tasolle vuonna 2017. (Rimpelä, 2018).

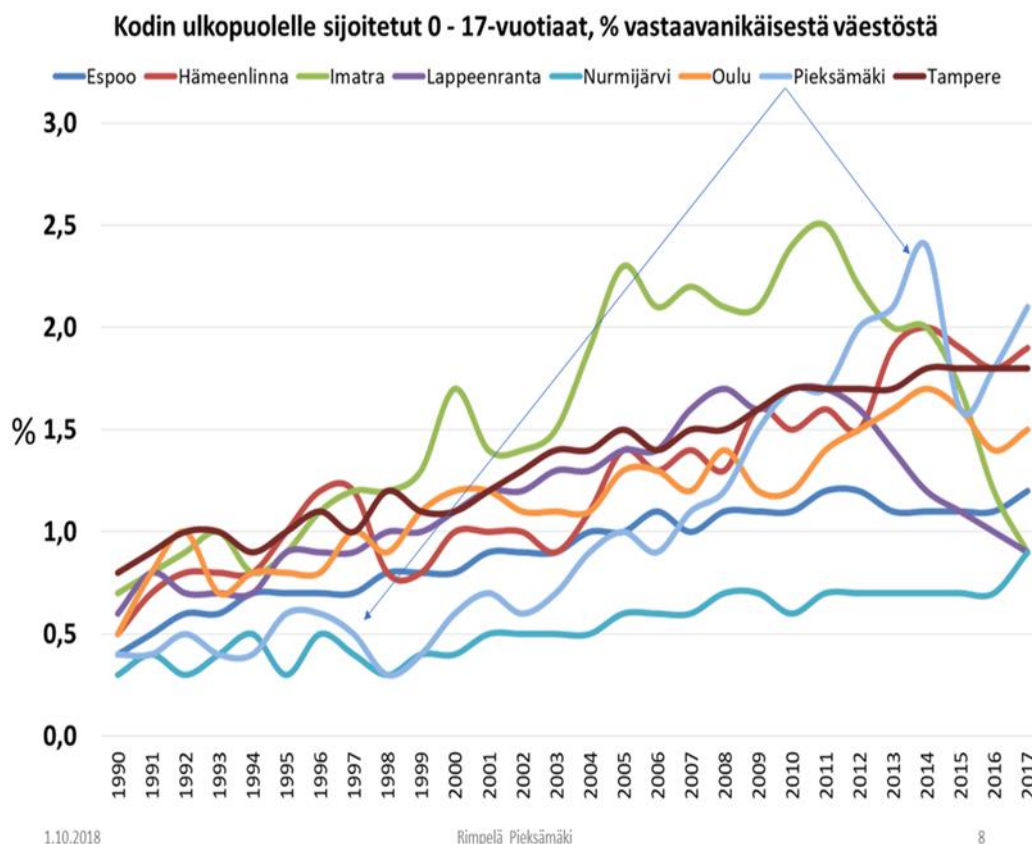

KUVIO 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut ja kiireellisesti sijoitetut koko maassa. (Rimpelä, 2018.)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen (2019) vuoden 2018 tilastotietojen mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettiin Suomessa 18 544 lasta ja nuorta. Kodin ulkopuolisten sijoitusten lukumäärä kasvoi noin kolme prosenttia vuodesta 2017. Kiireellisesti sijoitettuja lapsia oli 4 390. Vuoden 2018 kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä kasvoi seitsemän prosenttia. Tehtyjen lastensuojeluilmoitusten määrässä (145 880) tapahtui myös noin viiden prosentin kasvu vuoteen 2017 verrattuna. Vuoden 2018 aikana huostaan otettiin 10 861 lasta ja nuorta, joka vastaa noin yhtä prosenttia kaikista 0–17-vuotiaista. Sen

sijaan lastensuojelun avohuollon asiakkuuksissa tapahtui kahden prosentin lasku. Vuonna 2018 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 54 883 lasta ja nuorta. Määrä vastaa hieman yli neljää prosenttia kaikista 0–20-vuotiaista. Kunta järjestää tarvittavan jälkihuollon yli puoli vuotta sijaishuollossa olleelle lapselle ja nuorelle. Jälkihuoltoerusteisiin sijoitettuja nuoria oli 1 621, minkä lisäksi avohuollon tukeen oli oikeus 7 595 jälkihuollon piirissä olevalla nuorella.

Sijaishuollon toteuttamisessa voidaan nähdä eroja eri kuntien välillä. Kuviosta 3 havaitaan, että Tampereella lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle on noussut vuodesta toiseen melko tasaisesti. Hämeenlinnassa sijoitusten määrä lisääntyi keskimääräistä nopeammin 1990-luvun tasaisen vaiheen jälkeen. Kasvu näyttää hidastuneen vuodesta 2010 alkaen ja viime vuosina viittaavat sijoitusten määrän tasaantumiseen. Pieksämäki on ollut näiden valittujen kuntien vertailussa aluksi keskimääräistä paremmassa asemassa, mutta kuntaliitoksen ja nopean kasvun myötä prosenttiosuus oli vuoden 2015 vaiheilla vertailun korkein, kunnes kääntyi laskuun. (Rimpelä, ym. 2018, 35-36).

KUVIO 2. Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0 – 17 vuotiaat, prosenttia, vastaavan ikäisestä väestöstä (Rimpelä, 2018.)

Imatralla oli 1990-luvun lopussa vertailun eniten sijoituksia. Sijoitusten määrän kasvu jatkui vuoteen 2005 saakka, jonka jälkeen se alkoi tasaantua ja kääntyi 2010-luvun alussa nopeaan laskuun. Vuonna 2017 sijoitettujen lasten osuus prosentteina oli vertailun pienempiä, samalla tasolla Lappeenrannan ja

Nurmijärven kanssa. Lappeenrannan prosenttiosuudet ovat vähentyneet 1990-luvun tasolle sen jälkeen, kun ne tasaisesti nousivat 2010-luvun alkuun saakka, ollen vertailun toiseksi korkeimpia vuoden 2000 alussa. Imatran ja Lappeenrannan tiedot muodostavat poikkeuksen valtakunnallisesti verrattuna. Imatralla sijoitusten määrän vähenemisen on mahdollistanut suunnitelmallinen lapsiperhepalveluiden uudistaminen, jossa palkattiin vuonna 2008 muun muassa neuvolaan useampi perhetyöntekijä. Muutoksessa keskityttiin lapsiperheiden varhaiseen ja leimaamattomaan tukeen. Kustannuksia onnistuttiin vähentämään niin, että ne olivat 2010-luvun puolessa välissä yli kaksi miljoonaa euroa pienemmät kuin vuosina 2008-2009. Myös Lappeenrannassa on lapsiperheiden palveluja kehitetty systemaattisesti sekä kaupungin omana, että maakunnallisen sosiaali- ja terveystalouden järjestäjän kanssa. (Rimpelä, ym. 2018, 35-36).

Onnistunut lastensuojelutyö koostuu Englannissa kehitetyn Hackneyn mallin mukaan osaavasta lapsiin ja perheisiin sitoutuneesta sosiaalityöstä, johon on lisätty systeeminen ajattelu ja terapeutin työote. Työskentelyn tavoitteena on, että lastensuojelupalveluista vastaavat toimijat tiedostavat oman roolinsa vaativan lastensuojelutyön toteuttajana ja kehittävät organisaation toimintaa kaikilla tasoilla. Tämän lisäksi tarvitaan johtamista, joka mahdollistaa erityistä suojelua tarvitsevan lapsen kokonaisvaltaisen tukemisen. (Fagerström 2016.) Systeemisen lastensuojelumallin eli Hackneyn mallin mukaan lastensuojelun väliintuloa vaativissa tilanteissa on erityisen tärkeää työskennellä ensisijaisesti vanhempien kanssa, koska he mahdollistavat lapsen elämässä tarvittavan muutoksen. Yhtä tärkeää on keskittää voimavaroja myös lapsen, nuoren ja perheen ympärillä työskentelevien ammattilaisten yhteistyöhön. (Goodman 2017.)

Nykyisessä järjestelmässä sosiaalityöntekijöillä ei ole riittävästi aikaa keskittyä kumpaankaan edellä mainittuun tehtävään. Ongelma näyttäytyy samanlaisena ympäri maailman. Erityisesti teini-ikäisten perheiden kanssa työskentelystä ilman lapsen huostaanottoa on Englannissa hyviä kokemuksia. Työskentelyllä on ollut oleellisia vaikutuksia myös kuntien talouteen kustannuksia laskevasti. (Goodman 2017.) Hackneyn malli on valittu Pieksämäen kaupungin lapsi- ja perhesosiaalityön kehittämisen lähtökohdaksi vuodelle 2020, koska systeemisen lastensuojelumallin toimivuudesta on jo olemassa useisiin arviointitutkimuksiin perustuvaa tutkimustietoa.

3 PIEKSÄMÄEN KAUPUNGIN YLÄ- JA ALAKOULUT

Yhtenäinen perusopetus muodostuu ylä- ja alakouluista. Koulujärjestelmä on kehittynyt isoin askelin sen jälkeen, kun oppivelvollisuus astui voimaan viime vuosituhaten alkupuolella (Huhtanen, 2007, 12). Merkittävä muutos koulujärjestelmässä oli 1970-luvulla toteutunut peruskoulu-uudistus, jonka myötä luovuttiin rinnakkaiskoulujärjestelmästä ja koko ikäluokan koulutuksessa siirryttiin yhteiseen yhdeksänvuotiseen peruskoulutukseen. 1990- ja 2000-luvun säädösuudistuksilla vahvistettiin edelleen yhtenäiskoulun ideologiaa, joista viimeisin on vuonna 2010 voimaan tullut laki perusopetuslain muutoksesta. (Kyllönen, 2011, 27.)

Koulu nähdään hyvinvointiyhteiskunnan kulmakivenä edelleen. Koulutusta ei pidetä vaan tietyn ikäluokan velvollisuutena ja oikeutena, vaan elinikäistä oppimista arvostetaan ja sitä halutaan vahvistaa yhteiskunnan moniulotteisen kehityksen myötä. Peruskoulu sisältyy kunnalliseen palvelujärjestelmään ja sille on asetettu entistä suuremmat tuloksellisuusvaatimukset. Tuloksellisuuden päästään vaikuttavuuden, taloudellisuuden ja tehokkuuden kautta. (Huhtanen, 2007, 12.) Koululla on merkittävä rooli yhteiskunnan kehityksessä nyt ja tulevaisuudessa, koska sen huolehtii yhteiskunnan tulevien osaajien kasvun, kehityksen ja oppimisen mahdollisuuksista. Koulutuksen laadulla onkin sen myötä suora vaikutus yhteiskunnan kehittymisen suuntaan. (Kyllönen, 2011, 18-23.)

Tulevaisuudessa on tärkeää ymmärtää jatkuvasta muutoksesta seuraavaa ilmiöiden monimuotoistumista sekä muutoksesta johtuvaa epävarmuutta, ennakoimattomuutta ja äkillisyyttä, mitkä näkyvät ihmisten tavassa toimia ja kommunikoida sekä yhteiskunnassa että kouluympäristössä. Yhteiskunnalliset ilmiöt eivät pelkästään tule monimuotoisimmiksi, vaan ne yksilöllistyvät, mikä merkitsee massatuotannon aikakaudesta siirtymistä yksilöllisten palvelujen ja asiakaslähtöisyyden maailmaan, jossa oleellista on tunnustaa ja tunnistaa ihmisten erilaisuus ja koulutettavuuden eri tasot sekä turvata kaikille yhtenäiset mahdollisuudet osallistua opetukseen. Muutoksen myötä yhteiskunnasta on tullut avoimempi, ajasta ja paikasta riippumattomampi, joka mahdollistaa uudenlaiset joustavat ja nopeat osallistumisen tavat. On syntynyt verkostoja, joissa yhdistävä tekijä ei ole paikkaan vaan ideologiaan kiinnittyminen. Yhteistyöverkostot ovat itseorganisoituvia, avoimia ja alati muuttuvia. (Kyllönen, 2011, 18-23.)

Opetus, ohjaus ja tuen järjestäminen sisältyvät hyvään ja turvalliseen koulupäivään. Koulutyö tulee järjestää niin, että oppilaan hyvinvoinnille, kehitykselle ja oppimiselle on mahdollisimman suotuisat edellytykset. Ne mahdollistuvat turvallisessa, arvostavassa sekä ystävällisessä ilmapiirissä. Mikäli oppimisympäristössä havaitaan turvallisuutta tai terveyttä vaarantavia tekijöitä, on niihin puututtava välittömästi. Koulupäivän pitää sisältyä mahdollisuus rauhalliseen työskentelyyn ja asioihin syventymiseen. Toimintatapojen pitää mahdollistaa yhdessä oppiminen ja tekeminen myönteisessä ilmapiirissä. (Pieksämäen kaupunki, s.a.)

Gordonin (2006, 383-387.) mukaan vanhemmat voivat vapaasti valita, millaisia vanhempia tai esimerkkejä he haluavat lapsilleen olla. Sen sijaan opettajilla ei ole tätä samaa mahdollisuutta ole. Heidän toimintaansa ohjaavat vahvasti erilaiset lait, normit, säännöt ja määräykset. Järjestelmään liittyvät

tekijät kaventavat ja rajoittavat merkittävästi opettajien roolia. Heidät oletetaan panevan toimeen erilaisia oppilaisiin liittyviä päätöksiä ja toimenpiteitä, mutta heille annetaan harvoin mahdollisuus osallistua päätösten tekemiseen. Tosiasia on kuitenkin se, että kellään muulla koulujärjestelmän edustajalla ei ole niin suurta vaikutusvaltaa oppilaisiin kuin opettajalla. Oppilaan tärkein suhde koulussa on suhde opettajaan.

Perusopetuslain (628/1998) perusteella oppilaan opetus toteutetaan ensisijaisesti muun opetuksen yhteydessä oppilaan lähikoulussa. Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Perusopetuslaissa säädetään, että opetus järjestetään oppilaan ikäkauden ja edellytysten mukaisesti. Opetuksen tarkoituksena on edistää oppilaan tervettä kasvua ja kehitystä.

Perusopetus edistää kannustavaa vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Lisäksi se lisää yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Erityistä huomiota kiinnitetään oppilaiden vaikuttamismahdollisuuksiin oman ja yhteisen työskentelyn suhteen. Osallisuuden kautta tuetaan oppimisen lisäksi sekä hyvinvointia, että vastuulliseksi yhteiskunnan jäseneksi kasvamista. Oppilaalla on oikeus saada opetussuunnitelmaan kirjattua opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää tukea oppimiseen ja koulun käyntiin. Oppilaalla on myös oikeus maksuttomaan opetukseen, opiskeluhooltoon sekä laissa määriteltyihin opintososiaalisiin etuihin ja palveluihin.

Perusopetuslaki velvoittaa oppilasta osallistumaan opetukseen, suorittamaan tehtävänsä tunnollisesti ja asialliseen käytökseen. Huoltajan vastuulla on mahdollistaa opiskelun perusedellytykset ja vastata siitä, että nuori suorittaa oppivelvollisuutensa. Huoltaja on ensisijaisesti vastuussa siitä, jos nuori ei suostu käymään koulua tai laiminlyö muilla tavoin koulunkäyntiään. Vanhemman tehtävänä on ohjata nuorta ottamaan vastuuta omasta koulunkäynnistään. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2017.)

Lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetuksen ensimmäiselle vuosiluokalle järjestetään tiedonsiirtopalaveri yhteistyössä koulun kanssa. Tarkoituksena on arvioida hänelle parhaiten soveltuva koulu- paikka yhteistyössä esiopetuksen ja muiden lasten asioissa mukana olevien sidosryhmien kanssa. Palaverissa käsitellään huoltajien luvalla lapsen opetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto. (Pieksämäen kaupunki, s.a.)

Lapsen aloittaessa koulunkäynnin ensisijaisena koulunkäyntiratkaisuna on lähikoulu. Lähikoulu, jonne on järjestetty oppilaan tarvitsemaa tukea, voi olla muukin kuin kotia lähinnä oleva koulu. Tiedonsiirrossa tulee erityisesti huolehtia tuen jatkumisesta lapsen siirtyessä päivähoidosta kouluun ja nuoren siirtyessä oppilaitoksesta toiseen. Siirtymäkäytänteiden tavoitteena on turvata lapsen tai nuoren oppimisen jatkuminen uudessa toimintaympäristössä sekä turvallinen ja oppimista edistävä siirtyminen oppilaitosten välillä. (Pieksämäen kaupunki, s.a.)

Yläkouluun siirtyminen on lapselle haasteellinen elämänvaihe. Murrosiän vuoksi nuori tarvitsee haasteiden ja muutosten keskellä kaiken mahdollisen tuen elämäänsä. Lapsen siirtyessä yläkouluun, saattaa vanhempien kiinnostus lastensa koulunkäyntiä kohtaan vähentyä. Vanhempien onkin tärkeää osoittaa jatkuvaa kiinnostusta lapsen ja nuoren koulunkäyntiä kohtaan. Nuori ei välttämättä ole valmis

yläkoulun edellyttämään sopeutumiseen ja vastuunottoon. Samoin, jos vanhemman mielestä yläkoulussa koulu ei huolehdi oppilaistaan, kuten alakoulussa. Yläkoulun aineopettajajärjestelmän vuoksi, opettajalle ei muodostu lapsesta samanlaista kokonaiskuvaa, kuin alakoulun luokanopettajilla. Tästä syystä vanhempien tulee olla aktiivisia ja kiinnostuneita sekä pitää tiiviisti yhteyttä luokan ohjaajaan. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2017.)

Hiilamo ja Antti Kääriälä (2018) tutkivat kokonaisista ikäluokista 23 ikävuoteen saakka, Suomen, Ruotsin ja Tanskan osalta, kodin ulkopuolella sijoitettujen lasten koulutustaustoja. Tutkimustyö lisää aiempaa tietämystä siitä, kuinka laajasta ongelmasta kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuoren lasten vähäisessä koulutuksessa on kysymys. Tutkimuksessa kävi ilmi, että näistä lapsista vain alle puolet suorittavat toisen asteen opinnot loppuun asti.

Tutkimustulosten mukaan, huolenaihe lastensuojelussa asiakkaana olleiden vuonna 1987 syntyneiden suomalaisten, ruotsalaisten ja tanskalaisten lastensuojelun asiakkaiden jatko-opinnoista on yhtäläinen. Saatujen tulosten mukaan Suomessa ja Ruotsissa kouluttautuminen on kuitenkin Tanskaa korkeammalla tasolla. Todennäköistä on, että toisen asteen tutkinto jää suorittamalta nuorilta, jotka on sijoitettu kodin ulkopuolelle ensimmäisen kerran murrosikäisinä. Varhaislapsuudessa sijoitetut lapset suorittivat lukion tai ammattikoulun jonkin verran useammin, mutta saman ikäisiin nuoriin verrattuna kuitenkin huomattavasti harvemmin. (Hiilamo ja Kääriälä, 2018.)

Tutkimustulokset osoittavat, että murrosikäisinä sijoitettujen osalta koulutus jää yleensä muita lyhyemmäksi. Erityisen tärkeää onkin tukea kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten koulunkäyntiä. Toisen asteen tutkinnon puuttuminen hankaloittaa oleellisesti nuoren itsenäistymistä ja selviämistä aikuisena. Tehtyjen tutkimusten mukaan on havaittu, että Suomessa ja Ruotsissa oleva koulupohjainen ammattiopetus mahdollistaa ammattitutkinnon useammin kuin tanskalainen paljon työharjoittelua sisältävä järjestelmä. (Hiilamo ja Kääriälä 2018.)

3.1 Hiekanpään koulu

Hiekanpään koulu on Pieksämäen kaupungin ainoa yläkoulu. Koulussa on 477 oppilasta. Rehtorin lisäksi koulussa työskentelee 45 opettajaa. Opiskeluhuollon muodostavat kuraattori, kaksi psykologia ja terveydenhoitaja. Kevätlukukaudella 2019 seitsemäsluokkia koulussa oli seitsemän, kahdeksaluokkia on kahdeksan ja yhdeksäsluokkia oli seitsemän. Hiekanpään koulussa toimii kolme pienryhmää. Ryhmistä kaksi on joustavan perusopetuksen ryhmiä eli Jopoja. Molemmissa ryhmissä opiskelee sekä kahdeksan- että yhdeksäsluokkalaista. Kolmatta pienryhmää kutsutaan Oton tuvan ryhmäksi. Ryhmässä voi opiskella oppilaita kaikilta luokkatasoilta. (Pedanet s.a.)

Opetussuunnitelma perustuu oppimiskäsitykseen, jonka mukaan oppilas on aktiivinen toimija. Hän oppii asettamaan tavoitteita ja ratkaisemaan ongelmia sekä itsenäisesti että yhdessä muiden kanssa. Oppiminen tukee yksilön kasvua ihmisenä ja yhteisössä. Kieli, kehollisuus ja eri aistien käyttö ovat ajattelun ja oppimisen kannalta olennaisia. Oppilas oppii refleктоimaan oppimistaan, kokemuksiaan ja

tunteitaan. Myönteiset tunnekokemukset, oppimisen ilo ja luova toiminta edistävät oppimista. (Pedanet s.a.)

Hiekanpään koulussa opitaan vuorovaikutuksessa toisten oppilaiden, opettajien, eri yhteisöjen ja oppimisympäristöjen kanssa. Oppiminen sisältää yksin ja yhdessä tekemistä, ajattelemista, suunnittelemista sekä näiden prosessien monipuolista arvioimista. Taitojen kehittyminen on perusta tavoitteelliselle ja elinikäiselle oppimiselle. Olennaista on, että oppilailla on tahto ja kehittyvä taito toimia sekä oppia yhdessä. (Pedanet s.a.)

Oppilaiden kanssa työskennellessä kiinnitetään huomioita toiminnan syy-seuraussuhteisiin ja niiden vaikutukset muihin ihmisiin sekä ympäristöön. Oppilaiden luova ja kriittinen ajattelu sekä ongelmien ratkaisukyky lisääntyvät. Näin he oppivat ymmärtämään myös asioiden erilaisia näkökulmia. Oppilas, joka tiedostaa oppimisprosessin oppii toimimaan vastuullisesti ja itseohjautuvasti. Opintojen aikana saatu ohjaus vahvistaa oppilaan luottamusta omiin mahdollisuuksiinsa. Monipuolisen, myönteisen ja realistisen palautteen antaminen ja saaminen ovat keskeinen osa oppimista. (Pedanet s.a.)

Koulun ja kodin yhteistyö perustuu myönteiseen kasvatuskumppanuuteen. Koulun ja kodin yhteistyötä tehdään riittävästi ja monipuolisesti eri tasoilla. Yhteistyön tavoitteena on tarpeeseen perustuen tukea oppilaan oppimista, kasvua ja kehitystä. Tähän onnistuneeseen yhteistyöhön koulun henkilöstä tuetaan ammatillisesti. Lisäksi Hiekanpään koulu tarjoaa mahdollisuuden huoltajien keskinäiseen vuorovaikutukseen. Yhteistyötä suunnitellaan, kehitetään sekä arvioidaan yhteistyössä huoltajien ja oppilaiden kanssa. (Pedanet s.a.)

3.2 Harjun koulu

Harjun koulu on alakoulu, jossa on 275 oppilasta. Koulussa on 13 yleisopetusryhmän lisäksi neljä pienluokkaa. Rehtorin lisäksi koulussa työskentelee 13 luokanopettajaa, neljä erityisluokanopettajaa, yksi laaja-alainen erityisopettaja, yksi kielten lehtori, yksi tekstiilityön lehtori (yhteinen Kontiopusiston koulun kanssa) ja viisi koulunkäynnin ohjaajaa. (Pedanet s.a.)

Koulutyön painopistealueina ovat opetusmenetelmät ja oppimisympäristöjen kehittäminen. Koulun tuntikehys on jaettu mahdollisimman oikeudenmukaisesti ottaen huomioon ryhmäkoot ja ryhmien erityistarpeet. Alkuopetukseen on lisätty erityisopetuksen resurssia eniten tukea tarvitsevien opetusryhmien lisäksi. Pienluokissa työskentelevät koulunkäynninohjaajat lähtevät oppilaan mukana integroituneille. Pienluokat työskentelevät tiiviisti yleisopetuksen luokkien kanssa ja samanaikaisopetusta on lisätty. (Pedanet s.a.)

Kouluyhteisössä ennaltaehkäisevä oppimisvaikeuksien ja muiden pulmien havaitseminen sekä niihin puuttuminen kuuluu erityisesti opettajalle, mutta myös kaikille muille työntekijöille. Jokaisella oppilaalla on oikeus saada tarvittaessa riittävää tukea kasvuun ja oppimiseen. Tuki rakennetaan opettajien, vanhempien ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden yhteistyönä. Kodin kanssa tehtävä yhteistyö on erityisen tärkeää. Tuen avulla ehkäistään ja poistetaan oppimisen esteitä ja vähennetään tarvetta

tehostetumpiin tukitoimiin. Ensisijaiset keinot yksittäisen oppilaan tai opetusryhmän tuen tarpeeseen vastaamiseen on eriyttää opetusta tai ryhmitellä sitä uudelleen, tehdä monialaista yhteistyötä, tarjota tukiovetusta sekä hyödyntää oppimissuunnitelmaa, osa-aikaista erityisopetusta tai koulunkäynninohjaajan työpanosta. (Pedanet s.a.)

3.3 Kontiopuiston koulu

Kontiopuiston koulu on suurin alakoulu ja siellä on 295 oppilasta. Kontiopuiston koulussa on 14 yleisopetusryhmän lisäksi kolme pienluokkaa. Rehtorin lisäksi koulussa työskentelee 14 luokanopettajaa, kolme erityisluokanopettajaa, yksi laaja-alainen erityisopettaja, yksi tekstiilityön lehtori (yhteinen Harjun koulun kanssa), yksi kielten lehtori ja viisi koulunkäynnin avustajaa. (Pedanet s.a.)

Koulun painopistealueena ovat tieto- ja viestintätekniikan hyödyntäminen opetuksessa ja yhteisessä viestinnässä sekä oppilaan liikkumisen lisääminen. Raja-aitoja hävitetään pienluokkien ja yleisluokkien välillä. Lisäksi erityisten oppilaiden integroinnin helpottaminen on otettu kehittämiskohteeksi. Liikunnallisuutta lisätään koulun välituntitoimintaa kehittämällä. Lisäksi tavoitteena on ollut lisätä oppimista lähiympäristössä esimerkiksi luonnossa liikkumalla. Koko koulun TVT-taitoja on lisätty koulutuksella ja opetuksella. Iltapäivätoiminta on osa koulun toimintaa ja tukee kokonaiskoulupäivä-ajattelua 1-2. luokan sekä erityisluokkien oppilaille. Lisäksi koulussa järjestetään 1.-luokkalaisille aamupäivätoimintaa kahtena aamuna viikossa. (Pedanet s.a.)

Opetus ja koulun muu toiminta toteutetaan ja suunnitellaan siten, että se tukee oppilaan oppimista, kasvua ja hyvinvointia mahdollisimman joustavasti, monipuolisesti sekä laaja-alaisesti. Toiminnan painopiste on varhaisessa tuessa sekä ennalta ehkäisevässä toiminnassa, mikä ehkäisee erityisen tuen tarpeen syntymistä. Samalla erityistä huomiota kiinnitetään oppilaan tarkoituksenmukaiseen kohtamiseen. Oppimisen, kasvun ja hyvinvoinnin tuessa moniammatillisella, suunnitelmallisella ja vuorovaiikutuksellisella yhteistyöllä on suuri painoarvo. (Pedanet s.a.)

Kontiopuiston koulussa tehostettua ja erityistä tukea järjestetään eri luokka-asteilla pienluokissa. Tehostettua tukea annetaan myös yleisopetuksen luokissa osa-aikaisena erityisopetuksena, joko samanaikaisopetuksena tai pienryhmissä. Samanaikaisopetusta antavat luokanopettaja ja erityisopettaja yhteistyössä. Yleisopetuksen luokissa on myös erityistä tukea saavia oppilaita. Joissakin tapauksissa oppilaalla on oikeus henkilökohtaiseen koulunkäynninohjaajaan. Oppilaalle pyritään löytämään hänen kykyjään ja tarpeitaan parhaiten vastaava oppimisympäristö. (Pedanet s.a.)

3.4 Maaselän koulu

Maaselän koulu on alakoulu, joka sijaitsee Naarajärvellä. Siellä on 247 oppilasta. Koulussa on 12 yleisopetusryhmän lisäksi kaksi erityisluokkaa. Rehtorin lisäksi koulussa työskentelee 12 luokanopettajaa, kaksi erityisluokanopettajaa, kaksi laaja-alaista erityisopettajaa, yksi kielten lehtori ja seitsemän kou-

lunkäynnin ohjaajaa. Maaselän koulun on sisäilmaongelmien johdosta väistötiloissa Kanttilassa ja seurakuntatalossa lukuvuodet 2018-2020, jonka jälkeen uusi päiväkotikoulurakennus on valmistunut. (Pedanet s.a.)

Koulun tehtävä on kasvattaa oppilaita niin, että he osaavat käyttäytyä eri tilanteissa ja sosiaalisissa yhteisöissä sekä kantavat vastuun omasta käyttäytymisestään. Koulun työskentelyilmapiiri ja työtavat tukevat oppilasta kasvamaan sosiaaliseksi, itsetunnonaan terveeksi, omatoimisesti tietoa hankkivaksi ja luovaksi. Koulu tekee kasvatustyötä yhteistyössä eri tahojen kanssa. (Pedanet s.a.)

Koulun painopistealueina ovat osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen sekä eheän ja yhtenäisen kasvun tukeminen. Oppimisolun edistämisen lisäksi keskitytään kestäväen ja laadukkaan palvelurakenteen kehittämiseen. Koulun tuntikehys on jaettu oppiaineen luonteen ja opetuksen tarpeen mukaisesti. Lisäksi on huomioitu erilaisia oppijoita. Jakotunteja on käytetty pääosin alkukasvatuksessa, englannin ja käsitöiden opetuksessa. Lisäksi on pyritty turvaamaan, että jokaisella luokalla on yksi jaettu tunti matematiikassa tai äidinkielessä. (Pedanet s.a.)

Kaikille oppilaille tarjottu yleinen tuki on osa laadukasta opetusta ja päivittäistä koulutyötä. Yleisen tuen tavoitteena on tarjota oppilaalle tarpeiden mukaista sekä oikea-aikaista tukea ja ohjausta. Mikäli tämä ei kuitenkaan riitä, siirtyy oppilas pedagogisen arvion perusteella tehostetun tuen piiriin. Tehostetun tuen muotoina ovat kaikki yleisen tuen muodot. Annettu tuki on määrällisesti ja laadullisesti tehostetumpaa, jatkuvampaa sekä suunnitelmallista. Tehostetun tuen muodot ja käytänteet määritellään oppimissuunnitelmassa. Jos tehostettu tukikaan ei riitä, laaditaan moniammatillisesti ja yhteistyössä huoltajien kanssa pedagoginen selvitys. (Pedanet s.a.)

Oppilaan siirtymisestä erityisen tuen piiriin voidaan tehdä päätös pedagogisen selvityksen perusteella. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi jonkin oppiaineen opiskelua yksilöllistetyn oppimäärän mukaisesti. Oppilas voi opiskella yksilöllistetyn oppiaineen oman luokkansa mukana (luokan- ja aineen- ja erityisopettajan tuki) tai pienryhmässä (osa-aikainen erityisopetus). Päätös erityisestä tuesta voidaan tehdä myös psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella. Näin tapahtuu silloin, kun oppilaan opetusta ei vamman, sairauden, kehitysviivästymän tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida muulla tavoin antaa. Oppilaan yksilölliset pedagogiset tarpeet ja käytänteet kirjataan henkilökohtaiseen oppimista koskevaan suunnitelmaan. (Pedanet s.a.)

3.5 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki sekä opiskeluhoito

Jokaisella koululla on opiskeluhoitoryhmä, joka vastaa hyvinvointityöstä. Opiskeluhoillon keskeinen tehtävä on koulun yhteisöllisyyden edistäminen. Perusopetuksessa olevalla oppilaalla on oikeus saada peruspalveluna opiskeluhoitoa, joka oppilaiden ja yhteisön hyvinvoinnin lisäksi huomioi myös ympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden. Samalla turvataan myös varhainen tuki sitä tarvitseville. (Hietanen-Peltola, Laitinen, Autio ja Palmqvist 2018, 3.)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) muuttui 1.8.2014. Laissa säädetään esiopetuksessa, peruskoulussa olevien oppilaiden ja toisella asteella opiskelevien opiskelijoiden oikeudesta opiskeluhooltoon sekä opiskeluhoollon organisoimisesta. Lain tehtävänä on edistää oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia, terveyttä, osallisuutta sekä opiskelukykyä. Opiskeluhoolto perustuu laaja-alaiseen oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemiseen oppilaitosympäristössä.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki huomioi yksilön lisäksi koko koulu yhteisön ja koulu ympäristön hyvinvoinnin. Siinä otetaan kantaa koulu ympäristön esteettömyyteen sekä yhteisölliseen toimintaan. Tärkeänä pidetään myös koulun ja kodin välistä yhteistyötä. Laki haluaa varmistaa laadukkaat ja yhdenvertaisesti saatavat opiskeluhoitopalvelut. Tämä tapahtuu kehittämällä opiskeluhoollon toteuttamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.)

Varhaisella tuella ja tarkoitetaan erilaisia keinoja, joilla voidaan vaikuttaa huolen herätessä oppilaan oppimiseen käyttäytymiseen ja hyvinvointiin vaikuttaviin tekijöihin. Kyse on prosessista, joka alkaa pienistä havainnoista. Se johtaa toimenpiteisiin, joilla voidaan auttaa ja tukea oppilasta sekä kehittää oppimisympäristöä. Keskeistä on ongelmien havaitseminen riittävän ajoissa ja niihin reagoiminen. Tavoitteena on turvata hyvä oppiminen ja työrauha kaikille oppilaille. Koulun tulee puuttua niihin ongelmiin, jotka estävät, hidastavat ja häiritsevät oppimista ja opetusta. Tavoitteena on saada aikaan muutos oppilaassa, oppimisympäristössä tai oppimisen tavoitteissa. (Huhtanen 2007, 229-230)

Opiskeluhoollon lainsäädännön uudistuksen myötä oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa säädetty yksilökohtainen opiskeluhoolto ja perusopetuslaissa säädetty oppimisen ja koulunkäynnin tuki erotettiin toisistaan. Yksilökohtainen opiskeluhoolto sekä oppimisen ja koulunkäynnin tuki perustuvat yhteistyön ja vuorovaikutukseen sekä oppilaan että huoltajan kanssa. Yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen, kun taas oppimisen ja koulunkäynnin tuen järjestämiseen ei tarvita oppilaan tai huoltajan suostumusta. (Opetushallitus s.a.)

Yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon sisältyvät koulu- ja opiskeluterveydenhuollon, kuraattorin ja psykologin palvelujen lisäksi monialaisen asiantuntijaryhmän toteuttama opiskeluhoolto. Yksilökohtaisella opiskeluhoollolla voidaan tukea myös huoltajia heidän kasvatustyössään. Yksilötyö nähdään ennen kaikkea ennaltaehkäisevänä, mutta myös korjaavana työskentelynä Opiskeluhoolto on nykyisin painotettu yksilökeskeisestä työstä enemmän yhteisölliseen työhön. (Hietanen-Peltola, ym. 2018, 8-10.)

Yhteisöllinen opiskeluhoolto toimii koko koulu yhteisön tukena ja on ensisijainen opiskeluhoollon työmuoto. Sen tehtävänä on lisätä oppilaiden osallisuutta ja vuorovaikutusta, mikä puolestaan edistää oppilaiden oppimista ja hyvinvointia. Yhteisölliseen opiskeluhooltoon osallistuu koko koulu yhteisö. Tarvittaessa työskentely voidaan kohdentaa tietyille ryhmille, luokille tai meneillään oleviin ilmiöihin. (Hietanen-Peltola, ym. 2018, 8-10.)

Kuraattoripalveluista on säädetty oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013). Kuraattoripalvelujen tarkoituksena on ylläpitää ja edistää opintoihin liittyvää toimintakykyä sekä muutoin tukea opiskelijan

myönteistä kehitystä. Kuraattorin ensisijaisena tehtävänä on opiskelijan kokonaistilanteen kartoitus ja arvioida tuen tarve. Tuen tarpeen arviointi perustuu oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin. Sosiaalihuollon sosiaalityöntekijä tekee puolestaan sosiaalihuoltolain mukaisia palvelutarpeen arviointeja. Mikäli kuraattori arvioi, että opiskeluun tai kehitykseen liittyvien vaikeuksien ennaltaehkäisemiseksi ja poistamiseksi opiskelija tarvitsee kuraattoripalveluita, on opiskelijalla oikeus niitä saada. Opiskelija voi samanaikaisesti saada myös muita opiskeluhuollon ja sosiaalihuollon palveluja. (Araneva 2016, 58-59.)

Kuntien välillä on eroja siinä, miten opiskeluhuoltoa toteutetaan. Opiskeluhuolto on keskeinen toimintaelin oppilaiden ongelmien hoitamisessa, mutta se on saanut osakseen myös kritiikkiä. Kritiikki on pääasiassa kohdentunut opiskeluhuollon toiminnan hitauteen, eri hallintokuntien välisen yhteistyön kankeuteen, henkilöstön resurssipulaan ja asiantuntijapalveluiden heikon saatavuuden lisäksi. Opiskeluhuollon toimintaa kehitetään muun muassa alueellisen opiskeluhuollon näkökulmasta ja lastensuojelulain uudistuksen myötä sitä on mietitty osaksi perhekeskustoimintaa. (Huhtanen 2007, 188.)

Opiskeluhuoltoryhmän tehtävänä on koordinoida muiden toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä ja kehittää aktiivisesti yhteistyömalleja koulun ulkopuolisten tahojen kanssa. Yhteistyökumppanit voivat myös olla aloitteellisia ja tarjotaan itse uusia toimintamalleja. Tärkeää on hyödyntää opiskeluhuollossa tehty monialainen työ oppilaiden asioiden selvittelyssä ja tukemisessa. (Hietanen-Peltola, ym. 2018, 25-26.)

Opiskeluhuoltoa voidaan toteuttaa moniammatillisessa opiskeluhuoltoryhmässä. Suositeltavaa on, että ammattilaisilla on aina huoltajien lupa, käsitellä oppilaan salassa pidettäviä tietoja. Mikäli suostumusta ei ole, opiskeluhuoltoryhmän työskentelyyn osallistuvat voivat kertoa toiselleen vain sellaisia oppilasta ja hänen perhettä koskevia salassa pidettäviä tietoja, jotka ovat välttämättömiä opetuksen asianmukaisen järjestämisen kannalta. Salassapidon ja tiedon kulun puutteiden on koettu hankaloittavan varhaista puuttumista. Tärkeintä olisi turvata opiskeluhuollon palvelujen saatavuus, oppilaan oikeuksien toteutuminen ja järjestää palvelut hänen etujensa mukaisesti. (Huhtanen 2007, 190-191.)

Terhi Pippurin (2015) tekemän lisensiaattitutkimuksen mukaan kuraattoripalveluita olivat käyttäneet kaikkien eniten 7.-9. -luokkalaiset oppilaat. Yleensä olivat ohjautuneet kuraattorille opettajien tai muiden koulun työntekijöiden ohjaamina erityisesti oppilaiden käyttäytymiseen liittyvissä haasteissa. Yläkoululaiset tytöt hakeutuivat kuraattorille oma-aloitteisesti saman ikäisiä poikia useammin ja hakeutumisen syynä oli useimmiten sosiaalisiin suhteisiin tai tunne-elämään liittyvät asiat. Syynä kuraattorin luona asioimiseen liittyivät yleisimmin pojilla käyttäytymiseen (29 %) ja tytöillä sosiaalisiin suhteisiin (29 %). Lisäksi kuraattori työskenteli oppilaiden kanssa tunne-elämään (13 %) ja perheeseen (12 %) liittyvien syiden sekä koulunkäyntijärjestelyt (12 %) vuoksi.

Oppimisen liittyvissä vaikeuksissa asiakkuus oli vain viidellä prosentilla oppilaista. Yksittäisiä asiakkaita syntyi kiusaamisesta, ihmissuhdeongelmista, poissaoloista ja motivaatio-ongelmista. Mikäli ajatellaan, että syrjäytyminen alkaa jo koulussa ilmenevinä ongelmina, niin tutkimuksen tulokset osoittivat, mitkä ovat syrjäytymisuhan alkujuuret. Ne ovat havaittavissa tavallisimmin oppilaiden käyttäytymiseen tai hankaluuksiin sosiaalisissa suhteissa liittyvissä asioissa. (Pippuri 2015.)

4 KOHTI PERUSTURVAN JA SIVISTYSTOIMEN YHTEISTYÖTÄ

Perheiden hyvinvointiin vaikuttavat monet tekijät, kuten kiire, suoriutumisen paineet, tehokkuuden vaatimukset, työelämän paineet sekä sosiaaliset suhteet ja niihin liittyvät haasteet. Perherakenteet ovat aikaisempaa moninaisempia ja kasvatustyötä tehdään monesti uusperheissä tai yksinhuoltaja-perheissä, joissa riitoja ja väsymystä voi ilmetä helposti. Toisaalta myös ydinperheissä voidaan huomata ongelmia lasten kasvatuksessa, joita vanhemmat eivät yksin pysty ratkaisemaan. Työn tuoma stressi kohdentuu vapaa-aikaan tai vastaavasti monissa perheissä koetaan työttömyyttä. Taloudellinen eriarvoisuus voi pahimmillaan johtaa syrjimiseen ja kiusaamiseen. (Pätäri ja Ylikännö 2018, 108-112.)

Vanhemmuus on aikaisempaa vaikeampaa, koska tärkeät läheisverkostot isovanhempineen tai ystävineen puuttuvat. Vanhemmuuden tueksi on tarvittu uudenlaisten huolenpidon malleja ja erilaisten asiantuntijapalveluiden lisäämistä. Vanhempien jaksamattomuus ja osaamattomuus näkyvät erityisesti siinä, että kasvatustuosta siirretään aikaisempaa enemmän asiantuntijoiden hoidettavaksi. (Huhtanen 2007, 12-15.)

Lapsen kasvu ja kasvatustyö ovat vahvasti sidoksissa vertaisryhmään ja ympäröivään maailmaan, josta huoltaja ei yksin voikaan olla vastuussa. Yhteiskunnan ja kasvuympäristöjen muutosten mukanaan tuomat haasteet ja mahdollisuudet on huomioitava palveluja kehitettäessä (Pätäri ja Ylikännö 2018, 108-112.) Eri toimialojen yhteistyöllä täytyy etsiä ratkaisumalleja huono-osaisuuden kasautumiseen ja perheiden ongelmien moninaistumiseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 35.)

Suurin osa lapsista ja nuorista ovat tyytyväisiä elämäänsä ja kokevat pärjäävänsä hyvin. On tutkittu, että 15 prosenttia lapsista ja nuorista on sellaisessa tilanteessa, joka edesauttaa haasteellisen elämänpolun kehittymistä ja asioiden kasautumista. Heikosti pärjäävien oppilaiden määrä on lisääntynyt yli puolella vuosituhannen alkuun verrattuna. Kuilu hyvin menestyviin on kasvamassa. Riskitekijöihin, kuten vanhempien heikko koulutustaso ja työttömyyden tulisi pystyä puuttumaan. Lisäksi pitäisi tunnistaa sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat mahdollisimman ajoissa. Ylisukupolvisuus on vahvistunut ja sen mukanaan tuomiin ongelmiin pitäisi löytää ratkaisuja. (Välijärvi 2019.)

Lasten ja nuorten maailmaan sisältyy kodin lisäksi monia muita kehitysyhteisöjä. Vanhemmuus on ensisijaisen tärkeässä roolissa, mutta heidän rinnallaan kasvattajina toimivat esimerkiksi päiväkodit, koulut ja harrastusyhteisöt. Kasvatuskumppanuus tuo mukanaan paljon mahdollisuuksia, mutta myös haasteita. Kasvatuskumppanuudesta puhutaan silloin, kun lasten ja nuorten palveluja tarjoavien henkilöiden on tiedostettava henkilökohtainen vastuunsa lasten kasvatuksesta omassa toimintaympäristössään sekä velvollisuutensa vanhemmuuden tukemisessa. Eriyksen tärkeää se on silloin, kun lapsen tai nuoren kehityksessä on tavallista suurempia haasteita. Eriytyvä yhteiskuntamme tuo haastetta vanhemmuuteen ja ajatukseen yhdessä kasvattamisesta. (Pätäri ja Ylikännö 2018, 108-112.) Moniammatillista yhteistyötä tulee lisätä, että opettajat voivat keskittyä pedagogiseen työhönsä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 35).

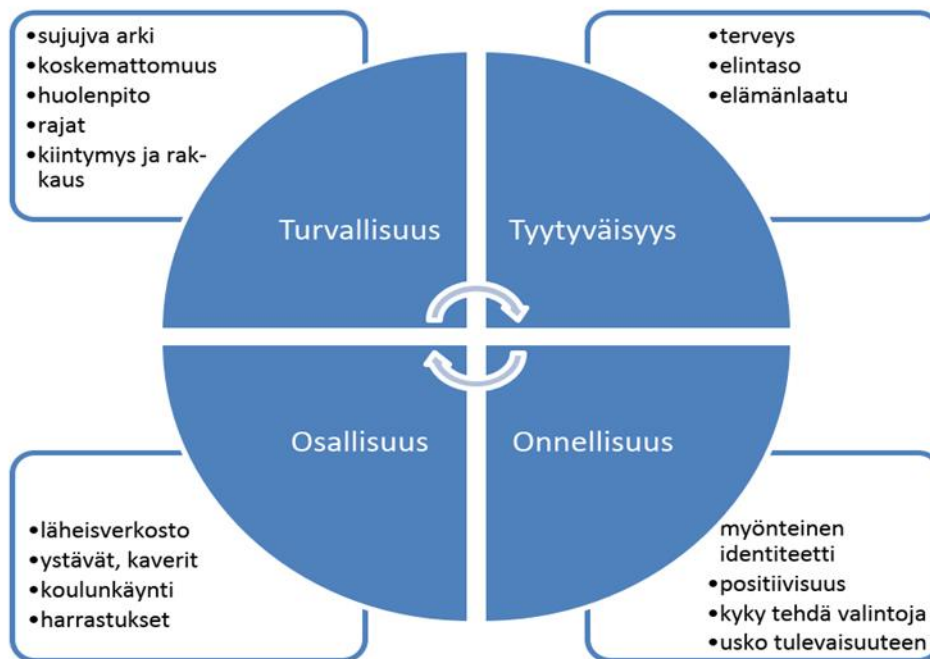
Ammattihenkilöiden on tiedostettava sekä vastuunsa yhteisöissään, että velvollisuutensa tukea vanhemmuutta ja kotikasvatusta. Kaikkien toimijoiden yhteisenä tavoitteena voidaan pitää lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisäämistä. Hyvinvoinnin turvaaminen on julkisen vallan tehtävä ja viranomaisten tulee tehdä nykyistä selvästi enemmän yhteistyötä lasten ja nuorten hyväksi. (Pätäri ja Ylikännö 2018, 111-113.)

Lapsen, nuoren tai perheen saaman palvelun tulee kokonaisvaltaisuuden lisäksi olla avointa ja keskustelevaa. Tämä on osoittautunut haasteeksi nykyiselle sektoroituneelle palvelujärjestelmälle, jossa ei aina ole olemassa olevia yhteistyön rakenteita ja tietojen siirtäminen on hankalaa. Asiakkaan tulee saada riittävästi tietoa ja perustelua heidän kohdallaan mahdollisesti alkavasta työskentelystä sekä eri viranomaisten ja työntekijöiden rooleista työskentelyn aikana. Asiakkaalla on oikeus oikeuksiensa ja velvollisuuksiensa lisäksi tietää, mihin heidän tietojaan käytetään, mihin ne rekisteröidään ja kuka niitä saa lukea ja käyttää. Lapsi- ja perhesosiaalityön tulee olla monialaista yhteistyötä alusta alkaen. Verkostoitumisella tarkoitetaan massakokouksien sijaan niiden ihmisten yhteistyötä, joita tarvitaan asian eteenpäin viemisessä ja kokonaisuuden hahmottamisessa hyvän lopputuloksen saavuttamiseksi (Pätäri ja Ylikännö 2018, 111-113.)

Lisäksi tärkeää on kiinnittää erityistä huomiota niihin lapsiin, nuoriin ja perheisiin, joilla on samanaikaisesti useita hyvinvoinnin haasteita (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 64). Usein päädytään kodin ulkopuolelle sijoittamiseen, joka on ratkaisuna raskas ja erittäin kallis toimenpide. Toimintamallien muuttamiseen tarvitaan monialaista asiantuntemusta ja tahtotilaa. Lisäksi tarvitaan rohkeutta rikkoa vanhoja, totuttuja toimintamalleja ja kokeilemaan uutta. On kehitettävä uusia toiminta käytäntöjä ja välineitä, joiden avulla voidaan reagoida nopeasti vaikeisiin tilanteisiin ja katkaista negatiivisuuden kierre (Pätäri ja Ylikännö 2018, 116-117.)

Marja Pulkkinen (2017) on lisensiaattityössään kuvannut nuoruusikäisen lapsen hyvinvoinnin osatekijöitä kuviossa 1. Sosiaalihuollon palvelujen piirissä olevan lapsen turvallisuuden osa-alue usein korostuu, koska sen puuttumisella on vakavat seuraukset lapsen hyvinvoinnin kannalta. Turvallisuuden tunne luo pohjan myös muiden hyvinvoinnin osa-alueiden toteutumiselle. Turvallisuutta ja osallisuutta hyvinvoinnin osa-alueina pystytään arvioimaan objektiivisemmin kuin tyytyväisyyttä ja onnellisuutta, jotka perustuvat lapsen omaan subjektiiviseen arvioon. Hyvinvoinnin osa-alueet liittyvät toisiinsa ja mikään niistä ei voi korvata toistaan, koska jokaisella osa-alueella on itseisarvonsa. Kaikki osa-alueet vaikuttavat toisiinsa ja kokonaisuuteen.

Sosiaalityöntekijöiden viranomaistyönään tekemä objektiivinen ja lapsen itsensä tekemä subjektiivinen arvio hyvinvoinnin osatekijöistä saattavat poiketa toisistaan suurestikin. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on kuitenkin arvioida ja tehdä ratkaisuja, mikäli lapsen kasvu, kehitys ja hyvinvointi ovat vakavasti vaarantuneet. On mahdollista, että lapsen hyvinvointi jollakin osa-alueella paranee ja vastaavasti jollakin toisella osa-alueella vastaavasti heikkenee. Lapsen sijoittaminen pois omasta kotiympäristöstään, saattaa parantaa fyysistä turvallisuutta, mutta heikentää samanaikaisesti emotionaalista hyvinvointia ja osallisuuden kokemusta. Tehty interventio todennäköisesti myös, ainakin hetkellisesti, heikentää lapsen kokemusta tyytyväisyyden ja onnellisuuden osa-alueilla. (Pulkkinen, 2017.)

KUVIO 3. Nuoruusikäisen lapsen hyvinvoinnin osatekijät (Pulkinen 2017, 42).

Perinteinen toimistotyöskentely sosiaalityön yhteydessä, joka lisää vastakkainasettelun mielikuvaa yhteiskunnan ja asiakkaan välillä, ei aina ole paras tapa auttaa lasta, nuorta tai perhettä. Yhteistyön tekeminen eri hallintoalojen välillä on jäänyt enimmäkseen keskusten asteelle ilman konkreettisia ja aitoja toimenpiteitä. Kun asiakkaan tarpeisiin ei pystytä vastaamaan, on helppo vedota hallintokuntien välisiin raja-aitoihin. Lastensuojelulain henki on kuitenkin se, että lapsen tai nuoren hyvinvointi tulee turvata hallintokuntien erilaisista toimintamalleista huolimatta. Eri tahojen tulee pystyä toimimaan yhdessä lapsen, nuoren tai perheen parhaaksi ilman pykälä- ja käytäntöviidakkoa. (Pätäri ja Ylikännö 2018, 117-121.)

Sosiaalihuoltolain uudistuminen mahdollistaa lapsi- ja perhesosiaalityön muuttamisen aikaisempaa joustavammaksi, mutta käytännössä monin paikoin on jumiuduttu vanhoihin toimintamalleihin ja lakia on tulkittu kirjavasti. Yhteistyökumppanit myös tuntevat lastensuojelun toimintaympäristöä huonosti. Perusopetuslakiin sisältyy useita säännöksiä lapsen koulunkäynnin tukemiseen ja opiskeluhuollon toimintaan. Kuntien välillä ja sisällä on suuria eroja siinä, miten lain henkeä toteutetaan. Oppilaalla on oikeus saada tarvitsemiaan palveluita viikon sisällä oppilaitoksen työpäivinä laskettuna sekä kiireellisissä asioissa samana tai viimeistään seuraavana päivänä. Tämä edellyttää henkilöstöltä tarkkanäköisyyden lisäksi osaamista ja rohkeutta tarttua asioihin (Pätäri ja Ylikännö 2018, 117-121.)

Parhaimmillaan palvelut toimivat niin, että ongelmat pystytään huomioimaan ja puuttumaan jo ensimmäisinä kouluvuosina. Jokaisen lapsen tulisi saada palveluja oikea-aikaisesti ja mielellään ennaltaehkäisevästi. Monessa kunnassa kuitenkin opiskeluhuollon palvelut ovat tarpeeseen nähden riittämättömät, joka liittyy useimmiten toiminnan organisoimiseen. Moniammatilliseen yhteistyöhön on koottu eri

professionien edustajia tukitoimien miettimiseksi. Ryhmän koolle kutsuminen ei aina ole nopein eikä joustavien tapa vastata ongelmiin. Ihanteellista olisi, että kouluissa olisi osan viikkoa saatavilla eri alojen ammattilaisia, jolloin avun saaminen olisi nopeampaa ja inhimillisestä näkökulmasta katsottuna helpompaa. (Pätäri ja Ylikännö 2018, 122-127.)

Ongelmien oikea-aikaiseen vastaamiseen päästään silloin, kun moniammatillinen yhteistyö ylettyy koulun omien kuraattori-, psykologi- ja terveydenhoitopalvelujen ulkopuolelle. Koulun ja lapsi- ja perhesosiaalityön henkilöstön välille on luotava luonnollinen keskusteluyhteys ja yhteiset toimintamallit rikkomalla sektoreiden raja-aidat. Lasten ja nuorten hyvinvointi kuuluu yhtäläisesti kaikille ja nykyistä toimivammassa mallissa sosiaalitoimi tulee kouluun lapsen päivittäiseen ympäristöön. Koulu on lapselle, nuorelle ja perheelle neutraali alue ja huoltajien on helpompi tulla keskustelemaan lapsensa asioista sinne kuin sosiaalitoimen tiloihin. On tärkeää kehittää, ilman turhia jännitteitä ja ristiriitoja olevia toimintamalleja (Pätäri ja Ylikännö 2018, 122-127.)

Työskentelyssä voidaan hyödyntää Lapset puheeksi –työmenetelmää, johon sisältyy keskustelu ja neuvonpito. Keskustelun aikana selvitetään lasta tai nuorta suojaavia tekijöitä eli vahvuuksia. Sen lisäksi käydään läpi haavoittuvuuksia eli pärjäävyyttä uhkaavia tekijöitä. Keskustelun päätteeksi voidaan tehdä toimintasuunnitelma tarvittavista arjen tukitoimista. Jos lapsi tarvitsee elämäänsä enemmän tukea, aloitetaan yhteistyön tekemisen pohjana toimiva neuvonpito. Neuvonpitoon kutsutaan perheen ja heidän kanssaan työskentelevien työntekijöiden yhdessä haluamat perheen oman sosiaalisen- ja viranomaisverkoston edustajat. Neuvonpidon aikana sovitaan kunkin verkoston jäsenen rooleista syntyneen huolen vähentämiseksi ja lasta suojaavien asioiden lisäämiseksi yhdessä määriteltynä aikana. (Lape, s.a.)

Lapset puheeksi-työmenetelmää voidaan hyödyntää erilaisissa tilanteissa lapsen ja perheen elämässä. Työmenetelmän avulla tuetaan lapsen jokapäiväistä elämää ja ennalta ehkäistään ongelmien syntymistä. Lasta suojaavat tekijät muodostuvat päivittäisessä elämässä ja työmenetelmä korostaa ymmärrystä lapsen selviämisestä. Eri kehitysympäristöissä olevien ihmisten tarjoama vuorovaikutus kehittää ja tukee lapsen pärjäävyyttä. Työskentelyn aikana tuetaan konkreettisten tekojen avulla lapsen hyvinvointia ja rakennetaan eri toimijoiden kanssa yhdessä ongelmia vähentäviä sekä hyvinvointia tukevia asioita. Työmenetelmän voi ottaa käyttöön ongelmia ennaltaehkäisevästi tai kohdennetusti tiettyyn elämän vaiheeseen tai perheessä olevaan huolutilanteeseen. Pieksämäellä Lapset puheeksi-työmenetelmä on käytössä neuvolassa, varhaiskasvatuksessa, ala- ja yläkouluissa. (Lape, s.a.)

Lasten hyvinvoinnin eriarvoistuminen on jatkunut jo pitkään. Eriarvoistumista on edesauttanut lasten ja perheiden palveluiden hajanaisuus, asiakkaiden tarpeiden ja palveluiden huono kohtaaminen sekä varhaisen tuen puutteet. Hallinto- ja ammattikuntalähtöisestä toimintatavasta poisoppiminen vie oman aikansa. Pieksämäellä tätä muutosta on jo tehty ja muutostyö jatkuu edelleen. Perusturvan ja sivistystoimen yhteistyötä kehitetään hyvässä yhteistyössä ja yhdessä pyritään löytämään ne toimintamallit, jotka tukevat pieksämäkeläisten lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia parhaalla mahdollisella tavalla. Päättäjät, järjestöt ja kolmas sektori sekä lapset, nuoret ja perheet on otettu mukaan

luomaan yhteistä kaikkia hyödyntävää toimintakulttuuria. Yhteen sovitettu toiminta ja palvelut turvaavat lapsi- ja perhelähtöisen toimintakulttuurin rakentumisen Pieksämäellä. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Julkisten palveluorganisaatioiden toimintaympäristöjen kehittämiseen liitetään nykyisin sekä horisontaalisia eli saumattomasti toimivia palveluketjuja että vertikaalisia eli eri hallinnan tasojen johtamisjärjestelmien tavoitteita. Niihin pääsemiseksi on palvelujen oltava integroituja. Toimintaa on tarkasteltava yksittäisen palveluorganisaation sijaan useista paikallisista ja osittain alueellisistakin organisaatioista koostuvan verkoston toiminnasta ja yhteisvaikutusten arvioinnista käsin. Yhteistyötä tulee tehdä julkisten, yksityisten ja kolmannen sektorin palvelujen tuottajien kesken. Lisäksi tarvitaan pitkäjänteiseen uudistamiseen sitoutunut johto, jolla on kykyä johtaa projekteja. Johdonmukainen ja työntekijälähtöinen kehittäminen vaikuttavat oleellisesti palvelujen kehittymiseen (Pätäri ja Ylikännö 2018, 82-85.)

Pieksämäen kaupungin väkiluku on vähentynyt vuodesta 2010 alkaen noin 2000 asukkaalla ollen vuoden 2018 hieman alle 18 000 henkilöä. Myös lasten syntyvyys on kääntynyt vuosittaiseen laskuun. Pieksämäellä syntyy lapsia hieman yli 100 vuosittain. Huomattavaa on, että Etelä-Savossa on prosentuaalisesti vähiten 0-17-vuotiaita lapsia ja nuoria koko valtakunnassa (Saukkonen 2019).

	Ikäluokat	0-6	7-12	13-17	18-
	yhteensä				
<i>Pieksämäki</i>	17 933	895	945	845	15248

TAULUKKO 4: Pieksämäen väkiluku ikäluokittain 31.12.2018 (Saukkonen 2019).

Hyvä suhde ja avoin vuorovaikutus vanhempiin ehkäisee lasten ja nuorten mielenterveyden ja hyvinvoinnin haasteita. Mikäli lapsella tai nuorella ei ole keskusteluyhteyttä vanhempiensa kanssa, on heillä muita nuoria enemmän erilaisia oireilua, ylipainoisuutta, päihteiden käyttöä, uupumukseen johtavaa väsymystä, ahdistuneisuutta, yksinäisyyttä ja poissaoloja koulusta. Perheiden riittävällä yhteisellä ajankäytöllä on myönteinen vaikutus niin aikuisiin kuin lapsiinkin ja heidän arkensa sujumiseen. Arjen ennakoitavuus suojaa nuorta vanhempien esittämän kiinnostuksen lisäksi. Suurin osa lapsista ja nuorista Pieksämäellä kokee, että perheellä on riittävästi yhteistä aikaa. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Elämäntilanteella on monin tavoin vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin. Lasten, nuorten ja perheiden elämäntilannetta kuvataan muun muassa yksinhuoltajaperheiden, toimeentulotukea saavien lapsiperheiden ja vähävaraisuuden avulla. Pieksämäellä on enemmän yhden vanhemman perheitä kuin koko maassa tai Etelä-Savossa yleensä. Myös lapsiperheistä toimeentulotuen saajia on enemmän Pieksämäellä kuin koko maassa tai Etelä-Savossa. Pieksämäellä lapsiperheistä pienituloisiksi luokiteltuja

on suurempi osa kuin koko maassa tai Etelä-Savon alueella asuvista lapsiperheistä. Etenkin yksinhuoltajaperheillä on huomattavasti suurempi riski joutua turvautumaan toimeentulotukeen, kuin kahden huoltajan perheillä. Osa yksinhuoltajaperheistä on jatkuvaa taloudellista tukea tarvitsevia lapsiperheitä. Osa tarvitsee tukea elämäntilanteensa takia lyhytaikaisesti varsinkin yksinhuoltajuuden alussa. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Kouluympäristöllä ja -yhteisöllä on suuri merkitys oppilaan terveydelle ja hyvinvoinnille, sekä mahdollisuudelle oppia omien kykyjen mukaisesti. Terveellinen oppimisympäristö sekä hyvinvoiva yhteisö muodostuvat hyvistä fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalista olosuhteista. Kouluterveyskyselyn mukaan 4.-5.-luokkalaisista lapsista 8,6 prosenttia kokee kiusaamista koulussa vähintään kerran viikossa. Luku on Pieksämäellä suurempi kuin Etelä-Savossa tai koko maassa. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Huolestuttavaa on myös se, että vain neljännes pieksämäkeläisistä lapsista kokee, että luokassa on usein rauhallista. 72,2 prosenttia kokee, että luokassa on joskus rauhallista ja 2,2 prosenttia kokee, että luokassa ei ole koskaan rauhallista. Pieksämäellä yläkoulun 8.-9.-luokkalaisista nuorista 75,7 prosenttia kokee, että luokassa on hyvä työrauha. Luku on suurempi kuin Etelä-Savossa ja koko maassa keskimäärin. Yläkoulussa työrauha koetaan selvästi paremmaksi kuin alakoulussa. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Pieksämäkeläisistä 4.-5.-luokkalaisista lapsista valtaosa kokee olevansa tärkeä osa perhettä ja yli puolet kokee olevansa tärkeä osa myös koulu yhteisöä. Pieksämäkeläiset perusopetuksen yläkoulun 8.-9.-luokkalaisista 89,4 prosenttia kokee olevansa tärkeä osa perhettä ja 55,6 prosenttia kokee olevansa tärkeä osa koulu yhteisöä. Nämä ovat enemmän kuin koko maan keskiarvo, mutta aavistuksen pienempi kuin keskiarvo Etelä-Savossa. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Koulukiusaaminen on vähäisempää Pieksämäellä kuin Etelä-Savossa ja koko maassa keskimäärin. Yläkoulun 8.-9.-luokkalaisista lähes joka kolmas kokee, ettei kiusaaminen ole loppunut sen esille tulemisen jälkeen. Elämänmyönteisyyden kokemus liittyy vahvasti koulu- ja luokkayhteisöön kuulumisen tunteeseen. Perusopetuksen 8.-9.-luokkalaisista 6,4 prosenttia Pieksämäellä ei koe olevansa tärkeä osa koulu ja luokkayhteisöä. Kuitenkin 8.-9.-luokkalaisista 11 prosenttia kokee, että heillä on koulussa hyvät vaikutusmahdollisuudet. Luku on isompi Pieksämäellä kuin Etelä-Savossa ja koko maassa. Perusopetuksen 8.-9.-luokkalaisista peräti 39,2 prosenttia kokee, että opettajat eivät ole aidosti kiinnostuneita oppilaiden kuulumisista. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Opetukseen liittyvät nivelvaiheet, kuten esimerkiksi siirtyminen oppilaitoksesta toiseen, ovat lapsen ja nuoren elämässä merkityksellisiä vaiheita. Ne saattavat muovata huomattavasti lapsen ja nuoren hyvinvointia. Osa lapsista ja nuorista kaipaa nykyistä enemmän tukea tästä muutosvaiheesta selviytymiseen. Yksilöllinen oppilaan ohjaus ja opiskelu huollon palvelut ovat tärkeässä osassa. Suurin osa edellä mainittuja palveluja käyttäneistä kokee vastaanottamansa tuen ja avun olleen riittäviä. Eniten tukea ja apua nuoret ovat kokeneet saaneensa kouluterveydenhoitajalta. Sen sijaan he olisivat toivoneet enemmän tukea psykologilta ja kuraattorilta. Eri kouluasteilla olevista nuorista 10,4 – 13,6 prosenttia

kokee, ettei ole saanut riittävästi tukea ja apua kuraattorilta silloin, kun olisi sitä tarvinnut. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskyselyn mukaan pieksämäkeläiset lapset ja nuoret toivovat saavansa koulusta apua ja tukea hyvinvointiinsa. Perusopetuksen 8.-9.-luokan oppilaista 13,2 prosenttia kokee tarvinneensa tukea ja apua hyvinvointiinsa opettajalta, mutta ei ole sitä saanut. Alakoulun 4.-5.-luokkalaisista lapsista lähes puolet kokee, että he ovat voineet puhua koulu yhteisössä vaikeistakin asioista aikuisen kanssa. Koko maan 8.-9.-luokkalaisista joka viides ilmoitti, että heillä on koulussa tai muissa palveluissa aikuinen, jonka kanssa he voivat keskustella kaikista asioistaan. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Perheen sisäiset keskusteluvaikeudet ovat yhteydessä myös lasten ja nuorten vanhempiensa taholta kokemaan henkiseen ja fyysiseen väkivaltaan. Pieksämällä 4.-5.-luokkalaisista lapsista 1,8 prosenttia ja 8.-9.-luokkalaisista 7,8 prosenttia kokee, että heillä on vaikeuksia keskustella vanhempiensa kanssa. Henkisen väkivallan kokemus liittyy vahvasti lapsen ja nuoren elämänhallintaan ja koettuun tyytymättömyyteen. Nuoret, jotka ovat kokeneet vanhempiensa taholta henkistä väkivaltaa, ovat kokeneet myös vanhempiensa taholta fyysistä väkivaltaa. Heitä on yli viidennes kaikista nuorista. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Pieksämäkeläisistä lapsista ja nuorista on vanhempien henkistä väkivaltaa kokenut alakoulun 4.-5.-luokkalaisilla 13 prosenttia ja yläkoulun 8.-9.-luokkalaisista 26 prosenttia. Henkistä väkivaltaa harvinaisemmin, vanhempi kohdistaa lapseensa fyysistä väkivaltaa. Perusopetuksen 4.-5.-luokkalaisista reilu neljä prosenttia on kokenut lyömistä, ravistelua, tönimistä, tukistamista tai potkimista vanhemman taholta. Fyysistä väkivaltaa ovat kokeneet sekä pojat että tytöt. Yläkouluun ja toiselle asteelle siirryttäessä, fyysisen väkivallan yleisyys on lähes viidestä prosentista seitsemään prosenttiin Pieksämällä. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Pieksämäkeläisistä 8.-9.-luokkalaisista nuorista vajaa seitsemän prosenttia on kokenut elämässään vanhemman haitallista ja liiallista päihteiden käyttöä. Luku on vähän suurempi kuin koko maassa ja Etelä-Savossa. Vanhempien liiallinen alkoholinkäyttö vaarantaa lapsen ja nuoren tasapainoisen kasvun ja kehityksen. Lapsen ja nuoren elämässä merkityksellistä on se, miten alkoholinkäyttö vaikuttaa vanhemman käytökseen ja sen myötä perheen elämään. Päihdeongelmaisen vanhemman rinnalla vietetty lapsuus ja nuoruus on vakava riski lapsen ja nuoren terveyden sekä kehityksen kannalta. Perheessä oleva päihdeongelma, joka johtaa suurentuneeseen riskiin huono-osaisuuteen periytymiseen ja terveyshaittojen kasautumiseen. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Koulu-uupumus syntyy koetun stressin seurauksena. Siihen liittyy emotionaalinen, uupumusasteinen väsymys, opintojen merkityksellisuuden vähentyminen tai niihin suhtautuminen kynnisesti tai välinpitämättömästi sekä riittämättömyyden tunteen kokemus. Nämä tekijät ovat yleensä melko pysyviä, mutta sekä väsymyksen että kynnisyyden ajatellaan ennustavan myöhempää riittämättömyyden tunteen kokemusta. Tytöt kokevat koulu-uupumusta yleisemmin kuin pojat. Oppilaat, jotka suhtautuvat

koulunkäyntiin myönteisesti, menestyvät yleensä myös opinnoissaan paremmin. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Koulunkäynnistä pitävien lasten ja nuorten osuus, on lisääntynyt viimeisten vuosien aikana. Myös opettajien ja oppilaiden välinen suhde on kehittynyt myönteisesti. Oppilaiden kokemus koulutyön kuormittavuudesta on kuitenkin lisääntynyt ja koulu-uupumusta koetaan melko yleisesti. Pieksämäkeläiset lapset kokevat koulustressiä koetaan enemmän, mutta koulunkäynnistä pidetään kuitenkin samalla tasolla kuin koko maassa keskimäärin. Pieksämäen 8.-9.-luokkalaiset kokevat koulu stressiä enemmän kuin muut saman ikäiset koko maassa ja Etelä-Savossa. Koulunkäynnistä pidetään myös hieman vähemmän kuin Etelä-Savossa yleensä. 8.-9.-luokkalaisista pieksämäkeläisnuorista kahdella prosentilla on vähintään viikoittain luvattomia poissaoloja. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Sähkösavukkeita käyttäneitä on Pieksämäellä huomattavasti enemmän kuin koko maassa ja Etelä-Savossa keskimäärin. Päivittäin tupakoivien nuorten osuus on 8.-9.-luokkalaisista on suurempi Pieksämäellä kuin koko maassa tai Etelä-Savossa ja nuuskaa käyttää päivittäin 4,5 prosenttia. Alkoholia käyttämättömien eli raittiiden nuorten osuus 8.-9.-luokkalaisissa on 63,8 prosenttia. Sen sijaan 8.-9.-luokan pieksämäkeläisistä nuorista lähes kymmenen prosenttia, juo itsensä tosi humalaan vähintään kerran kuukaudessa. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Pieksämäkeläisistä alakoulun 4.-5.-luokkalaisista lapsista 15 prosenttia tuntee lapsia tai nuoria, jotka käyttävät huumeita tai heille itselleen on tarjottu jotain huumetta. Luku on hieman enemmän kuin koko maassa ja Etelä-Savossa. Huolestuttavaa on, että Pieksämäellä 10 prosenttia peruskoulun 8.-9.-luokkalaisista on kokeillut ainakin kerran laittomia huumeita ja lähes 35 prosenttia kokee, että omalta paikkakunnalta on melko tai erittäin helppo hankkia huumeita. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Poliisin tietoon tulleita henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia on Pieksämäellä tehty hieman enemmän kuin koko maassa ja Etelä-Savon alueella. Poliisin tietoon tulleiden huumausaineiden käytörikosten osuus on Pieksämäen kaupungissa samaa luokkaa kuin Etelä-Savossa, mutta vähemmän kuin koko maassa. Pieksämäellä rikoksista syylliseksi epäiltyjä 0–14 vuotiaita on huomattavasti vähemmän kuin koko maassa ja Etelä-Savossa. Samoin 15-17 vuotiaita rikoksista syyllisiksi epäiltyjä nuoria on ollut huomattavasti vähemmän Pieksämäellä kuin koko maassa ja Etelä-Savossa. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

Taulukossa 5. on vertailtu Pieksämäen kaupungin lastensuojelun tunnuslukuja suurin piirtein asukasluvuiltaan samankokoisten kaupunkien, Heinolan ja Varkauden, kanssa sekä verrattuna koko maan tilanteeseen. Pieksämäellä tehdään paljon lyhytaikaisia sijoituksia etupäässä laitoksiin, mitkä näkyvät luvussa kodin ulkopuolelle sijoitetut 0-17 vuotiaat vuoden aikana. Siinä on otettu mukaan kaikki sijoitukset. Sijoitusten suurta määrää voi selittää osaltaan peruspalvelujen toimimattomuus. Lasten, nuorten ja perheiden tilanteet tulevat niin myöhään sosiaalihuollon tietoon, että joudutaan nopeasti tekemään radikaali interventio, kuten lyhytaikainen sijoitus. Lasten- ja nuortenpsykiatrian resurssipula näkyy myös lastensuojelussa. Huostaanottoja purkautuu vähemmän kuin uusia tehdään. (Pulkkinen 2019.)

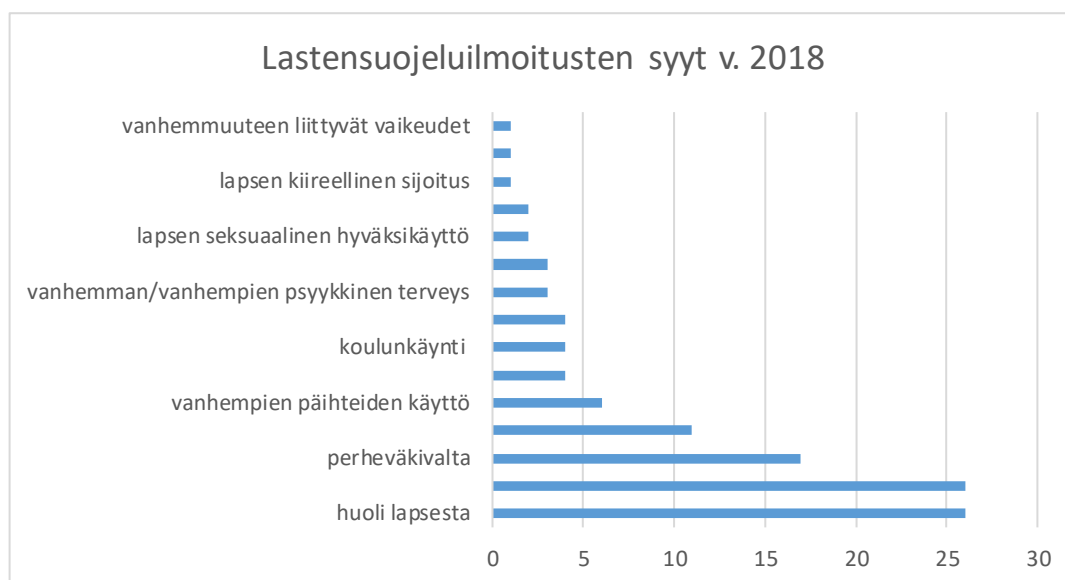
	Koko maa	Pieksämäki	Heinola	Varkaus
Kodin ulkopuolelle sij.0-20v. % koko väestöstä	1,5	2,1	1,8	1,8
Lastensuojeluilmoitusten lukumäärä	145 880	462	659	586
Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden lukumäärä % väestöstä	4,4	4,4	3,9	6,8
Huostassa vuoden aikana 0-17 v. % osuus väestöstä +määrä	1,0 (10 861)	1,5 (40)	1,8 (49)	1,4 (45)
Kiireellisessä sijoituksessa olleet 0-17-vuotiaat +määrä	0,4 (4390)	0,4 (12)	-	0,3 (9)
Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0-17 v % koko väestöstä+ määrä	1,5 (15 884)	2,4 (65)	1,8 (59)	1,9 (60)

TAULUKKO 5. Lastensuojelun tilastotietoa vuodelta 2018 (Pulkkinen 2019).

Yläkoulussa on huomattu olevan tuen tarvetta, johon opiskeluhoillon palveluilla ei yksistään pystytä vastaamaan. Vuonna 2018 lastensuojeluilmoituksia tehtiin Pieksämäellä yläkouluikäisistä eli 13-15-vuotiaista yhteensä 111 kpl (osa ilmoituksista koskeneet samaa asiaa). Ilmoituksia on tullut 58 eri lapsesta, joista 31 on ollut poikia ja 27 tyttöjä. Kaavioissa 6 ja 7 on kuvattu tulleiden lastensuojeluilmoitusten ilmoittajatahot ja tehtyjen ilmoitusten syyt. (Pieksämäen kaupunki 2018.)

KAAVIO 6. Pieksämäen kaupungissa tulleet lastensuojeluilmoitukset 13-15-vuotiaista vuonna 2018. (Tuunanen 2019.)

KAAVIO 7. Pieksämäen kaupungissa 13-15-vuotiaista tulleiden lastensuojeluilmoitusten syyt vuonna 2018. (Tuunanen 2019)

Pieksämäen kaupungin perusturvan alaisuudessa olevien perhepalvelujen talousarvio vuodelle 2019 on 16 980 000 euroa. Talousarviosta kuluu 12 770 000 euroa eli noin 75 prosenttia ostopalveluihin, joista lapsi- ja perhesosiaalityön osuus on noin 6 000 000 euroa. Vuosittain tiukentuva kuntatalous pakottaa miettimään keinoja kulurakenteen hillitsemiseksi ja tuloksellisuuden parantamiseksi. Suurenuslasin alla perhepalveluissa on erityisesti olleet sosiaalitoimen menot. Pieksämäen kaupungin sosiaalitoimen nettotoimintamenot ovat yhteensä 2 043 €/asukas, joka huomattavasti suurempi kuin esimerkiksi Varkaudessa, jossa nettotoimintamenot ovat 1 820 €/asukas tai Heinolassa, jossa nettotoimintamenot ovat 1 516 €/asukas. (Pieksämäen kaupunki 2019.)

Pieksämäelle on nimetty varhaisen puuttumisen Ankkuri-poliisitoimintaan työntekijöitä. Kyseessä on moniammatillinen yhteistyö, jonka painopisteenä on lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja rikosten ennaltaehkäiseminen. Nuorten elämässä ongelmana näyttävät elinolosuhteet, jotka mahdollistavat rikosten tekemisen. Tärkeää on löytää ne tuki- ja hoitojärjestelmät, jotka nuoren ja hänen perheensä osalta parantavat elämänlaatua ja elinolosuhteita Ankkuritoiminta tarjoaa nuorelle ja perheelle yksilöllistä ja varhaisessa vaiheessa annettavaa kokonaisvaltaista tukea. Toiminnassa on mahdollisuus intensiiviseen työskentelyyn ja esimerkiksi uhka-arvioiden tekemiseen. Tarvittaessa nuori ja perhe voidaan ohjata hoidon, palveluiden ja tuen piiriin muille asiantuntijoille. Ankkuritoiminnan moniammatillinen yhteistyö perustuu yhteisesti sovittuihin ja pysyviin rakenteisiin. (Poliisi s.a.)

5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

5.1 Tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön aihe syntyi syksyllä 2018, kun lapsi- ja perhesosiaalityön jalkauttamisesta oli sovittu Pieksämäen kaupungin perusturvan ja sivistystoimen kesken. Kehittämistyössä on kyse uudesta toimintakulttuurista, joka vaatii oman oppimisprosessinsa. Kehittämistyön toteuttaminen voi tuntua valankumoukselliselta, joten sen omaksuminen vie oman aikansa. (Kananen 2014, 75.) Opinnäytetyön toteutus alkoi lähdeaineiston keräämisellä ja aikaisempiin tutkimuksiin tutustumisella (Vilka 2003, 56). Opinnäytetyöni aihe käsittelee käytännön toiminnan ohjeistamista ja uudelleen järjestämistä. Opinnäytetyössä teoretieto yhdistyy käytännön toteutukseen (Vilka 2003, 9). Kehittämistyön raportointi poikkeaa perinteisen tutkimusraportin otsikoista ja sisällöistä. (Vilka 2003, 84.)

Lapsi- ja perhesosiaalityön jalkauttamisen tarkoituksena ylä- ja alakouluihin on mallintaa Pieksämäen kaupungin perusturvan perhepalvelujen ja sivistystoimen opiskeluhoitoryhmien monialaista yhteistyötä niin, että lapset, nuoret ja perheet saavat palvelut nykyistä sujuvammin ja oikeaan aikaan. Toimintakulttuurin muutoksella pyritään lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin, ongelmien ennaltaehkäisyyn sekä heidän omien voimavarojensa vahvistamiseen. Perheen tarvitsema tuki tuodaan lapsen luonnolliseen kasvu-, kehitys- ja toimintaympäristöön tavallisen arkielämän osaksi.

5.2 Käytetty menetelmä

Valitsin tutkimusmenetelmäksi toimintatutkimukseen usein rinnastettavan kehittämistyön, vaikka ne eivät metodologisesti olekaan toistensa synonyymejä. Tarkan ja yksiselitteisen määritelmän antaminen toimintatutkimukselle tai kehittämistyölle on vaikeaa, koska kyseessä on hyvin joustava ja monipuolinen joukko tutkimusmenetelmiä, jotka soveltuvat käytännön työelämässä toimivien ihmisten oman työn tutkimiseen ja kehittämiseen palveluiden kehittämisen lisäksi. Kehittämistyö on jatkuvaa toiminnan parantamista. (Kananen 2014, 11-13.)

Menetelmän vahvuus perustuu siihen, että kehittämistyöstä syntyy sekä käytännön tarpeeseen kehitetty konkreettinen tuotos, että teoretietoa kehitetyn tuotoksen tai kehittämisprosessin olemuksesta. Lisäksi toimintatutkimuksen teoriaa voidaan hyödyntää minkä tahansa kehittämis- tai innovaatioprojektin tutkimusmenetelmänä sekä yksityisellä että julkisella sektorilla. Tärkeää on, että kehittyvä organisaatio haluaa oppia uutta kehittämisen myötä ja pystyy jatkossakin suorittamaan aikaisempaa onnistuneempia kehittämisprosesseja. (Perna 2013, 8.)

Kehittämistyö on eräänlaista jatkuvaa toiminnan kehittämistä ja parantamista, joka tapahtuu työelämässä luonnollisesti eli kyse on käytännön työelämässä toimivien ihmisten oman työn tutkimisesta ja kehittämisestä. Kehittämistyöhön voi osallistua jokainen työntekijä suorittavalta tasolta aina johtajiin saakka. Se nähdään ammatillisen oppimisen ja kehittymisen prosessina, jossa käytännön työelämän ongelmien tiedostamiseen ja niiden poistamiseen. Kehittämistyön vahvuus on toimijoista itsestään lähtevä toiminta, ei ulkoapäin annetut ohjeet, käskyt tai kehittämistyöt. Tähän sisältyy kehittämistyön

voima. Ne henkilöt, joita ongelma koskee, etsivät siihen ratkaisun yhdessä ja samanaikaisesti sitoutuvat muutokseen. (Kananen 2014, 11.) Muutoksen avulla pyritään löytämään aikaisempia tehokkaampia toimintamalleja ja -rakenteita. Kehittämistyön alkusysäyksenä voi toimia nykyisen tilanteen tai toiminnan ongelmat sekä visio jostain uudesta tavasta toimia. Kehittämistyön avulla asiat voivat muuttua määrällisesti, laadullisesti tai rakenteellisesti. (Toikko ja Rantanen 2009, 16.)

Laadukas opinnäytetyö, tässä tapauksessa malli lapsi- ja perhesosiaalityön jalkauttamisesta ylä- ja alakouluihin, on riittävän perusteltu taustaltaan ja aiheeltaan. Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen, tärkeä ja kaipaa kehittämistä. Malli luotiin yhdessä niiden Pieksämäen kaupungin lapsi- ja perhesosiaalityön työntekijöiden, että sivistystoimen työntekijöiden kanssa, joiden työtehtäviin monialainen työskentely luonnollisesti sisältyi (Vilka 2003, 56). Lisäksi hyödynsin omaa kokemustani lapsi- ja perhesosiaalityön toiminnan järjestämisestä.

5.3 Toimijoiden roolit

Kehittämistyöhön kuuluu oleellisesti toimijoita, joita ovat kehittämistyön kohteena olevaan ilmiöön kuuluvat ihmiset. Kehittämistyön toteuttaminen vaatii toimijoilta enemmän kuin kvalitatiivinen-, kvantitatiivinen-tutkimus tai pelkästään oman toiminnan kehittäminen. Osallistujat eivät voi olla passiivisia, pelkästään omaan työhönsä paneutuneita yksilöitä, koska kyseessä on ryhmätoiminta. Toimijoista riippuu koko prosessin onnistuminen. (Kananen 2014, 67.)

Kehittämistyön tekijän pitää olla perillä kehitettävästä kohteesta ja ryhmäkäyttäytymisen dynamiikasta. Hänen ei kuitenkaan välttämättä tarvitse olla käsiteltävän ilmiön asiantuntija. Lisäksi tarvitaan sosiaalisia taitoja ihmisten luottamuksen ja hyväksynnän saavuttamiseksi. Kehittämistyön tekijä toimii kuuntelijana ja kannustajana ollen vähemmän äänessä kuin ryhmän muut jäsenet. Ideoiden ja asioiden pitää nousta niiltä, joita asia tai ongelma koskee. Tekijän pitää pysytä johtamaan itse itseään ja kuuntelemaan, mitä muilla on sanottavaa. (Kananen 2014, 68.)

Ihmiset toimivat ja ajattelevat eri tavalla. Yhteistoiminta perustuu erilaisuuden hyväksymiseen ja hyödyntämiseen. Erilaisuuden ymmärtämisen ja sietämisen kautta voidaan vaikuttaa asioihin. Erilaisuus ja erilaiset mielipiteet pitää nähdä toiminnan rikkautena, mutta ne eivät kuitenkaan saa kääntyä yhteistoimintaa vastaan. Erilaisuuden hyväksyminen vaatii muilta toimijoilta kypsyttä. (Kananen 2014, 68.)

Ryhmä toimijoita ei itsessään ole toimiva ryhmä ilman ryhmäytymistä ja yhteistä tavoitetta. Ryhmäytymisen ei ole yksiselitteinen prosessi ja siihen menee aikaa, varsinkin jos ryhmä on uusi. Joskus se onnistuu helposti, joskus siihen menee paljon aikaa ja joskus se ei onnistu lainkaan. Onnistumiseen vaikuttaa oleellisesti ryhmän jäsenet ja heidän henkilökemiansa sekä ongelma, jota kehittämistyö koskee. Eri ihmisillä on erilaisia mielenkiinnon kohteita. Toimivasta ryhmästä voidaan puhua vasta silloin, kun ryhmäläiset ovat aidosti organisoituneet toimimaan ryhmänä. Tämä tapahtuu silloin, kun kaikki ryhmän jäsenet kokevat päässeensä keskustelemaan, osallistumaan ja päättämään kehittämistyön

liittyvistä kysymyksistä. Tämä lisää myös toimintaan sitoutumista. Kehittämistyö pohjautuu yhdenvertaisuuteen ja demokratiaan. Demokratian laajentaminen alemmille tasoille vaati esimiehiltä kypsyyttä ja erityisiä valmiuksia. (Kananen 2014, 70-75.)

5.4 Kehittämistyön luotettavuus

Toimintatutkimuksen ja kehittämistyön tavoitteena on saada aikaan toimintatapojen ja –käytäntöjen muutos. Raportti kuvailee tapahtumien kulun tietyn ajanjakson aikana. (Koskela 2013, 108.) Opinnäytetyön raportin luotettavuuden arvioinnin lähtökohtana on aina tulosten, menetelmien ja tiedonkeruun riittävän tarkasti suoritettu dokumentaatio (Kananen 2014, 134). Opinnäytetyön raportti on narratiivinen, jonka tavoitteena ei luoda tarkkoja yleistyksiä vaan muodostaa tilannekuva, jonka rakenteesta on mahdollista nähdä samankaltaisuuksia joidenkin muiden tilanteiden kanssa. (Koskela 2013, 108). Narratiivinen lähestymistapa on tekijän tekemä kertomus, ei todellisuuden jäljenne (Heikkinen, Rovio ja Syrjälä 2010, 153).

Opinnäytetyön validiteetin mukaisesti on käsitelty oikeita asioita (Kananen 2014, 126). Tehty raportti on teoriaosuuden lisäksi mallin tekemiseen osallistuneiden henkilöiden käymien neuvottelujen tulos. Työskentelystä on pyritty tekemään mahdollisimman avointa ja läpinäkyvää. Jalkautumisen kulkua seurattiin aktiivisesti yhteistyökokouksissa ja eri työntekijöiden kanssa käymissä keskusteluissa. Näissä otettiin kantaa myös tehtyjen asioiden onnistumisiin tai epäonnistumisiin. (Koskela 2013, 108-109). Opinnäytetyön raportin tulee olla niin todenmukainen ja luotettava, että voidaan käyttää päätöksenteon pohjana (Kananen 2017, 69).

Koskelan (2013, 108-110) mukaan hyvän toimintatutkimuksellisen kehittämistyön muodostavat seuraavat kysymykset: mitä tapahtui, kuinka ymmärrämme sen, mitä tapahtui ja mitä sitten. Näihin kysymyksiin tulee pystyä vastaamaan siten, että kaikki kehittämistyössä mukana olleet henkilöt voivat olla samaa mieltä siitä, että näin tapahtui. Lisäksi tarvitaan tietoa siitä, mitä uutta ja hyödyllistä tietoa tehty kehittämistyö tuo yleisellä tasolla.

Tämä kehittämistyö on tehty paikallisella tasolla ja tietyssä ympäristössä, joten saatuja tuloksia on vaikea yleistää ja verrata. Kuitenkin voidaan todeta, että kaikki kehittämistyössä eteen tulleet tulokset ja ongelmat ovat tavallisia kaikissa kehittämistyössä, missä luodaan uusia toimintamalleja eri organisaatioiden ja ammattiryhmien edustajien kanssa. Kehittämistyötä ei voida sellaisenaan toistaa tai saatuja tuloksia yleistää, mutta opiksi niistä on mahdollista ottaa, kun suunnitellaan vastaavanlaisia kehittämiskohteita. Tämä vähentää opinnäytetyön reliabiliteettia (Kananen 2014, 126). Opinnäytetyön valmistuminen kesänkuukausien aikana vähentää raportin luotettavuutta, koska kaikilla työskentelyssä mukana olleilla henkilöillä ei vuosilomien vuoksi ollut mahdollista raporttia lukea. He eivät voineet kommentoida, tapahtuivatko asiat niin, kuin ne on kirjattu.

5.5 Kehittämistyön eettisyys

Omassa työorganisaatiossa tehtävään kehittämistyöhön liittyy eettisiä ongelmia, koska oman työni kehittäjänä en koskaan voi olla täysin objektiivinen saamani tiedon ja omien olettamuksieni suhteen. Minun on pitänyt pohtia monia eettisiä kysymyksiä, joihin ulkopuolinen tekijä ei välttämättä tulisi lainkaan kohtamaan työskentelynsä aikana. Joissakin tilanteissa minun on pitänyt osata erottaa kehittämistyön tekijän rooli omasta työroolistani. Omien ja tuttujen työntekijöiden kanssa kehitettäessä ja heidän toimintaansa havainnoitaessa esiin tulee ilmiöitä, joita ei haluaisi oikeastaan edes nähdä. Esiin voi nousta epäkohtia, joita on kehittämistyön aikana havainnut ja joihin ei siinä tilanteessa ole ollut mahdollista puuttua.

Kehittämistyön aikana olen joutunut tilanteisiin, joissa on ollut aistittavissa negatiivisuutta kehittämistyötä kohtaan. Kehittämistyö on nähty uhkana ja se on herättänyt ihmisissä hyvin vahvoja kannanottoja ja puolustusmekanismeja eikä kehittämistyön objektiivisuuteen ole luotettu. Kehittämistyön merkitystä ja työntekijöiden tekemää työtä ja osaamista on arvosteltu. Opinnäytetyön tekijänä jätin tällaisen keskusteluaineiston raportin ulkopuolelle, koska ne eivät anna kehittämistyölle mitään lisää rvoa. Uskon edelleen, että myönteinen asenne uusia asioita kohtaa vie meidät parhaiten perille asti nyt ja tulevaisuudessa.

Asiakkaiden tai työntekijöiden henkilötietoja ei ole käsitelty opinnäytetyön raportissa lainkaan. Raportin liitteenä 2 olevaa asiakasprosessin esimerkkiä on myös hyvin paljon pelkistetty asiakkaan anonymiteetin suojelemiseksi.

6 LAPSI- JA PERHESOSIAALITYÖN JALKAUTTAMISEN KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS

Lapsi- ja perhesosiaalityön jalkauttaminen yläkoululle sai alkusysäyksensä 23.5.2018, kun Pieksämäen kaupungin LAPE-hanketyöntekijän aloitteesta Hiekanpään yläkoulun rehtori ja perusturvan perhepalvelujen vt. tulosaluejohtaja tapasivat yhteistyöneuvottelun merkeissä. Vapaamuotoisen keskustelun aikana ilmeni, että perusturvalla ja sivistystoimella oli yhteisiä intressejä tiiviimmän yhteistyön tekemiselle.

Hiekanpään yläkoulussa oli huomattu, että oppilaiden ongelmat ovat monimutkaistuneet ja koulu ei enää yksin pärjää näiden haasteiden kanssa. Perusturvassa puolestaan oli huomattu, että työn painopistettä pitäisi siirtää varhaisempaan vaiheeseen ennen korjaavia toimenpiteitä. Silloin, kun lapsi tai nuori tulee lastensuojelun asiakkaaksi, olemme jo auttamattomasti myöhässä. Käydyn keskustelun pohjalta sovimme, että perusturvassa aloitettiin sosiaalityön jalkauttamisen suunnittelu Hiekanpään yläkoululle.

Tämän palaverin jälkeen perhepalvelujen vs. tulosaluejohtaja keskusteli asiasta Pieksämäen kaupungin sosiaali- ja terveystoimen johtajan kanssa. Sosiaali- ja terveystoimenjohtaja piti suunniteltua pilotointia kannatettavana ideana ja myönsi kokeiluun tarvittavan ylimääräisen lisämäärärahan sosiaalityöntekijän 40 % palkkakustannuksia varten.

Perhepalvelujen vs. tulosaluejohtaja esitteli lapsi- ja perhesosiaalityön jalkauttamien ylä- ja alakouluihin Pieksämäen kaupungin perusturvalautakunnalle 8.10.2018 vuoden 2019 toimintasuunnitelman esittelyn yhteydessä. Perusturvalautakunta hyväksyi tehdyn suunnitelman ja piti kokeilua kannatettavana. Opetustoimen johtaja ja lasten ja nuorten hyvinvointikoordinaattori esittelivät idean myös opetuslautakunnan edustajille 28.11.2018 Lasten ja nuorten Pieksämäki-hyvinvointisuunnitelman 2019-2021 yhteydessä.

Lapsi- ja perhesosiaalityön jalkauttaminen ylä- ja alakouluihin oli kirjattu Lasten ja nuorten Pieksämäki-hyvinvointisuunnitelman lisäksi vuodelle 2019 tehtyyn toimenpideohjelmaan, jotka hyväksyttiin Pieksämäen kaupunginvaltuuston kokouksessa 17.12.2018. Valtuusto piti hyvänä, että hyvinvointisuunnitelmassa korostetaan lasten ja nuorten kasvun ja oppimisympäristön kehittämistä ja tukemista osa perheiden hyvää arkea ja hyvinvointia. Valtuusto toivoi kaupungin kiinnittävän huomiota siihen, että toiminta varhaiskasvatuksessa ja koulussa on laadukasta ja perheet huomioivaa.

Jalkautuvan lapsi- ja perhesosiaalityön kokeilu suunniteltiin useamman yhteistyöneuvottelun aikana. Liite 1. Kokeilu toteutettiin Pieksämäen kaupungissa ajalla 7.1.-30.6.2019. Jalkautumisen tavoitteena oli työskennellä tiiviisti opiskeluhoillon rinnalla, nuoren ja perheen tukena, tarjoten täydentäviä palveluita. Kokeilun tarkoituksena oli kohdata lapsi ihmissuhteita rakentavalla ja ylläpitävällä tavalla niin, että löydetään yhteinen tavoite ja tukikeinot arkeen sen sijaan, että asioita käsiteltäisiin lähetteinä, ilmoituksina tai erillisinä prosesseina.

6.1 Työskentelyn lähtökohta

Nuoren arki eri kasvu-, kehitys- ja toimintaympäristöissä haluttiin tehdä näkyväksi yhtenäisenä kokonaisuutena, joka sisälsi kodin, koulun, vapaa-ajan, sosiaaliset suhteet ja terveydentilan. Tätä kokonaisuutta on kuvattu kuviossa 8. Jalkautumisen tavoitteena oli olla tavoitettavissa ja saatavilla lapsille, nuorille ja vanhemmille varhaisemmin ongelmien ennaltaehkäisyä sekä vastata nopeammin lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin.

Tärkeäksi koettiin selvittää ne juurisyyt, jotka vaikuttivat lapsen ja nuoren arjen rakenteisiin ja elämänhallintaan, jotka tulivat näkyviksi oireina, seurauksina, vuorovaikutuksen sekä käyttäytymisen ongelmina. Kielteisen kehityksen kehä saatiin nopeammin poikki ja kaikki voimavarat ja verkostot saatiin koottua tarvittavaan muutos- ja tukityöhön.

KUVIO 8. Juurisyyden selvittämisen kautta kohti toimivampaa arkea (Asikainen 2019).

6.2 Työskentely Hiekanpään yläkoululla

Perusturvan perhepalveluista Hiekanpään yläkouluun jalkautui 40 prosentin työajalla sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja työskentelemään työparina maanantaisin ja tiistaisin. Sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja eivät siirtyneet sivistystoimen työntekijöiksi, vaan molemmat jatkoivat edelleen perusturvan työntekijöinä. Yläkoululla työntekijöillä oli käytössä työhuone, joka sijaitsi opettajan huoneen ja rehtorin huoneen lähetyillä. Opiskeluhuollon tilat sijaitsivat eri rakennuksessa.

Lapsi- ja perhesosiaalityön ja opiskeluhuollon yhteistyöhön hahmoteltiin kaksi selkeää linjaa eli opiskeluhuollon kautta tulevat yhteydenotot ja lapsi- ja perhesosiaalityön kautta tulevat yhteydenotot.

Työskentely jaettiin karkeasti seuraaviin vaiheisiin 1) konsultoinnin, ohjauksen ja neuvonnan mahdollisuus ilman asiakkuutta 2) palvelujen ja tukitoimien nopeampi saatavuus 3) kiireellisten tilanteiden haltuunotto sekä 4) Lapset puheeksi-menetelmän hyödyntäminen. Työnjako oli selkeä eli kaikki ne oppilasiin liittyvät asiat, joihin ei opiskeluhollossa pystytty vastaamaan, kuuluivat sosiaalihuoltoon. Lisäksi lainsäädäntö määrittelee kunkin työntekijöiden vastuut ja velvollisuudet. Vaikka koulukuraattori on koulutukseltaan sosiaalityöntekijä, olivat hänen ja sosiaalihuollon sosiaalityöntekijän työtehtävät kuitenkin erilaiset.

Lapsiperhesosiaalityö on viranhaltijatyötä, joka mahdollisti lasten, nuorten ja perheiden auttamisen sekä tukemisen laaja-alaisesti. Tämä mahdollisti nuoren ja perheen sekä heidän tarpeidensa kohtaamisen kokonaisvaltaisesti. Lisäksi perheille tarjottiin mahdollisuus viiden kerran perhetyön käynteihin ilman palvelutarpeen arviointia. Perhetyön keinoin autettiin lasta ja perhettä konkreettisesti esimerkiksi saattamalla lapsi/nuori kouluun ja oppitunnille. Poissaoloihin puututtiin tarjoamalla perhetyötä vanhemman avuksi aamuihin, esimerkiksi aamuhätyksissä ja kouluun lähtemisissä. Lisäksi työntekijöillä oli mahdollisuus työn jakamiseen, esimerkiksi palvelutarpeen arviointityöskentelyssä.

Kokeilun aikana pyrittiin tunnistamaan, missä asioissa edetään koulun omilla resursseilla ja toimintatavoilla, esimerkiksi kolmiportaisen tuen tai opiskeluholllon tukitoimin ja missä tilanteissa yhteydenotto tai lastensuojeluilmoitus oli tehtävä lapsiperhepalveluihin. Koulun näkökulmasta poissaolojen määrän seuranta oli tärkein indikaattori tukitoimien käynnistämiseksi. Poissaolojen laatu todettiin olevan määrääkin tärkeämpi mittari. Työn vaikuttavuutta voitiin seurata myös palvelutarpeen arviointien ja lastensuojeluilmoitusten määrien myötä. Yhteistyön toivottiin alentavan pitkällä tähtäimellä myös sosiaalihuollon kustannuksia.

Lapsi- ja perhesosiaalityön työntekijöiden työskentely koostui tapaamisista yhdessä nuoren, huoltajien, huolenkantajan tai ilmoittajatahon kanssa. Työskentelyn aikana nuoria ja heidän perheitään tavattiin koululla yhteydenottojen, lastensuojeluilmoitusten ja palvelutarpeen arvioiden tekemiseen liittyvien asioiden osalta. Mikäli nuoresta oli tehty lastensuojeluilmoitus, sosiaalityöntekijä oli heti yhteydessä perheeseen ja sopi tapaamisen. Hän otti työparikseen tapauskohtaisesti joko perheohjaajan tai kuraattorin tai molemmat. Asiakkaan tilanne määriteltiin ja aloitettavasta työskentelystä sovittiin yhdessä. Tapaaminen toteutettiin koululla, jonne vanhemmat tulivat yhdessä nuoren kanssa. Lapsen ja nuoren puhuttaminen tutussa kouluympäristössä tai puhuttaminen kotona kouluasioista, auttoi häntä kertomaan vaikeistakin asioista. Lisäksi sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja osallistuivat opiskeluhollopalaveriin sekä muihin tarvittaviin neuvotteluihin esimerkiksi hoitavan tahon kanssa.

Työmenetelminä käytettiin Lapset puheeksi- menetelmän lisäksi erilaisia mielikuvaharjoituksia muun muassa rauhoittumiseen ja itsensä hyväksymiseen. Nuorten kanssa työskentelyyn ja tunteiden tunnistamiseen on olemassa useita soveltuvia työmenetelmiä. Kokeilun aikana työskentelyn tueksi käytettiin erilaisia tunnetyyppejä ja nuorten kokemusmaailmaa kuvaavia kortteja ja tehtäviä, kuten esimerkiksi Tunne tyytit-korttisarja, Lätinäkortit, Mitä sä rageet-kirja ja Tunteiden jäävuori-lomake. Nuorten motivoimiseen käytettiin muun muassa arvostavaa haastattelua. Nuorten kanssa täytettiin RBDI-mielialakyselyä ja nuorten Adsume-päihdemittaria. Lasten kanssa työskentelyyn käytettiin heitä

osallistavia työmenetelmiä, kuten esimerkiksi Kolme taloa, perhekuvan piirtäminen, perheeni- tai minusta tuntuu-lomakkeet. Lisäksi hyödynnettiin Elämää verkossa-kyselyä ja minun päiväni päivärytmi-työskentelyä. Vanhempien kanssa työskentelyyn käytettiin vanhemmuutta tukevia keskusteluja vanhemmuuden roolikartan lisäksi.

Kasvu-, kehitys-, toimintaympäristöjen välistä vuoropuhelua ja yhteistyötä pyrittiin tiivistämään päällekkäistä työtä vähentämällä. Myös koulun mahdollisuuksia muuttaa omia toimintamallejaan tarkasteltiin. Koululla toimivat lapsi- ja perhesosiaalityön työntekijät siltasivat palveluita yhteen, tapasivat nuoria, kysyivät huoltajien luvalla koulukuulumisia koulun henkilöstöltä (yleisimmin luokanohjaajalta ja koulukuraattorilta) sekä osallistuivat neuvotteluihin ja asiakassuunnitelmiin. Kokeilun tavoitteena oli, että nuoret, vanhemmat ja opettajat tai muu koulun henkilökunta pystyivät ottamaan suoraan yhteyttä lapsiperhepalveluiden työntekijöihin. Sosiaalityöntekijän ja perheohjaajan osaamista voitiin hyödyntää konsultatiivisesti koulun koko henkilökunnan tarpeisiin.

Sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijä olivat mukana opettajien kokouksessa ja 7. - luokan vanhempainillassa. Kouluun jalkautuneet työntekijät neuvoivat epäselvissä tilanteissa koulun henkilökuntaa, esimerkiksi toisen kunnan sivistystoimen työntekijän kysyessä lastensuojelulain nojalla sijoitetun nuoren opetuksen järjestämistä koskevia tietoja. Opiskeluhoitopalavereissa vanhemmilla oli mahdollisuus saada tietoa palvelujärjestelmästä ja erilaisista tukikeinoista. Selvitettäväksi tuli myös tilanne, jossa koululla ei ollut tietoa, että oppilas on huostaanotettu. Koulu tarvitsi tiedon siitä, kuka vastaa huoltajan tehtävistä opetusjärjestelyihin liittyen.

Kokeilun aikana Hiekanpään yläkoululle perustettiin uusi erityisopettaja-vetoinen pienryhmä, jossa opiskeluun sisältyi automaattisesti tiivis yhteistyö sosiaalityöntekijän ja perheohjaajan kanssa. Pienryhmään ohjattiin nuoria, joilla oli ollut isoja vaikeuksia koulunkäynnissä. Pienryhmässä pystyi opiskelemaan enintään kuusi oppilasta. Erityisopettajalla oli merkittävä rooli toiminnan suunnittelussa ja hän mietti tapauskohtaisesti tarvittavat työparit itselleen. Liite 3.

Kevään aikana kuusipaikkaisen ryhmän nuorista vain kaksi nuorta perheineen oli lapsi- ja perhesosiaalityön työntekijöiden asiakkuudessa. Pienryhmän opetuspaikalle opettajat tarjosivat kevään aikana useampia nuoria, jotka eivät kuitenkaan opetuspaikkaa voineet saada joko siitä syystä, että ryhmä oli täysi tai siitä syystä, ettei heidän tilanteensa vastannut ryhmään pääsyn reunaehtoja.

Sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja tapasivat koululla muiden sosiaalityöntekijöiden pyynnöstä heidän palvelutarpeen arvioihinsa tai muihin asiakkuuksiinsa liittyviä nuoria. Jo olemassa olevissa asiakkuuksissa nimetty sosiaalityöntekijä vastasi nuoren tuen ja palveluiden tarpeen arvioimisesta ja työskentelyn prosessista. Uusissa vireille tulleissa asioissa yläkouluikäisten lasten ja nuorten asioissa palvelutarpeen arvioinnit tulivat yläkouluun jalkautuneiden työntekijöiden tehtäväksi. Poikkeuksia olivat ne palvelutarpeen arvioinnit, jotka olivat hiljattain päättyneet ja lasta ja perhettä koskeva asia tuli uudelleen vireille samasta syystä.

Palvelutarpeen arvioinnissa selvitettiin aina myös lastensuojelun tarve. Sosiaalityöntekijällä ja perhepohjaajalla oli aikaisempaa kokemusta lastensuojelutyöstä ja sen myötä osaamista nuoren ja perheen kokonaisvaltaisessa tukemisessa. Työ kohdentui perhesysteemiin, vanhemmuuden tukemiseen, kokonaistilanteen ymmärtämiseen ja arviointiin, joka on ammatillista, mutta kuitenkin perhelähtöistä. Työntekijöillä oli ymmärrystä siitä, millaiset riskitekijät olivat merkkejä tuen tarpeesta ja suurempien ongelmien ennaltaehkäisystä.

Vallitsevan lainsäädännön mukaisesti sosiaalityöntekijä määritteli palvelutarpeen arvioinnin aikana asiakkuuden joko sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain alle. Pääsääntöisesti asiakkuus oli sosiaalihuollossa, mutta oli myös tilanteita, joissa lastensuojelun asiakkuus alkoi suoraan yhteydenotosta. Sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakkuuksissa työskennellään yleensä eri intensiteetillä, mutta kokeilun aikana johtavana ajatuksena oli tiivis työskentely nuoren, perheen ja verkoston kanssa kaikissa asiakkuuksissa lainsäädännön reunaehdot ja palvelujärjestelmä huomioiden. Työntekijöillä oli osaamista esimerkiksi rikosprosessien läpiviemiseen perheväkivaltaan, vainoon, rikos- ja riita asioiden sovitteluun, lapseen kohdistuneeseen pahoinpitelyyn ja seksuaalinen hyväksikäyttöön liittyen.

Palvelutarpeen arvioinnin aikana sosiaalityöntekijä määritteli, mitkä tiedot olivat arvioinnin kannalta tarpeellisia. Tietopyynnön sisältö ei rajoittunut ainoastaan nuoren ja perheen nykyhetkeen, opiskelu- huollon ajantasaisiin tukitoimiin tai suunnitelmiin. Opiskeluhoito antoi tietopyyntöihin kirjallisen vastineen. Kokeilun aikana keskusteltiin kirjallisten tietopyyntöjen lisäksi myös muista mahdollisuuksista tietojen vaihtamiseen palvelutarpeen arviointia varten, sillä opiskeluhoollon rekisteriin kirjatut tiedot olisivat olleet käytettävissä sellaisenaan nuoren ja huoltajien luvalla (Aura -tietojärjestelmä ja opiskeluhoitopalaverien muistiot). Usean nuoren kohdalla oli ollut jo pidempään opiskeluhoitokontakti, joten nuoren ja perheen tilanteesta oli kertynyt paljon tietoa. Palvelutarpeen arvioinnin runko muodostui:

- 1) vireille tulleen asian käsittelystä yhdessä nuoren ja hänen huoltajansa kanssa. Tähän otettiin tarvittaessa koulun henkilöstö mukaan. Neuvonpidon myötä syntyi suunnitelma työskentelylle/arvioinnille, arvioinnissa mukana oleville työntekijöille ja ammattilaisille, sekä heti järjestettävälle tuelle
- 2) nuoren ja huoltajien yhteistapaamisesta
- 3) nuoren henkilökohtaisesta tapaamisesta (tarvittaessa useammankin kerran)
- 4) huoltajien tapaamisesta (yhdessä ja/tai erikseen, tarpeen ja tilanteen mukaan)
- 5) tietojen pyytämisestä kirjallisena tarvittavilta tahoilta (myös muilta kuin koululta)
- 6) sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijän tekemästä yhteinen kotikäynnistä
- 7) yhteistyön tekemisestä tarvittavien tahojen kanssa
- 8) yhteisneuvotteluista nuoren, huoltajien ja opettajien kanssa
- 9) sosiaalityöntekijän jalkautumisesta tarvittaessa nuoren tai vanhemman kanssa esimerkiksi nuorisopsykiatrisen poliklinikalle tai huoltajan kanssa psykiatrisen/päihde poliklinikalle.

Perheohjaaja toimi kaikissa edellä mainituissa työskentelyn vaiheissa sosiaalityöntekijän työparina. Perheohjaajalla oli mahdollisuus reagoida erilaisiin tilanteisiin nopeallakin aikataululla. Työskentelyn

aikana oli tärkeää pysähtyä ja tutustua perheeseen. Kuulla, mitä perhe haluaa itsestään kertoa ja miten perhe itseään kuvasi sekä millaiseksi he kokivat oman tilanteensa. Saatu tieto auttoi ymmärtämään perhettä ja perheen tilannetta paremmin. Keskusteluissa oli olennaista selvittää työskentelyn pohjaksi se, mitä muutosta tai tukea perhe itse koki tarvitsevansa ja mihin ongelmaan he etsivät ratkaisua. Keskusteluun nostettiin esille myös muiden ammattilaisten esiin nostamat huolenaiheet.

Kevään aikana tavattiin myös muutama nuori, joiden vanhemmat miettivät lapsen asumista ja tapamista koskevia huoltajan päätöksentekoon liittyviä asioita perheoikeudellisten palvelujen näkökulmasta. Lisäksi sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja osallistuvat säännöllisesti mahdollisuuksiensa mukaan omien tiimiensä kokouksiin.

Yläkoulussa jouduttiin käsittelemään myös jonkin verran rikosasioita, joten sosiaalityöntekijä järjesti yhteistyöpalaverin poliisin kanssa tammikuussa ja toukokuussa. Palavereissa oli mukana poliisin lisäksi koulun, opiskeluhuollon, sosiaalitoimen ja nuorisotyön edustajia. Palaverissa sovittiin yhteistyökäytänteistä, vaihdettiin yhteystietoja ja annettiin ohjeita, miten eri tilanteessa pitää toimia. Kevään aikana koululla tuli ilmi alkoholin varastamista kaupasta, oppilaiden alkoholinkäyttöä koulupäivän aikana ja nuuskakaupankäyntiä. Yhteistyön tekemisen mahdollisuus ja tiedon jakamisen tarkeys korostuivat erityisesti näissä yhteisöllisissä ilmiöissä. Sosiaalityöntekijän yhtenä tehtävänä oli toimia yhteistyön linkkinä eri toimijoiden välillä. Yhteistyöllä oli mahdollista saavuttaa mahdollisen rikoskierteen katkaiseminen. Poliisi koki tärkeäksi myös tiedonkulun lisäämisen ja sen, että viiveet jäävät pois. Oli hyvä, että tuttuus toimijoiden välillä lisääntyi. Silloin tiedettiin, kehen oltiin tarvittaessa yhteydessä.

Keväällä erään nuoren vanhempi otti yhteyttä lapsiperhepalveluiden työntekijöihin ja kertoi kiinnostuksesta hankkia vertaisryhmä -koulutusta ja ottaa vetovastuuta Kamalat äidit® -ryhmästä. Asiasta oli tehty valtuustoaloite muutama vuosi sitten. Lapsi- ja perhesosiaalityön työntekijöiden tehtäväksi annettiin kevään aikana olla mukana vanhemmille suunnatussa ammatillisesti ohjatussa vertaisryhmätoiminnassa. Aikaisemmin tarjotut vertaisryhmät eivät olleet käynnistyneet vähäisen osallistujamäärän vuoksi. Kaupunki tuki koulutuksen järjestämistä, tarjoamalla tilan ja ammattilaisten osallistumisen vanhempien tarpeiden mukaisesti.

Pieksämäellä koulutettiin kevään aikana Kamalat äidit® -vertaisohjaajia ja vertaisryhmä kokoontui 10 kertaa. Sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja olivat tarvittaessa tukena kokoontumisten aikana. Uusi vertaisryhmäkoulutus järjestetään syksyllä 2019 ja tavoitteena on, että koulutuksia tullaan järjestämään jatkossakin vähintään kerran vuodessa.

6.3 Yhteistyö opiskeluhuollon kanssa

Suurin osa asiakkuuksista tuli perhepalvelujen kautta. Suoraan opiskeluhuollosta tuli vain yksi nuori perheineen palvelutarpeen arviointiin. Opettajien yhteydenotosta tuli vireille useampien nuorien asioita. Opettajat olivat arvioineet oppilaiden tilanteen sellaisiksi, ettei koulu yksin pystynyt tarjoamaan riittävää tukea nuorelle ja perheelle. Näillä nuorilla oli myös opiskeluhuollon kontakti.

Kaikissa vireille tulleissa asiakkuuksissa pyrittiin sosiaalihuoltolain mukaisesti kartoittamaan laajasti, historia mukaan lukien, nuoren ja perheen tilanne sekä mahdollinen tukiverkosto. Työskentelyssä kiinnitettiin huomiota siihen, minkälainen elämänpolku oli ollut, mitkä olivat olleet merkittäviä kohtia myönteisessä tai kielteisessä mielessä. Näiden tekijöiden varassa perhettä tuettiin löytämään vahvuuksiaan ja selviytymisen keinoja arjessa. Samalla puhuttiin myös kouluun liittyvistä asioista. Vaikka työskentely alkoi usein vireille tulleesta ongelmasta, nuorelle ja perheelle annettiin tilaa kuvata elämäänsä. Heillä oli mahdollisuus määritellä ne asiat, joista he halusivat keskustella ja joita he halusivat työntekijöille jakaa. Vanhempi ohjasi käytyä keskustelua. Sosiaalityöntekijän tehtävänä oli kysyä ja kuunnella. Tarkoituksena oli tukea oppilaan elämää ja koulunkäyntiä.

Tapaamisissa selvitettiin aina olemassa olevat viranomais- ja ammattilaisverkostot, myös aikaisemmat tukikontaktit. Tarkoituksena oli yhteisten suunnitelmien tekemiseksi, koota kaikki sillä hetkellä nuoren ja perheen kanssa työskentelevät ammattilaiset saman pöydän ääreen. Tämä tavoite osoittautui haasteelliseksi. Parhaiten yhteistyö onnistui opettajien ja perheneuvolan kanssa. Opettajat olivat kiitollisia siitä, että heidät otettiin mukaan yhteistyöhön ja perheneuvolan kanssa tehtävästä yhteistyöstä oli jo olemassa olevat käytänteet ja tuttuuden kokemus. Yhteistyöllä opiskeluhoollon kanssa pyrittiin tunnistamaan varhaisia merkkejä nuoren käyttäytymisen ja valintojen, sekä vanhempien keinojen ja sen hetkisten kykyjen heikkenemisestä.

Yläkoululla pidettiin maanantai-aamuisin viikoittain koulutiimi yhdessä opiskeluhoollon kanssa niiden lasten asioissa, joissa koululla oli huoli. Yhteistyöhön oli lupa huoltajilta. Koulutiimissä käytiin läpi nuoren senhetkisen arjen näkökulmasta, mitä tuesta oli sovittu. Lisäksi tarkoituksena oli sopia tapaamiset nuoren kanssa niin, että koulutyö häiriintyy mahdollisimman vähän. Yläkoulun rehtori otti kevään kuluessa vetovastuun koulutiimistä.

Sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja oli mahdollista pyytää opiskeluhoollon palaveriin mukaan nuoren ja huoltajien luvalla. Sosiaalityöntekijä varmisti aina perheeltä ennen työskentelyn aloittamista, että hänen osallistumisensa palaveriin sopi perheelle. Sosiaalihoollon tehdessä kokonaisarvioita nuoren tilanteesta, koulutiimiin ja opiskeluhoollon palaveriin osallistuminen oli tärkeää. Palaverissa sovittiin aina yhteisestä työstä ja jokaisesta viranomaisten ja perheen kanssa pidetystä palaverista kirjattiin muistio.

Monialaista yhteistyötä tarvittiin silloin, kun opiskeluhoollon tekemä työ ei yksistään riittänyt. Yhteistyön toteuttamiseksi täytettiin Suostumus oppilaan asian käsittelyyn opiskeluhoollon monialaisessa asiantuntijaryhmässä- lomake. Jos vanhemmat eivät antaneet työskentelyyn yhteistyölupaa ja lapsen tilanne herätti huolta, tehtiin lastensuojeluilmoitus. Sosiaalihoollon mukaiseen työskentelyyn riitti suullinen lupa vanhemmilta. Opiskeluhoollon palaverista tehtiin sähköiseen muotoon tallennettava opiskeluhoollon kertomus, jonka rekisterinpitäjänä toimi kuraattori.

Vanhempien kanssa tehtävä työ antoi mahdollisuuden laajemman verkoston kanssa työskentelyyn sekä tiedon keräämiseen sosiaalityössä kuin opiskeluhoollon, joka on enemmän yksilötyötä. Ero syntyi luonnollisesti myös erilaisista työnkuvista. Lapsi- ja perhesosiaalityön sosiaalityöntekijällä oli

oikeus saada enemmän tietoja ja mahdollisuus työskennellä verkoston kanssa laajemmin, kuin koulu-kuraattorilla. Sosiaalityöhön sisältyi kokonaisuusien arviointia ja verkostotyön johtamista, johon sosiaalityöntekijällä oli viranhaltija- asemansa vuoksi mandaatti olemassa.

6.4 Yläkoululla syntyneet asiakkuudet

Yläkoululla tehtiin yhteensä 10 palvelutarpeen arviota, joista kahdeksan johti sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakkuuteen. Yhtä nuorta koskeva lastensuojeluilmoitus käsiteltiin seitsemässä arkipäivässä koululla nuoren ja huoltajien kanssa, eikä nuoren tilanne edellyttänyt palvelutarpeen arviointia vireillepanotyöskentelyn jälkeen. Kokeilun aikana yksi nuori sijoitettiin kiireellisesti. Nuoren tilanteesta oli ollut huolta jo edellisestä kesästä lähtien.

Nuoren asiakkuus siirtyi sosiaalityöntekijälle, joka oli arvioinut nuoren ja perheen tuen tarvetta kahden kertaan ennen kiireellistä sijoitusta. Yhdelle nuorelle myönnettiin tukihenkilö kuntoutustyöryhmän kautta perheneuvolan asiakkuuteen liittyen. Tämän nuoren kohdalla ei ollut tarvetta jatkaa asiakkuutta, kun yhteisesti todettiin, että perheneuvolan ja opiskeluhoollon tarjoamat tuki toimet olivat riittävät. Lisäksi sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja tapasivat tai olivat mukana edellisten lisäksi kahdeksan nuoren asioissa. Tapaamiset tai palaverit liittyivät perheoikeudellisiin palveluihin, palvelutarpeen arviointeihin, sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakkuuksiin.

Tehtyjen palvelutarpeen arviointien aikana pidettiin tärkeänä sitä, ettei työskentelyn aikana vain kerätty tietoa tai arvioitu palveluiden ja tukitoimien tarvetta, vaan tuettiin nuorta ja perhettä etsimään ratkaisuja tilanteeseensa yhteistyössä verkoston kanssa. Johtavana ajatuksena toiminnassa oli asiakkaan kohtaaminen henkilökohtaisesti niin, että ei ostettu palvelua ulkopuolelta, vaan oltiin itse tarvittava palvelu. Näin sosiaalityö ja perhetyö auttoivat perheitä selviytymään ja toimivat perheen tukena tilanteiden ratkaisemiseksi.

Koulun kautta vireille tulleissa asioissa sovittiin nuoren ja vanhempien kanssa, että koulu oli aina ensimmäisestä tapaamisesta lähtien mukana. Tapaamisissa keskusteltiin esille tulleesta huolesta ja sovittiin työskentelystä palvelutarpeen arvioinnin aikana. Niissä asioissa, jotka tulivat vireille muualta kuin koulusta, otettiin aina nuoren ja huoltajan luvalla koulu mukaan arviointityöskentelyyn yhteisten tapaamisten tai vähintäänkin tietopyyntöjen muodossa.

Lapsi- ja perhesosiaalityön jalkautumisen myötä sosiaalityöntekijällä ja perheohjaajalla oli yläkoulussa asiakkaana 12 poikaa ja kolme tyttöä. Lisäksi oli vielä edellä mainitut kahdeksan nuorta, joiden asiakkuus oli toisella sosiaalityöntekijällä. Nuorten ongelmien taustalla oli yksinäisyyttä, vanhempien vaikea avioero, olematon isäsuhde, liiallista konsolipelien pelaamista, päihteiden käyttöä sekä masennusta.

6.5 Työskentely Pieksämäen kaupungin alakouluilla

Pieksämäen kaupungin Harjun, Kontiupuiston ja Maaselän alakouluilla perheohjaaja työskenteli kokopäiväisesti kolmena päivänä viikossa helmikuun alusta alkaen. Jalkautumisen tarkoituksena oli tarjota

ensisijaisesti konsultaatiomahdollisuus koulun henkilökunnalle. Opettajien oli mahdollista kysyä perheohjaajalta, miten tulisi toimia, onko syytä huoleen, tulisiko saatella eteenpäin palvelutarpeen arviointiin tai tuen sekä palvelujen piiriin. Opettajilla oli mahdollisuus vanhempien luvalla kutsua perheohjaajan mukaan koulupalavereihin.

Kouluilla käytiin kolme kertaa kuukaudessa ja asiakkaita pääsivät kaikki ne perheet, jotka halusivat vastaanottaa perhetyötä. Perhetyötä vastaanotti kahdeksan perhettä kymmenestä. Yhden perheen kohdalla sovittiin, että perhetyö alkaa syksyllä 2019. Perheet ohjautuivat perhetyöhön koulukuraattorin kautta. Yhteydenottoja tuli eniten Harjun koululta ja seuraavaksi Kontiopuiston kouluta. Maaselän kouluta ei ole tullut lainkaan yhteydenottoja.

Perheille annettiin perhetyötä viisi kertaa. Näiden kertojen aikana keskityttiin perheen lasten ja huoltajien kanssa tutustumiseen, lapsen käyttäytymisen tutkimiseen, huoltajien kanssa työskentelyyn, kasvatusasioista puhumiseen sekä lapsen verkoston selvittämiseen. Perheohjaajalla oli alakoulusta asiakkaana 11 poikaa ja kolme tyttöä. Lisäksi hän työskenteli samanaikaisesti kolmen jo aikaisemmin asiakkuuteen päätyneen perheen kanssa, joissa oli yhteensä seitsemän lasta.

Alakouluilta asiakkuuteen tuli hyvin erilaisia perheitä. Muutamalla ylemmillä luokilla olevilla lapsilla oli poissa-oloja, joihin haluttiin lapsi- ja perhesosiaalityön apua. Joillakin lapsilla oli pulmia käyttäytymisen ja tunne-elämän kanssa. Huoltajilla oli keinottomuutta lasten kanssa toimimisessa. Lasten puutteelliseen huolenpitoon oli kiinnitetty koululla huomiota ja niistä tehtiin perhetyön pyyntöjä. Alakouluilla palavereissa oli mukana myös terveydenhoitaja. Hän nosti esille huolen alakouluikäisten lasten yksinolemisen kotona, kun vanhemmat ovat töissä.

6.6 Tehdyt havainnot

Kevään 2019 aikana koululta tuli todella vähän lastensuojeluilmoituksia. Nuorten ja perheiden tilanteet tulivatkin tiedoksi lapsi- ja perhesosiaalityöhön ja palvelutarpeen arviointiin viiveellä. Monen nuoren ja perheen asia vaati laajempaa selvittämistä, mitä yksilöllinen opiskeluhoito pystyi tarjoamaan. Kun sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja työskentelivät koululla, saattoi asia olla heillä käsittelyssä jo ennen lastensuojeluilmoituksen saapumista. Koululla oli olemassa paljon tietoa nuoren tilanteesta, hyvinvoinnista, pahoinvoinnista, vahvuuksista ja haavoittuvuuksista elämässä.

Nuorilla ilmeni todella paljon ahdistuneisuutta ja tunne-elämän pulmia, joihin he hakivat tukea aikuisilta. Osalla nuorista koulunkäyntiin ja elämäntilanteeseen liittyvät huolet olivat syntyneet vasta yläkoululla, osalla jo alakouluikäisenä oli ollut esimerkiksi paljon poissaoloja. Yhteistä heille kaikille oli se, että he hyötyivät kodin ja koulun välisestä tiiviistä yhteistyöstä ja myös vanhemmat tarvitsivat tukea. Monet tilanteet olivat edenneet jo todella pitkälle ja esimerkiksi poissaoloja saattoi nuorella olla todella paljon (enimmillään lähes 300 tuntia).

Tiedossamme oli, että opettajan työhön sisältyi opettamisen lisäksi myös paljon kasvatustyötä. Opettajat kiinnittivät huomiota eri asioihin nuoren elämässä kuin vanhemmat kotona. Opettajat olivatkin

avainasemassa huolen puheeksi ottamisessa, mutta kaipasivat siihen tukea lapsi- ja perhesosiaalityön työntekijöiltä. Jos lapsi tai nuori oireili koulussa, oli tärkeää selvittää, mitä pulmia perheessä mahdollisesti oli. Kokeilun myötä perheisiin tehtiin kotikäynti, jota ei muutoin koulun toimesta tehtäisi. Aina selkeää syytä ei löytynyt kodin olosuhteista eikä myöskään koulusta.

Vanhemmat sanoivat helposti esimerkiksi alakoulun palaverissa, että heillä ei kotona ollut ongelmia lapsen kanssa. Yläkouluikäisten kohdalla heidän oli helpompi myöntää, että ongelmia oli. Opettajat olivat keinottomia, jos lapsi, nuori tai huoltajat kieltäytyivät yhteistyöstä. Sosiaalityö ja perhetyö pehmensivät ja tukivat koulun ja perheen välistä yhteistyötä. Lapsen tai nuoren kanssa toimivien aikuisten tuli olla tietoisia siitä, mitä lapselle tai nuorelle perheessä ja koulussa kuului. Nuoren ympärillä vaikuttavien aikuisten tiivis yhteydenpito ja ymmärryksen lisääntyminen tukivat nuoren myönteistä kehitystä ja ehkäisivät ongelmien syntymistä. Yhteistyön avulla onnistuttiin poistamaan nuoren epäsosiaaliseen käyttäytymiseen liittyvää problematiikkaa joissakin tapauksissa.

Kevään aikana havaittiin vireille tulleiden asioiden osalta, että niissä oli useita sosiaalityöntekijälle ja perheohjaajalle entuudestaan tuttuja perheitä. Hienoa oli nähdä, että vanhemmat antoivat poikkeuksetta yhteistyöluvan sosiaalityöntekijälle ja perheohjaajalle lapsen tai nuoren asiassa. Kokeilun myötä oli yllättävää huomata se, miten moni perhe halusi ottaa kotona tehtävää perhetyötä vastaan. Perheitä tavattiin ja perhetyötä tehtiin tarvittaessa myös kodin ulkopuolella perheen toiveiden mukaisesti. Perhetyön kautta päästiin nopeammin käsittelemään muutostyöhön liittyvää lapsen käyttäytymistä ja vanhemmuutta. Perheohjaaja koki, että alakouluilla lasten ongelmat ovat helpommin "hoidettavissa" kuin yläkoululla.

Yksinhuoltajaperheitä oli kevään aikana asiakkaina ydinperheitä enemmän. Vanhempien eroprosessi ja siihen liittyvä työskentely lapsen ja nuoren kanssa oli hoidettava mahdollisimman hyvin. Yleensä nuori halusi pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa, mutta erityisesti yhteydenpidossa etävanhempaan huomattiin olevan katkoksia. Lapsi- ja perhesosiaalityön työntekijät tukivat sekä vanhempia että lapsia yhteydenpitoon ja tapaamisiin.

Kokeilun aikana havaittiin, että koululle ei aina tule tietoa nuorten vapaa-ajan tapahtumista. Koulu piti kiinni omista säännöistään tietämättä syytä siihen, minkä vuoksi esimerkiksi läksyt olivat oppilaalla tekemättä. Jalkautumisen myötä vapaa-ajalla tapahtuneet asiat tulivat tietoon koululle vanhempien antamalla yhteistyöluvalla aikaisempaa nopeammin, lähes reaaliajassa. Toisaalta, vaikka opettajat kuulivatkin nuorten vapaa-ajan tapahtumista, niitä ei aina ollut tarpeen käsitellä koulun arjessa. Kaikki opettajat eivät keskustelleet kuulemistaan asioista vanhempien kanssa, kun taas joillakin luokanohjaajilla tuntui olevan tiivis yhteistyö nuorten huoltajien kanssa. Kaikki opettajat eivät halunneet edes olla tietoisia oppilaiden elämästä koulun ulkopuolella. Heille riitti tieto siitä, että nuoren elämässä oli sillä hetkellä vaikeaa.

Sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja pitivät perheitä ensisijaisena yhteistyökumppaninaan. Koulutii-meissä tuli palautetta siitä, että asioita ei tuotu tiimiin, vaan tieto alkaneesta palvelutarpeen arvioinnista tai lastensuojeluilmoituksesta tuli perheiltä itseltään. Lapsi- ja perhesosiaalityön työntekijöiden

näkökulmasta tämä oli hyvä asia ja siihen perheitä tuettiin. Mitään nuoren tai perheen asiaa ei tuotu koululle tiedoksi ennen kuin asiasta oli sovittu nuoren ja vanhempien kanssa. Luottamuksen säilyttäminen työskentelyn eri vaiheissa oli ensiarvoisen tärkeää. Erityisen tärkeää oli kunnioittaa perheen yksityisyyttä ja salassapitovelvoitetta silloin, kun työskentely toteutettiin koululla perhepalveluiden omien tilojen sijaan. Nuoret ja vanhemmat olivat tietoisia siitä, että lapsi- ja perhesosiaalityön työntekijät tapasivat koulun henkilökuntaa säännöllisesti. Ammattilaisille vaitioloon liittyvät asiat olivat haastavampia kuin perheille itselleen. Tietoa ei aina saatu, vaikka tiedon pyytämistä ja luovuttamisesta oli sovittu vanhempien kanssa.

Se, mikä on riittävän varhain-käsitteenä, todettiin olevan haasteellinen verkostoyhteistyössä. Peruspalveluissa ajateltiin, että lapsi- ja perhesosiaalityön mukaan tuleminen lapsen ja perheen elämään edellytti jo arjessa syntyneitä kuormitustekijöitä. Ne syntyivät useimmiten tukea tarvitsevien ja puuttumistakin vaativien lasten ja nuorten erilaisista perhetilanteista.

Kevään aikana tapahtui useampia tietokatkoksia johtuen joko koulutiimien peruuntumisesta tai työntekijöiden poissaoloista. Poissaolojen aikana työskentelyä perheiden kanssa jatkettiin. Palautetta tuli myös palvelutarpeen arviointiin liittyvien tietopyyntöjen erilaisuudesta ja niihin sisältyneestä työn määrästä. Mitä yksityiskohtaisempia kysymyksiä tietopyyntö sisälsi, sitä hankalampana se koettiin. Mitä vapaamuotoisempi tietopyyntö oli, sitä helpompana siihen koettiin vastauksen antaminen.

Huomionarvoista oli se, että oppilaiden rikosasioihin päästiin puuttumaan jalkautumisen myötä aikaisemmin kuin, että ilmoitus olisi tullut tietoon poliisiin kautta. Vanhemmat olivat aktiivisia ja ottivat yhteyttä lapsi- ja perhesosiaalityön työntekijöihin, jolloin tapahtumia päästiin käsittelemään ja selvittämään heti. Rehtorin kokemuksen mukaan vanhemmat olivatkin yleensä halukkaita yhteistyöhön. Itse asiassa huolen määrä koettiin kasvavan, ellei yhteistyöhalukkuutta ollut. Poliisi oli havainnut, että vanhempi voi kertoa yhteistyökumppaneille, että asia oli poliisin tutkinnassa, vaikka näin ei ollut. Poliisin mielestä osa asioista olisi järkevää hoitaa koululla eikä tarvitsi käynnistää niin sanottua isoa koneistoa poliisin tutkinnan osalta.

Oppilaita jäi kevään 2019 aikana luokalleen yläkoulussa enemmän kuin muina vuosina. Lisäksi tehtiin muutama vuosiluokkaan sitoutumaton päätös. Osalla oppilailla poissaolot johtuivat terveydellisistä syistä. Suurimmalla osalla syynä luokalle jäämiseen oli poissaolojen määrä. Oppilaat olivat odottaneet saavansa ”armovitosia”. Aikaisempi luokalle jättämättömyyden-kulttuuri oli osittain aiheuttanut sen illuusion, että oppilaat luulivat pääsevänsä läpi tekemättä mitään. Sama ilmiö nähtävissä oli myös kuudennella luokalla. Jatkuvan haun myötä oppilaat pääsevät peruskoulun suoritettuaan toisen asteen opintoihin. Kyseessä olevat oppilaat tarvitsivat henkilökohtaista ohjausta ja sitouttamista myös kesäloman aikana.

6.7 Työskentelyn antia

Lapsi- ja perhesosiaalityön jalkautumisen myötä opettajilta tuli palautetta, että lapsi- ja perhesosiaalityön työntekijät koululla olivat tarpeellisia ja auttoivat yhteistyön tekemisessä perheiden kanssa.

Opettajat kokivat, että tuttuuden lisääntymisen myötä oli helpompi kysyä neuvoa. Myös palvelujärjestelmä koettiin tulleen tutummaksi, samoin ammattihenkilöille kuuluvat vastuut ja velvollisuudet. Opettaja pystyi ilmaisemaan huolensa suoraan sosiaalityöntekijälle tai perheohjaajalle ja tarvittaessa tehtiin yhdessä lastensuojeluilmoitus. Sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja tukivat opettajaa huolen puheeksi ottamisessa vanhempien kanssa. Lapsen ja nuoren ajantasaiset Wilma-tiedot olivat huoltajien luvalla sosiaalityöntekijän ja perheohjaajan käytettävissä. Lisäksi nuorella oli mahdollisuus koulupäivän aikana tulla asioimaan suoraan sosiaalityöntekijän tai perheohjaajan kanssa. Tämä oli nuorelle vaivattomampi tapa ja poissaolo koulusta oli lyhyempi

Perheiden mielestä oli hyvä, ettei heidän tarvinnut käydä monissa eri palveluissa lapsen tai nuoren asiaa selvittämässä. Vanhemmilta tulleen palautteen mukaan, he halusivat jatkossakin tukea elämäänsä lapsi- ja perhesosiaalityön työntekijöiltä. Myös nuoret suhtautuivat myönteisesti työskentelyn jatkumiseen. Yksi vanhempi toivoi, että työskentely siirtyisi kokonaan lapsi- ja perhesosiaalityöstä koululla työskenteleville sosiaalityöntekijälle ja perheohjaajalle. Tehtyjen palvelutarpeen arviointien perusteella suurin osa perheistä halusi jatkaa työskentelyä myös kesän aikana ja sen jälkeen.

Kevään aikana onnistuttiin suunnitelmallisella työllä estämään erään perheen kohdalla lastensuojelun väliintuloa vaativa tilanne sillä, että sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja olivat oikeassa paikassa, oikeaan aikaan. Eri alojen ammattilaiset olivat työskennelleet parin vuoden ajan kyseessä olevan nuoren ja perheen kanssa. Ensimmäisessä koululla järjestetyssä tapaamisessa sosiaalityöntekijän ja perheohjaajan kanssa, nuori kertoi juurisyyntä omalle psyykkiselle voinnilleen ja koulua käymättömyydelleen. Suunnitelmallisen, tiiviin työskentelyn sekä monialaisen yhteistyön avulla perheen arki sujui aikaisempaa paremmin.

Koulun järjestyssääntöjen rikkomiseen liittyi muutamien nuorten osalta näpistelyä ja päihteiden käyttöä. Rehtorin tehtävänä oli seuraamus- ja rangaistustoimenpiteiden antaminen. Sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja työskentelivät perheen kanssa asioiden selvittelyn sekä nuorelle ja vanhemmille tarjotun tuen myötä. Positiivista oli sosiaalityöntekijän ja perheohjaajan kokemus siitä, ettei huoltajien kanssa tehdyssä yhteistyössä ollut ongelmia. Oppilaiden kanssa tehtävässä työskentelyssä oli otettava huomioon koko perhe. Useat vanhemmat olivat huojentuneita siitä, että nuoren asiaan puututtiin. Vanhemmat antoivat sosiaalityöntekijälle ja perheohjaajalle poikkeukselta yhteistyöluvan nuoren asioissa koulun henkilökunnan ja muun verkoston kanssa.

Vanhemmat ottivat sosiaalityöntekijän ja perheohjaajan mukaan hyvin vastaan palvelutarpeen arvioinnin aikana toteutettua vanhemmuustyöskentelyä. Palvelutarpeen arviointi ei ollut vain palveluiden ja tukitoimien arviointia, vaan konkreettista tukea ja muutostyöskentelyä. Vanhemmat kokivat tapaamisista olevan hyötyä. Perheisiin mahdollistettiin nopea apu esimerkiksi lapsen tai nuoren kouluun lähtövaikeuksissa. Perheohjaaja toimi sovitusti vanhempien tukena esimerkiksi menemällä tai soittamalla aamuisin perheeseen. Perheohjaaja saattoi mennä nuorta vastaan bussipysäkillä, kun nuori oli lähtenyt itsenäisesti kouluun.

Huoltajien päätöksentekoon liittyvissä asioissa, huoltajien luvalla, nuorta tavattiin koululla ja keskusteltiin nuoren ajatuksista, toiveista ja mielipiteistä esimerkiksi asumista tai vanhempien tapaamista koskevista asioista. Tämän jälkeen työskentely jatkui lastenvalvojan vastaanotolla yhdessä huoltajien kanssa.

Nuorisotoimen Ohjaamo Pientare oli avoinna kahtena päivänä viikossa kesän aikana. Etsivää nuorisotyötä hyödynnettiin lisäresurssina oppilaiden tukemisessa. Tietoja eri toimijoiden välillä oli lupa luovuttaa nuoren suostumuksella ja huoltajakontaktit olivat työntekijöillä perheisiin olemassa. Opinto-ohjaajan palveluja oli mahdollista hyödyntää myös. Se taho, jolla oli viimeinen kontakti huoltajiin, otti koppia kesän aikaisesta suunnittelusta. Syrjäytymisriski oli luokalla jääneillä nuorilla ilmeinen, koska he putosivat omasta porukastaan pois.

Kamat äidit –vertaistukiryhmän vetäjät koulutettiin ja ensimmäinen vertaisryhmä oli vanhempien perustama. Vanhemmalta tulleen palautteen mukaan: *”Kamat äidit on toiminut upeasti! Eija on ollut AIVANLOISTAVA ohjaaja ja ryhmä on hitsautunut yhteen heti ensimmäisistä kerroista asti. Rehellistä, avointa ja luottamuksellista vuoropuhelua niin iloista, kuin suruistakin on voitu käydä alusta saakka. Tälle ryhmälle on tilaus!!!”*

6.8 Työskentelyn haasteet

Yhteistyö lapsi- ja perhesosiaalityön ja opiskeluhuollon välillä ei kevään aikana ollut ongelmaton. Lisäksi sosiaalityöntekijän 40 prosentin työaika oli riittämätön tarpeisiin nähden. Opiskeluhuollossa työskenneltiin tiiviisti nuorten kanssa, joiden elämässä näyttäytyi monenlaisia kuormitustekijöitä. Rajanveto siihen, mitkä asiat vaativat lapsi- ja perhesosiaalityön mukaantuloa oli haasteellista. Lapsen tai nuoren asiaa hoidettiin sekä opiskeluhuollossa ja että lapsi- ja perhesosiaalityössä. Tästä syntyi edelleen päällekkäistä työtä, josta oli tarkoitus kokeilun aikana päästä eroon. Eri työntekijät saattoivat esimerkiksi soittaa vanhemmille samasta asiasta saman päivän aikana.

Yhdessä työskentelyyn liittyi paljon tunteita ja epäselvyyksiä. Molemmille tahoille tuli tunne, että heidän tekemäänsä työtä arvostellaan eikä osaamiseen luoteta. Kokeilun aikana meni paljon aikaa yhteistyön edellytyksistä ja toiminnan tavoitteista keskusteluun. Työntekijät kokivat yhteispalaverit vaikeina tilanteina työnjaon epäselvyyksien vuoksi. He kokivat, ettei heillä ollut mahdollisuutta toimia omissa tehtävissään. Työn jako ei aina ollut selvä myöskään muille yhteistyökumppaneille. Aitoa yhteistyötä lapsen ja perheen asioissa ei lapsi- ja perhesosiaalityön ja opiskeluhuollon välillä kevään aikana syntynyt. Kokeilun aikana lapsiperhepalveluiden työntekijät eivät saaneet opiskeluhuollon rekisteriin kirjattuja muistioita käyttöönsä huoltajien antamista luvista huolimatta.

6.9 Lapsi- ja perhesosiaalityön jalkauttamisen jatkosuunnitelma ylä- ja alakouluihin

Huhtikuussa 2019 opetusjohtaja, yläkoulun rehtori ja perhepalvelujen vt. tulosaluejohtaja keskustelivat jalkautumisen avulla saavutuista hyödyistä ja haasteista. Kaikki olivat yksimielisiä siitä, että toiminnan aikana ilmenneistä ongelmista huolimatta, toimintaa haluttiin jatkaa myös syyslukukaudella

2019. Samassa yhteydessä keskusteltiin myös mahdollisuudesta nostaa sosiaalityöntekijän käytettävissä olevan resurssin 40 prosentista 60 prosenttiin. Perhepalvelujen vt. tulosaluejohtaja esitti, että sivistystoimin osallistuisi 20-50 prosentin osuudella sosiaalityöntekijän palkkauskustannuksiin ajalla 1.8.-31.12.2019. Opetusjohtaja halusi selvittää, olisiko palkkauskustannuksiin käytettävissä hankerahoitusta.

Tämän jälkeen perhepalvelujen vt. tulosaluejohtaja keskusteli vt. perusturvajohtajan kanssa. Hänen päätöksellään perusturva mahdollistaa sosiaalityöntekijän työpanoksen jalkauttamisen yläkouluun 1.7.19 alkaen edelleen 40 prosentin eli kahden työpäivän työpanoksella 31.12.2019 saakka.

29.4.2019 opetusjohtajan, yläkoulun rehtorin ja perhepalvelujen vt. tulosaluejohtajan pitämässä palaverissa päätettiin, että lapsi- ja perhesosiaalityön jalkauttamista ylä- ja alakouluihin jatketaan vuoden 2019 loppuun. Sosiaalityöntekijä työskentelee 40 prosentin työajalla ja se kohdennettu edelleen yläkouluikäisiin. Sivistystoimi ei osallistu sosiaalityöntekijän palkkauskustannuksiin, mutta kustantaa oman "perheohjaajan" tai koulutsempparin osaksi pienryhmätyöskentelyä tasa-arvoavustuksen kautta. Perheohjaaja jatkaa sosiaalityöntekijän työparina yläkoululla kahtena päivänä viikossa ja kolmena päivänä viikossa hän työskentelee alakouluilla.

Eriyksen ilahduttavaa oli se, että lapsi- ja perhesosiaalityön ja opiskeluhuollon työntekijät kävivät rehtorin johdolla työilmapiiriä puhdistavan keskustelun kokeilun päätteeksi. Palaverin aikana ja sen jälkeen palaset ikään kuin lokahtivat paikoilleen. Käydyn keskustelun myötä onnistuneelle yhteistyölle jatkossa on kaikki onnistumisen edellytykset olemassa. Jatkossa ei enää ole tarvetta käydä keskustelua yhteistyön edellytyksistä, vaan lapsi- ja perhesosiaalityö ja opiskeluhoito pääsevät yhdessä tekemään ja sopimaan yhteisten asiakkaiden osalta työnjaosta.

Syksyn tavoitteeksi on asetettu se, että lapsi- ja perhesosiaalityön ja koulun yhteistyötä tiivistetään edelleen, jolloin jatkoyhteistyö ei ole kiinni yksittäisistä työntekijöistä. Koulu tulee tarjoamaan tilaa tapaamisille ja neuvotteluille. Lisäksi pyritään siihen, että koulun työntekijät olisivat mukana palvelutarpeen arvioinneissa, niiden tarpeen vaatimassa laajuudessa. Yläkouluikäiset nuoret ja perheet ovat pääasiassa koululla työskentelevien sosiaalityöntekijän ja perheohjaajan asiakkaina.

Lapsi- ja perhesosiaalityön sosiaalityöntekijä ja opiskeluhuollon kuraattori kouluttavat syyslukukauden aluksi, toista kertaa yhdessä, tulevien 7.-luokkien luokanohjaajat Lapset puheeksi –menetelmään. Edellisen koulutuksen jälkeen kuraattorin mukaan, yhteistyö luokanopettajien kanssa siirtyi aikaisempaa varhaisempaan vaiheeseen. Luokanohjaajat saattelivat kuraattorille oppilaita perheineen, joiden osalta tuki oli varhaista. Myös sosiaalityöntekijä keskusteli asiasta muutaman nuoren kanssa. Heiltä tulleen palautteen mukaan, oli kiva käydä keskustelemassa uuden luokanohjaajan kanssa ja kertoa itsestään ja perheestään sekä tutustua omaan luokanohjaajaan. Lapset puheeksi – menetelmäkoulutuksen tavoitteena on tiivistää kodin ja koulun välistä yhteistyötä ja mahdollistaa varhaisen tuen tarjoaminen koulun sisäisen toiminnan kehittyessä. Kuraattorit pyritään saamaan kouluttajakoulutukseen, jotta menetelmäkoulutukset saataisiin nopeammin kaikille tahoille käyttöön.

Työnjaon osalta yhteistyö tulee kehittymään aikaisemmasta niin, että perheohjaaja osallistuu oppilaiden palaveriin jatkossa vasta sitten, kun asia on tullut vireille. Sähköisen ilmoituksen käsittelyn jälkeen asia ohjataan oikealle vastuutyöntekijälle, joka määrittelee, ketkä osallistuvat palaveriin. Sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja jatkavat työskentelyä yläkoululla 12.8.2019 alkaen. Heidän työtilansa sijaitsevat syyslukukaudella opiskeluhuollon tiloissa, mikä parantaa yhteistyön tekemistä entisestään.

Lisäksi lapsi- ja perhesosiaalityön tiimissä kehitetään palvelutarpeen arviointia LEAN-ajattelun mukaisesti. Tarkoituksena on, että jatkossa ottaa työpari arviointityöskentelyyn tulee koulusta, neuvolasta, varhaiskasvatuksesta jne. eli tehdään monialaista arviointia.

7 POHDINTA

Julkisen hallinnon organisaatiokulttuuri ei aina ole kovin uudistusmyönteinen eikä se ole helpoin alusta palvelujen kehittämiseksi. Erityisen hankalaa on integroida kehittämistyö kiinteäksi osaksi kunnan tarjoamia palveluita. Palvelujen systemaattisessa kehittämisessä tarvitaan riskinottoa niin ideoiden, yhteistyökumppaneiden kuin resurssienkin osalta. Onnistunut kehittämistyö tarvitsee uudenlaista johtamista, joka huomioi toiminnan ohjauksen lisäksi strategiat, prosessit, henkilöstön ja tuloksellisuuden. Kunnallisten palvelujen kehittämisen edelläkävijöinä voidaan pitää kuntia, jotka uskaltavat uudistaa toimintaansa riippumatta taloudellisista suhdanteista. Tehtävällä kehittämistyöllä voidaan vaikuttaa siihen, minkälaisia julkisia palveluja yhteiskunnassamme tulevaisuudessa on saatavilla. (Kuntaliitto 2017). Myös koulun toimintakulttuuriin tarvitaan muutos (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 45).

Julkinen päätöksenteko on moniportaista ja poliittista. Osa kehittämistyön vaikeuksista perustuu julkisen hallinnon päätöksenteko- ja organisaatorakenteista johtuviin tekijöihin. Lisäksi kuntien on kehittämistyössä otettava huomioon erilaiset verkostot. Verkostojen johtaminen ei ole yksinkertaista, varsinkin jos päätöksentekovalta puuttuu verkostossa toimivilta. Tämä lisää kehittämistyö hallinnan haasteita. Kuntaorganisaatiot eivät toistaiseksi ole joutuneet kilpailemaan asiakkaista ja taloudellisista resursseista. Kuntatalouden tiukkeneminen asettaa kuitenkin reunaehdot kehittämiseksi ja taloudellisia resursseja vaativille investoinneille. Palveluja uudistettaessa avainasemassa ovat osaava, ja asiakaslähtöinen henkilöstö. Avoimen keskustelun lisäksi tarvitaan sektorirajat ylittävää yhteistyötä. (Kuntaliitto 2017).

Lapsi- ja perhesosiaalityön jalkauttaminen ylä- ja alakouluihin oli uusi innovaatio Pieksämäellä. Ilahduttavaa oli huomata, että olimme juuri oikeiden asioiden äärellä. Valtioneuvosto (2019, 29) on Jouni Välijärven toimittamassa tutkimuksessaan todennut, että uusilla innovaatioilla tulee tukea paikallista verkostoitumista ja dialogeja opettajien sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten välillä. Tämä lisää yhteistä ymmärrystä ja mahdollistaa voimavarojen yhdistämisen lisäksi yhteisen ammatti-identiteetin syntyminen. Hallinnolliset rajat ja muut esteet tulee poistaa niin, että lapset, nuoret ja perheet saavat tarvitsemansa tuen ja avun välittömästi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 43.)

Jalkautumisen toteuttamiseen suunniteltiin varattujen määrärahojen puuttumisen vuoksi lyhyt kokeilujakso. Olimme kuitenkin varmoja, että tämän tyyppiselle työskentelytavalle on tarvetta ja pidimme koko kokeilun ajan mahdollisena sitä, että jalkautumista tullaan jatkamaan myös syksyllä 2019. Saimmekin hyvin paljon positiivista palautetta ja erityisen kannatettavana pidettiin perusturvan ja sivistystoimen yhteistyötä. Sitä, että perusturva tarjoaa sivistystoimelle ilmaista lisäresurssia, ihailtiin kaikkialla, missä jalkauttamisesta puhuttiin.

Kokeilun alkuvaiheessa oli hämmästyttävää se, kuinka paljon negatiivisia tunteita ja ennakkoluuloja jalkautuminen herätti eri työntekijöissä omalla paikkakunnalla. Emme olleet osanneet varautua vastarintaan, jota kohtasimme eri yhteyksissä. Perusturvan työntekijöille sanottiin suoraan, ettei koululle

voi tulla. Sillä ei kuitenkaan ole merkitystä missä kukin työtä tekee, koska tila tai paikka ei muuta lakiin kirjattua työtehtävää/perustehtävää. Se ei myöskään muuta työn reunaehtoja.

Annettu kritiikki kohdistettiin erityisesti suorittavan tason työntekijöihin. Mielipiteisiin jalkautumisen lainvastaisuudesta ja sosiaalityön jalkautumisen vaikutuksista kuraattorien työkuvaan jouduimme vastaamaan useasti, varsinkin kokeilun alkuvaiheessa. Tämä selittyy sillä, että uudet asiat synnyttävät helposti vahvojakin vastareaktioita. Erityisenä huolenaineena yleisesti oli se, että sosiaalityö tulisi syrjäyttämään kuraattorien toimenkuvan kouluilla. Opiskeluhoolto on lakisääteinen palvelu, jota ei voida eikä ollut missään vaiheessa tarkoituksenaan korvata. Tarkoitus oli työskennellä rinnakkain, toistensa työtä täydentäen, sillä mikään laki ei kiellä yhteistyön tekemistä.

Opiskeluhoollon ja sosiaalityön intressit ja työtavat eivät ole tosiaan poissulkevia. Jalkautumisen tavoitteena oli tiivistää nuoren ympärillä toimivien arjen aikuisten yhteistyötä ja tuoda lisäarvoa sosiaalihuollon palveluiden avulla. Mikäli tarkastellaan opiskeluhoollon ja sosiaalihuollon tarkoitusta ja tavoitteita, voidaan löytää yhtymäkohtia ja samalla myös erillisiä työtehtäviä perustyöhön liittyen. Opiskeluhoollon kuraattorin perustehtävänä on yksilöllisen ja yhteisöllisen opiskeluhoollon järjestäminen, painopisteenä yhteisöllinen opiskeluhoolto. Lapsi- ja perhesosiaalityön painopiste on lapsen ja hänen perheensä hyvinvoinnin tukeminen varhain, jotta pystytään ehkäisemään arjessa ilmenneiden ongelmien monimutkaistumista ja syvenemistä. Mikäli lapsen arkea katsotaan vain työtehtävän näkökulmasta, kokonaisuus voi jäädä hahmottomatta.

On tärkeää luoda rakenteita sosiaalityön ja koulun välille, jotta palvelut (nuoren tarvitsema ja saama tuki) eivät jää toisistaan irrallisiksi. Perheiden ja koulun rinnalle tarvitaan monialaisia tiimejä, jotka rakentavat yhdessä ratkaisuja lasten ja nuorten käyttäytymiseen sekä sosio-emotionaalisten ongelmien ratkaisemiseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 209, 43). Työntekijät kokivat hankalaksi perheiden kanssa pidetyissä yhteispalavereissa sen, että kumpikin taho teki omaa perustehtäväänsä, jolloin toinen taho joutui passiiviseen rooliin. Toki oli mahdollista, että molemmat osapuolet hyötyivät kuulemastaan. Kumpikaan työntekijä ei välttämättä kokenut hyvänä oman tehtävänsä suorittamisena sitä, että keskityttiin vain toisen näkökulmaan ja tehtävän täyttämiseen. Yhteistyö käytäntöjen edistämiseksi, esimiesten olisi pitänyt yhdessä työntekijöiden kanssa, työskennellä aktiivisemmin.

Tiedon jakamiselle oli pitänyt luoda selkeämpiä rakenteita ja työkäytäntöjä. Olisi ollut hyvä selventää sitä, miksi ja milloin joissakin tapaamisissa työskennellään yhdessä ja joissakin tilanteissa erikseen. Lapsi- ja perhesosiaalityön työntekijän eikä opiskeluhoollon työntekijän ollut tarpeellista osallistua jokaiseen palaveriin, vaan tulla tarvittaessa mukaan. Työntekijöiltä kului kuitenkin aikaa palavereihin paljon. Jatkotyöskentelyssä hyödynnetään Sosiaali- ja terveysministeriön (2019) Yksi lapsi, yksi tilannekuva-työryhmän raporttia monitoimijaisen palvelutarpeen arvioinnin ja yhteisen tilannekuvan saavuttamiseksi.

Päällekkäisestä työstä ei päästy kokeilun aikana eroon. Todellisuutta on myös se, että siitä ei varmasti koskaan tulla pääsemään täysin eroon. Mielenkiintoista oli se, että opiskeluhoollon ja lapsi- ja per-

hesosiaalityön tekemä työ koettiin vahvasti päällekkäiseksi, mutta muiden yhteistyötahojen esimerkiksi perheneuvolan kanssa tehtävä työ ei. Tämä selittyi todennäköisesti työntekijöiden työnjakoon liittyvillä epäselvyyksillä eikä niinkään työn tekemisen rakenteilla.

Vaikka sosiaalityö on vahvasti muutokseen tähtäävää työtä, pitäisi sen painopistettä siirtää entistä enemmän korjaavista toimenpiteistä yleisiin ohjaus- ja tukijärjestelmiin. Lastensuojelu asiakkuus syntyy ainoastaan silloin kun, lapsi (käyttäytymisellään) tai lapsen (kodin) olosuhteet vaarantavat lapsen elämän. Kokeilun tarkoituksena oli olla tukena mahdollisimman varhaisessa vaiheessa nuoren elämässä.

Aineenopettaja järjestelmässä ongelmana on se, että huoli ei nouse kaikilla opettajilla yhteismitallisesti. Ydinkysymys onkin se, että missä vaiheessa asiat otetaan keskusteluun. Tärkeää on kuulla lasta ja nuorta itseään, koska ei voida luottaa pelkästään siihen, että aikuiset huomaavat lapsen tai nuoren elämässä olevia riskitekijöitä. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019, 18) onkin ehdottanut, että kunnissa pitäisi olla lasten ja nuorten hyvinvointiin erikoituneita opettaja-asiantuntijoita tai vähintäänkin aikaa kuunnella lapsia ja nuoria yksin tai ennalta sovituisissa ryhmissä.

Lapsi- ja perhesosiaalityön jalkautumisen suunnittelu tehtiin alkuvaiheessa enimmäkseen kokeiluun osallistuvien perusturvan työntekijöiden kesken. Tähän suunnitteluun olisi pitänyt jo alusta alkaen ottaa mukaan sekä muita lapsi- ja perhesosiaalityön, että opiskeluhuollon työntekijöitä. Nyt toimintamalli tuli heille ikään kuin valmiiksi ”pureskeltuna”, jonka vuoksi he eivät ottaneet sitä heti omakseen. Myös kokeilun tavoitteita ja toiminnasta olisi pitänyt tiedottaa enemmän ja laajemmin.

Kokeilun aikana tuli selväksi se, kuinka iso merkitys ryhmäytymisellä on kehittämistyön onnistumiselle. Esimiesten olisi pitänyt edistää ryhmäytymisen kokemuksen syntymistä aktiivisemmin ja määritellä selkeästi työntekijöiden tehtäväkuvat. Myös eri työntekijöiden keskeisiä työtehtäviä olisi pitänyt työstää yhdessä enemmän. Yhteistyön käynnistyminen vei ison osan kokeiluun tarkoitettusta ajasta ja varsinaiselle asiakastyölle jäi odotettua vähemmän aikaa.

Nyt kun kokeilu jatkuu myös syyslukukauden ajan, on lähtökohta yhteistyölle aivan eri kuin kevään aikana, mikä on erityisen ilahduttavaa. Työntekijöiden välille on syntynyt yhteisymmärrys siitä, mitä ollaan tekemässä ja mihin pyrkimässä. Epäselvyydet ovat jääneet taka-alalle ja työn tekemisen ilma-
piiri on muuttunut myönteiseksi. Joskus uuden toiminnan käynnistäminen ottaa hieman enemmän aikaa, mutta sinnikkäällä työllä, ovat toiminnalle asetut tavoitteet mahdollista saavuttaa.

E erityisen ilahduttavaa kokeilun aikana oli lasten, nuorten ja perheiden kanssa tehty yhteistyö. Siinä koettiin monia onnistumisen hetkiä. Vanhemmilta onkin pyydetty palautetta sosiaalityöntekijän ja perheohjaajan toiminnasta ja mahdollisista kehittämisenpaikoista. Palautteen tulokset eivät ehtineet tähän raporttiin, mutta ovat käytettävissä syksyllä, kun toiminta jatkuu.

Lisäksi olisimme voineet hyödyntää kunnan strategiseen suunnitteluun tarkoitettua lapsivaikutusten ennakoarviointia jo toiminnan suunnitteluvaiheessa sekä jatkosta päätettäessä. Se auttaa tarkastelemaan lasten ja perheiden hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä kokonaisuutena. Tärkeää on ottaa huomioon lapset kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

LÄHTEET

- ASIKAINEN, Niina 2019. Perheterapeuttinen perhekuntoutus. Lastensuojelun perhehoito julki-sena hallintotehtävänä-luento 14.2.2019. Kuopio.
- ARANEVA, Mirjam 2016. Lapsen suojele. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Helsinki. Talentum Pro
- AULA, Marja-Kaisa 2019. Lape 2019 askelmerkit. Lapset keskiöön – tuki arkeen. [Viitattu 2019-02-16.] Saatavissa: https://stm.fi/documents/1271139/1953486/LAPE+2019+toimintasuunnitelma+mka+14012019_.pdf/8fcbffa2-1ee8-8c07-925c-7ab2380c8c20/LAPE+2019+toimintasuunnitelma+mka+14012019_.pdf
- BERNHEIMER, Lucinda P, GALLMORE, Ronald ja WEISNER, Thomas 1990. Ecocultural Theory as a Context for the Individual Family Service Plan. Journal of Early Intervention. [Viitattu 2019-06-14.] Saatavissa: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/105381519001400304>
- FAGERSTRÖM, Katarina 2016. Ihmissuhteita rakentava ja ylläpitävä lastensuojelu. Hackneyn malli ja systeeminen käytäntö lastensuojelutyössä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, työpaperi. [Viitattu 2019-08-03.] Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131498/URN_ISBN_978-952-302-778-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- GOODMAN, Steve 2017. You too can reclaim social work – Hackney model a whole system approach. LAPE-muutosohjelman II konferenssi - Lasten hyvinvointi Suomessa: mitä opittavaa meillä on muista maista? [Luento 26.10.2017]. [Viitattu 2019-08-03.] Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=oHRuQQKnsfQ>
- GORDON, Thomas 2006. Toimiva koulu. Jyväskylä. Lasten keskus/LK-kirjat
- HEIKKINEN, Hannu L.T., ROVIO, Esa ja SYRJÄLÄ Leena 2010. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Kansanvalistusseura. Vantaa. Hansaprint Oy
- HIETAMÄKI, Johanna 2015. Lastensuojelun alkuarviointin vaikutukset vanhempien näkökulmasta. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/46576/978-951-39-6257-9_vaitos_220812014.pdf?sequence=1
- HIETANEN-PELTOLA, Marke, LAITINEN, Kristiina, AUTIO, Eva ja PALMQVIST, Riia 2018. Yhteisestä työstä hyvinvointia – opiskeluhoitoryhmä perusopetuksessa. Yhteistyö ja osallisuus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere.
- HIILAMO, Heikki ja KÄÄRIÄLÄ, Antti 2018. Jointcomperative study: Later life risk factors for children placed outside the home among Nordic countries. Litaraturereview, Educational and MentalHealth Outcomes. Helsingin yliopisto. [Viitattu 2019-08-03.] Saatavissa: <https://thl.fi/documents/605877/3623206/TO+19.+Hiilamo+Miten+Suomi+p%C3%A4rj%C3%A4%C3%A4+lastensuojelussa.pdf/d4d7a91c-cafe-4466-afdd-6e255a0a54e2>
- HENNUM, Nicole 2011. Child and Family Social Work 2011, 16. University College of Oslo- Social Sciences, Oslo
- HORWATH, Jan 2007. Child neglect: identification and assessment. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

HUHTANEN, Kristiina 2007. Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen koulussa. Juva. Ps-kustannus.

JENSON, Jeffrey M ja FRASER, Mark W (eds) 2006. Social policy for children and families: A risk and resilience perspective. Thousand Oaks: Sage.

KAMALAT ÄIDIT s.a. [Viitattu 2019-07-16.] Saatavissa: <https://www.kamalataidit.fi/>

KANANEN, Jorma 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä. Juvenens Print.

KANANEN, Jorma 2017. Kehittämistutkimus interventiotutkimuksen muotona – opas opinnäytetyön ja pro gradun kirjoittajalle. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja. Juvenes Print.

KOSKELA, Seija 2013. "Mie teen vaan oman työni". Toimintatutkimus moniammatillisen yhteistyön ja ohjauksosaaminen kehittämisestä. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Jyväskylä. University Printing House.

KUNTALIITTO 2017. Kuntien toiminnan uudistaminen. [Viitattu 2019-07-16.] Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/osallistuminen-ja-vuorovaikutus/johtaminen-ja-kehittaminen/kuntien-toiminnan-uudistaminen>

KYLLÖNEN, Marjo 2011. Tulevaisuuden koulu ja johtaminen. Skenaariot 2020-luvulla. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden yksikkö. [Viitattu 2019-03.10] Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66841/978-951-44-8630-2.pdf>

LAPE s.a. Toimiva arki. [Viitattu 2019-08-06.] Saatavissa: https://www.toimiva-arki.fi/lape-kehittamisty/kehittamiskokonaisuudet/lapset_puheeksi

MAHKONEN, Sami 2003. Lastensuojeluilmoitus. Jyväskylä. Edita Publishing Oy.

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITTO 2017-07-07. Yläkoulu alkaa. [Viitattu 2019-02-16.] Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/elamaa-kouluikaisen-kanssa/elamaa-ylakoululaisen-kanssa/ylakoulu-alkaa>

OPETUSHALLITUS s.a. [Viitattu 2019-03.09.] Saatavissa: https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/tietoa_tuen_jarjestamisesta/oppimisen_tuki_oppilashuolto

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ 2019. Jouni Välijärvi: "Kun lapsen tai nuoren ongelma tulee esille, ei saisi jäädä odottamaan" [Viitattu 2019-07-24.] Saatavissa: https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/jouni-valijarvi-kun-lapsen-tai-nuoren-ongelma-tulee-esille-ei-saisi-jaada-odottamaan-

OPPILAS- JA OPISKELIJAHUOLTOLAKI 1287/2013. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2019-03-09.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>

PEDANET s.a. Hiekanpään koulu. Saatavissa: <https://peda.net/piksamaki/peruskoulut/hiekanp%C3%A4%C3%A4n-koulu>

PERNAA, Johannes 2013. Kehittämistutkimus opetuslalla. PS-kustannus. Bookwell Oy

PERUSOPETUSLAKI 628/1998. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2019-03-09.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

PIEKSÄMÄEN KAUPUNKI 2019. Talousarvio/Perhepalvelut. [Viitattu 2019-02-16.]

PIEKSÄMÄEN KAUPUNKI 2018. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma. Saatavissa: <https://www.pieksama.fi/wp-content/uploads/Lasten-ja-nuorten-hyvinvointisuunnitelma-2018-2021.pdf> [Viitattu 2019-06.29.]

PIEKSÄMÄEN KAUPUNKI s.a. Oppimisen tuki Pieksämäen kaupungin esi- ja perusopetuksessa. [sähköpostiviesti]. Vastaanottaja Milla Ryyänen. [Tulostettu 2019.03.08].

PIPPURI, Terhi 2015. Koulun sosiaalityön asiakkuudet ja asiakasprosessit. Kvantitatiivinen tutkimus espoolaisista peruskoululaisista kuraattoripalveluissa. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. Saatavissa: <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=f649c044-5af8-4736-85eb-f1e21e211f40>

POHJOLAINEN, Auli 2019. Julkista lastensuojelun perhetyötä yksityiskodissa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/60843/Pohjolainen_Auli_screen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

POLIISI s.a. Ankkuriryhmä auttaa nuoria ja nuorten vanhempia. [Viitattu 2019.03.08]. Saatavissa: https://www.poliisi.fi/ita-suomi/prime108_fi.aspx

PULKKINEN, Marja 2017. Lastensuojelun avohuollon sijoitus interventiona lapsen hyvinvoinnin tukemisessa. Lisensiaattityö. Itä-Suomen Yliopisto. Yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta. Lapsi- ja nuorisososiaalityön ammatillinen lisensiaattikoulutus.

PULKKINEN, Marja 2019. Tilastovertailua. [Sähköpostiviesti 2018-07-19] Vastaanottaja Milla Ryyänen. [Tulostettu 2019-07-24].

RIMPELÄ, Matti 2018. Onko kunnan lapsiperhestrategia tragedia. [Luento 2018-10-01 ja sähköpostiviesti 2018-11-07] Vastaanottaja Milla Ryyänen. [Tulostettu 2019-10-03].

RIMPELÄ, Matti, RIMPELÄ, Markku ja HEINISUO, Juuso 2018. Onko strategioista tullut tragedioita? Lapsiperheet ja lapset kuntien strategiatyössä. Helsinki. Kalevi Sorsa-säätiö.

RÄTY, Tapio 2015. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Porvoo. Edita Publishing Oy.

SAUKKONEN, Katja 2019. Poimintoja Etelä-Savon lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tilasta ja palveluista. Lape-akatemia. [Luento 2019-06-04] Saatavissa: <https://stm.fi/documents/1271139/13970168/Poimintoja+Etel%C3%A4-Savosta+Saukkonen.pdf/99c3f824-2b91-04e7-4320-ed46fdb34dae/Poimintoja+Etel%C3%A4-Savosta+Saukkonen.pdf.pdf>

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ 2019. Yksi lapsi, yksi tilannekuva. Työryhmän raportti. [Viitattu 2019-07-24]. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161622/STM_Rap_2019_24_Yksi_lapsi_yksi_tilannekuva_Tyoryhman_raportti.pdf?sequence=1&isAllowed=y

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS 2019. Kiireellisten sijoitusten määrä kasvoi 7 prosenttia vuonna 2018. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/-/kiireellisten-sijoitusten-maara-kasvoi-7-prosenttia-vuonna-2018> [Viitattu 2019-07-16].

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS 2018. Perhetyö. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo> [Viitattu 2019-06-13].

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS 2016. Luo luottamusta suojele lasta. Opas yhteistyöstä lapsia ja perheitä työssään kohtaaville Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136183/Luo%20luottamusta%20suojele%20lasta_15022019.pdf?sequence=4&isAllowed=y

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS 2010. Lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä Työväline kunnille lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseen sekä palveluiden suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80048/c1f41be0-cbc2-4955-9a78-bc0d91b459cf.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Viitattu 2019-07-16].

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS s.a. Lapsille, nuorille ja perheille SOPIVAA TUKEA OIEKAA AIKAAN. Saatavissa: https://thl.fi/documents/605877/3830367/Lape_esite_02_2018.pdf/ddbc2cfe-b611-4b2d-8165-26e765e9a10d [Viitattu 2019.01.10].

TOIKKO, Timo ja RANTANEN, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere. Juvenens Print.

TUUNANEN, Marjo 2019. Yläkoululaiset tiedot. [Sähköpostiviesti 2018-04-02] [Tulostettu 2019.04].

VALTIONEUVOSTO 2019. Toimittanut Jouni Välijärvi. Edellytykset kasvuun, oppimiseen ja osallisuuteen kaikille. Tutkijoiden havaintoja ja suosituksia lasten ja nuorten monipuolisen kehityksen, terveyden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien edistämiseksi. Helsinki. [Viitattu 2019-07-16]. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161440/VN_2019_7_Edellytykset_kasvuun_oppimiseen_ja_osallisuuteen_kaikille.pdf?sequence=4&isAllowed=y

VILKKA, Hanna ja AIRAKSINEN, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITE 1 LAPSI- JA PERHESOSIAALITYÖN JALKAUTTAMISEN YHTEISTYÖPALAVEREIDEN KESKEISET SI-
SÄLLÖT

AIKA	KÄSITELTÄVÄT ASIAT	TAVOITTEET
8.11. 2018	1) Mihin lapsi- ja perhesosiaalityön jalkautumisella pyritään? 2) Yhteistyön tekeminen ja sen tehostaminen 3) Työntekijöiden työpäivät 4) Yhteisöllinen opiskeluhoolto 5) Palvelurakenne	1) Pilotoinnin vaikuttavuuden arviointi. Korjaavien (kalliiden) palvelujen väheneminen. Sijoitusten määrän väheneminen. 2) Työtehtävien selkeyttäminen. Päästä pois lähettämisen kulttuurista. Oikea ihminen, oikea palvelu, oikeaa aikaan. Lapsen ja perheen ympärillä olevien asiantuntijoiden määrän vähentäminen. 3) Sosiaalityöntekijän ja perheohjaajan työpäivistä sopiminen. 4) Työntekijöiden rooleista ja työmenetelmistä sopiminen. 5) Kokonaisuuden ymmärtämisen lisääminen lapsen, nuoren ja perheiden elämässä. Konsultointimahdollisuuden hyödyntäminen aikaisempaa paremmin. Palvelujen ja tukitoimien nopeamman saatavuuden parantaminen. Painopisteen siirtäminen varhaisempiin palveluihin. Jo asiakkuudessa olevista nuorista ”kopin ottaminen”.
	KÄYTETYT TYÖMENETLMÄT	HAASTEET
	1) Poissaolojen määrän ja laadun seuranta, palvelutarpeen arviointien määrän seuranta, lastensuojeluilmoitusten määrän seuranta, kustannusvaikutusten seuranta 2) Yhteiset palaverit. Opiskeluhoillon kautta tulevien yhteydenottojen käsitteleminen. Sosiaalihuillon kautta tulevien yhteydenottojen käsitteleminen. Se työntekijä ottaa asiasta ”kopin” kenellä huoli	1) Vanhemmat merkitsevät oppilaiden luvattomia poissaoloja sairauspoissaoloiksi. Luvattomiin poissaoloihin pitäisi pystyä puuttumaan heti. Jalkautumisen vaikutukset ovat nähtävissä vasta pitkällä aikavälillä 2) Sosiaalityöntekijä ei ole opiskeluhoillon työntekijä. Suurin osa lastensuojeluilmoituksesta ei tule koulun kautta eikä koulun tietoon. Tietosuojaan liittyvät asiat. Yhteistä puhetta on liian vähän eri toimijoiden välillä. Entisistä toimintamalleista poisoppiminen.

	<p>herää. Ollaan aikaisemmin liikkeellä → nopeampi apu</p> <p>3) Päivien kalenterointi</p> <p>4) Lapset puheeksi- työmenetelmä</p> <p>5) Palveluohjaus ja neuvonta. Konsultaatio. Neuvonpito tarvittaessa. Työpareina toimiminen.</p>	<p>3) Vapaiden työtilojen löytäminen</p> <p>4) Yhteisen työtavan löytäminen opiskelu- ja sosiaalihuollon välille.</p> <p>5) Työskentelyn aloittaminen riittävän varhaisessa vaiheessa eli nykyistä aikaisemmin. Kiireellisiin tilanteisiin reagoiminen nopeasti ja vaikuttavasti. Erityispalvelujen saaminen lähemmäksi lasta, nuorta ja perhettä. Herättää paljon erilaisia tunteita.</p>
AIKA	KÄSITELTÄVÄT ASIAT	TAVOITTEET
4.12. 2018	<p>1) Pääyhteistyökumppanit</p> <p>2) Koulun toimintamallin muutos</p> <p>3) Lastensuojeluilmoituksen määrä</p> <p>4) Päihteet</p> <p>5) Asiakkuuden alkaminen</p> <p>6) Yhteistyön tekeminen</p> <p>7) Tiedottaminen</p> <p>8) Työn määrä</p> <p>9) Jalkautumisen aloitus</p>	<p>1) Keskeisten yhteistyökumppaneiden määrittäminen</p> <p>2) Oppilaan ja opettajan välisen vuorovaikutuksen parantuminen</p> <p>3) Selvittää yläkouluikäisten nuorten lastensuojeluilmoitusten määrä</p> <p>4) Nuorten päihteiden käyttöön vaikuttaminen</p> <p>5) Sosiaalityöntekijän tekemä päätös sosiaalihuollon ja perhetyön aloittamisesta</p> <p>6) Tiivis yhteistyö, ilman päällekkäistä työtä</p> <p>7) Tarvittavien tahojen (vanhemmat, koulun henkilökunta, alakoulut, perusturva, poliisi jne.) tiedottaminen</p> <p>8) Päällekkäisen työn poistaminen</p> <p>9) Sosiaalityöntekijä ja perheohjaajat aloittavat työskentelyn ylä- ja alakouluilla 7.1.2019</p>
	KÄYTETYT TYÖMENETELMÄT	HAASTEET
	2) Perhetyö. Lapset puheeksi- menetelmä	2) Kaikki opettajat eivät halua olla kokonaisvaltaisesti tietoisia oppilaan asioista. Tiedonsaannin reaaliaikaisuuden parantaminen

	<p>3) Effic-aasiakastietojärjestelmä</p> <p>4) Asennekasvatus, kouluterveyskysely</p> <p>5) Yhteydenotto perheeseen</p> <p>6) Kalentereiden synkronointi eli yhteisten vapaiden aikojen kalenterointi</p> <p>7) Wilma-viestintä, vanhempain-iltaan ja opettajankokouksiin osallistuminen, yhteistyöpalaverit</p> <p>8) Yhdessä tekeminen, vuoropuhelu</p>	<p>3) Kaikilla työskentelyyn osallistuvilla täytyy olla yhteinen ymmärrys nuoren tilanteesta. Opiskelu-huollon asiakasmäärien selvittäminen olisi tarpeellista, mutta hankalaa.</p> <p>4) Nuorten asenne päihteisiin muuttunut hyväksyvämmäksi → käyttö näkyy koulussa. Alkoholia käytetään ja varastetaan. Huumeet ovat jokapäiväistyneet.</p> <p>5) Kumpi ottaa ensin yhteyttä asiakkaaseen sosiaalitoimi vai opiskeluhoolto? Toinen osapuoli kokee jäävänsä paitsioon. Asiakkuudesta syntyy aina sosiaalihuollon asiakkuus, joka voi tuntua asiakkaasta pelottavalta. Tietosuoja-asioiden vuoksi palaveerattava isommalla porukalla, koska tiedon siirtäminen muuten koetaan hankalaksi</p> <p>6) Suunnitelluista vapaista ajoista kiinni pitäminen</p> <p>7) Ei tunneta toisen työkäytäntöjä</p> <p>8) Työntekijöiden työtilanne → yhteisten aikojen löytäminen vaikeaa.</p>
AIKA	KÄSITELTÄVÄT ASIAT	TAVOITTEET
11.1.2019	<p>1) Yhteistyö eri toimijoiden välillä</p> <p>2) Yhteistyö huoltajien kanssa</p>	<p>1) Tiedonkulun lisääminen niin, että viiveet jäävät pois eli yhteistyöpalaveri järjestetään mahdollisimman pian. Toimijoiden välisen tuttuuden lisääminen, niin tietää, kehen on tarvittaessa yhteydessä. Ilmiöihin, joissa korostuu tiedon jakamisen tärkeys, puuttuminen. Mahdollisen rikoskierteen alkamisen pysäyttäminen.</p> <p>2) Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tehostaminen. Vallalla olevien uskomusten, kuten esimerkiksi "vanhemmat eivät halua tehdä yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa" poistaminen.</p>

	KÄYTETYT TYÖMENETELMÄT	HAASTEET
	<p>1) Yhteydenotot, yhteispalaverit eri toimijoiden kesken. Ankuri-työryhmä. Yhteydenotot suoraan tarvittaessa poliisin tutkintaan intensiivistä työskentelyä varten. Uhka-arviointien tekeminen poliisin toimesta.</p> <p>2) Tiedon lisääminen, varhainen puuttuminen, koulutukset</p>	<p>1) Koululle ei tule tietoa viikonlopun tapahtumista. Koulu pitää kiinni koulun pelisäännöistä tietämättä miksi esimerkiksi läksyt ovat oppilaalla tekemättä.</p> <p>2) Vanhempi voi kertoa, että asia on poliisin tutkinnassa, vaikka ei ole. Osa asioista olisi järkevä hoitaa koululla eikä tarvitsisi käynnistää niin sanottua "isoa koneistoa" poliisin tutkinnan osalta. Vanhemmat ovat liian hienotunteisia ja varovaisia lastensa suhteen, ohjokset ovat kääntyneet enemmän lapsille.</p>
AIKA	KÄSITELTÄVÄT ASIAT	TAVOITTEET
31.1.2019	<p>1) Tilannekatsaus, missä mennään?</p> <p>2) Asenne</p>	<p>1) Selvitetään, mitä ja miten on tehty</p> <p>2) Työntekijät suhtautuvat jalkautumiseen myönteisesti</p>
	KÄYTETYT TYÖMENETELMÄT	HAASTEET
	<p>1) Yhteistyöpalaveri</p> <p>2) Puhutaan positiivisesti ja arvostetaan toisen työntekijän osaamista</p>	<p>1) Toimintakäytännöistä ei ole pystytty sopimaan. Työntekijöillä eri näkemykset jalkautumisen tavoitteista. Työntekijät eivät tiedä toistensa työnsisältöjä.</p> <p>2) Vuoropuhelu puuttuu työntekijöiden välillä.</p>

AIKA	KÄSITELTÄVÄT ASIAT	TAVOITTEET
12.2. 2019	1) Miksi jalkaudutaan? 2) Yhteistyön tekeminen 3) Pienryhmätyöskentely	1) Yhteisen tahtotilan löytäminen 2) Yhteistyön sujuvoittaminen opiskeluhuollon ja lapsi- ja perhesosiaalityön välillä. 3) Pienryhmätyöskentely toiminnan tehostaminen ja tiiviin yhteistyön tekeminen
	KÄYTETYT TYÖMENETELMÄT	HAASTEET
	1) Asenteiden muuttaminen. Luottamus toisen ammattitaitoon. 2) Työparityöskentely. Tiedon jakaminen. Työntekijöiden työnkuvien kirkastaminen 3) Yhteispalaverit ja yhteinen keskustelu. Roolien kirkastaminen.	1) Energian keskittäminen "oikeisiin" asioihin. 2) Yhteistyön tekeminen on ollut vaikeaa, miltei mahdotonta. Ei ole onnistuttu tekemään yhteistyötä asiakasasioissa. Ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen puuttumiseen ei ole päästy lainkaan. Tietoa ei ole riittävästi saatavissa asiakastilanteissa. Jalkautumisen ympärillä käydään paljon ylimääräistä, negatiivista ja täysin turhaa keskustelua. 3) Pienryhmään ei ohjaudu tällä hetkellä oppilaita, ellei rehtori ole aktiivinen. Työntekijät ovat turhautuneita yhteistyön tekemisen vaikeuteen.
AIKA	KÄSITELTÄVÄT ASIAT	TAVOITTEET
2.4. 2019	1) Jalkautumisen jatkuminen	1) Päätetään halutaanko jalkautumista jatkaa myös syyslukukaudella
	KÄYTETYT TYÖMENETELMÄT	HAASTEET
	1) Yhteistyöneuvottelu opetusjohtajan, rehtorin ja perhepalvelujen vt. tulosaluejohtajan kesken	1) Talousarvion ei ole varattu määrärahoja jalkautumisen jatkamiseen. Yhteistyön käynnistyminen on vienyt odotettua enemmän aikaa. Yhteistyön tekemisessä on ollut paljon ongelmia. Sijaisen löytäminen sosiaalityöntekijän tehtävään lapsi- ja perhesosiaalityön yksikköön.

AIKA	KÄSITELTÄVÄT ASIAT	TAVOITTEET
16.4.2019	1) Jalkautumisen jatkaminen perusturvan osalta	1) Päätetään lisämäärärahan myöntämisestä jalkautumisen jatkamiseen ajalle 1.8.-31.12.2019.
	KÄYTETYT TYÖMENETELMÄT	HAASTEET
	1) Skype-palaveri vt. perusturvajohtajan ja vt. perhepalvelujen tulosaluejohtajan kesken.	1) Pieksämäen kaupungin tiukka taloustilanne.
AIKA	KÄSITELTÄVÄT ASIAT	TAVOITTEET
29.4.2019	1) Lapsi- ja perhesosiaalityön jalkautuminen ylä- ja alakouluihin pilotoinnin jatkaminen 1.8.-31.12.2019	1) Tehdään päätös jatketaanko pilotointia ajalle 1.8.-31.12.2019
	KÄYTETYT TYÖMENETELMÄT	HAASTEET
	1) Yhteistyöneuvottelu opetusjohtajan, rehtorin ja perhepalvelujen vt. tulosaluejohtajan kesken	1) Sosiaalityöntekijän palkkavarauksen tulee yksinomaan perusturvan perhepalvelujen talousarvioista ylimääräisenä menona.
AIKA	KÄSITELTÄVÄT ASIAT	TAVOITTEET
27.5.2019	1) Oppilaiden poissaolot 2) Kesäaika	1) Poissaolojen syihin vaikuttaminen → poissaolojen vähentyminen syksyn 2019 aikana 2) Oppilaita tuetaan myös kesän ajan puuttuvien opintojen suorittamiseksi.
	KÄYTETYT TYÖMENETELMÄT	HAASTEET
	1) Varhainen puuttuminen. Tarvittavat tukitoimenpiteet.	1) Oppilaskohtaiset poissaolomäärät nousevat koko ajan. Seurauksena on nuoria, jotka eivät saa suoritettua peruskoulua. Osa oppilaista jää myös luokalleen.

	2) Opiskeluhuollollinen huolenpito yhteistyössä sosiaalihuollon ja nuorisotoimen kanssa.	2) Oppilaiden sitouttaminen ja motivointi. Koulun kesäkeskeytys alkaa 20.6.19, jonka jälkeen opettajat eivät ole enää käytettävissä esimerkiksi ehtokuulusteluihin ennen koulun alkua elokuussa.
--	--	--

LIITE 2 ESIMERKKI ASIAKASPROSESSISTA

LIITE 2 PIENRYHMÄTYÖSKENTELEN ESITE

TIIVISTETTY KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖ NUOREN ARJEN SUJUVUUDEN TUKENA

Ryhmään otetaan 7-luokkalainen nuori, joka tarvitsee aikuisilta tällä hetkellä arkeensa tiiviimpää tukea. Tavoitteena on, että nuori palaa omaan opetusryhmäänsä heti, kun koulunkäynti ja arki on riittävän sujuvaa.

Työskentely suunnitellaan ja toteutetaan aina yhteistyössä vanhempien kanssa.

Nuoren koulunkäynnin ja arjen sujumisen tukena lapsiperhesosiaalityöntekijä sosiaalityöntekijä ja perheohjaaja työskentelevät erityisopettajan rinnalla. Nuorta ja hänen vanhempiaan tavataan oppilashuoltopalaverien lisäksi perheen kotona ja yhteyttä pidetään aikuisten kesken sovituilla tavoilla.

Erityisopettaja

p. *****

Koulukuraattori

p. *****

Sosiaalityöntekijä

p. *****

Perheohjaaja

p. *****

TYÖSKENTELY ALKAA OPPILASHUOLTOPALAUVERISTA

Työskentely aloitetaan yhteisestä oppilashuoltopalaverista. Tätä ennen joko huoltaja ja nuori tai luokanohjaaja on ohjannut nuoren ja perheen oppilashuoltoon havaitessaan nuoren tarpeen tiiviimpään kotiin ja koulun yhteistyöhön. Pulmana nuoren arjessa voi näyttäytyä esimerkiksi äkillisesti lisääntyneet poissaolot tai muu huoli nuoren hyvinvointiin ja arjen hallintaan liittyen, jonka vuoksi aikuisten huoli nuoren koulunkäynnistä ja arjesta on herännyt.

Oppilashuoltopalaverissa nuorelle ja huoltajille tarjotaan mahdollisuutta pienryhmätyöskentelyyn erityisopettajan johdolla. Työskentely toteutetaan yhteistyössä nuoren, vanhempien, erityisopettajan ja lapsiperheiden palveluiden työntekijöiden kanssa ja nuori ja perhe sitoutuvat tähän. Nuoren ja perheen sitoutuminen yhteistyöhön on välttämätöntä.

KOULUN ARKI JATKUU TIIVIIMMÄLLÄ AIKUISTEN TUELLA JA YHTEISTYÖLLÄ

Nuoren aloittaessa opiskelunsa pienryhmässä, erityisopettaja tukee nuoren koulunkäyntiä tehden tiivistä yhteistyötä aineenopettajien kanssa. Nuoren opetus järjestetään erityisopettajan johdolla pienryhmässä. Lapsiperhepalveluiden perheohjaaja ja sosiaalityöntekijä tapaavat nuoren ja perheen kanssa ja yhteistyössä kodin kanssa selvittävät, millä tavoin nuoren arkea voidaan parhaiten tukea. Yhdessä pyritään etsimään ratkaisuja arkisiin pulmiin, vaikkapa siihen, että nuori on ajallaan koulussa. Mikäli nuoren kotitilanteessa ja tai vapaa-ajalla ilmenee tuen tarvetta, mahdolliset tukitoimet nuoren arkeen järjestyvät lapsiperhepalveluiden kautta. Oppilashuoltopalaverissa arvioidaan nuoren, huoltajien ja työntekijöiden kanssa säännöllisesti, miten nuorella sujuu, ovatko suunnitellut tavoitteet toteutuneet ja onko nuorella ilmennyt muita tuen tarpeita, joihin tulisi vastata.

Työskentelyn tavoitteena on, että tiiviimmän tuen avulla nuoren arjen hallinta lisääntyy ja arki on sujuvaa, jolloin palaaminen omaan opetusryhmään on mahdollista.

